JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HESABU ZA SERIKALI (PAC)

TAARIFA YA SHUGHULI ZA KAMATI KWA MWAKA 2023

Imetolewa Chini ya Kanuni ya 136(15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari 2023

Idara ya Kamati za Bunge

S.L.P. 941

DODOMA

FEBRUARI, 2024

IKISIRI

Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali (PAC) ina wajibu mkubwa kwa mujibu wa Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023 kushughulikia maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma katika Wizara, Idara, Wakala na Mashirika ya Umma. Kamati ya PAC imekuwa ikitekeleza wajibu huo kwa kupitia na kuchambua Taarifa za Ukaguzi za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG).

Kwa kipindi cha Mwezi Januari, 2023 hadi Mwezi Februari 2024, Kamati ya PAC imeendelea kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi na weledi mkubwa. Shughuli kubwa kwa Kamati katika kipindi tunachokitolea taarifa ilikuwa kupitia na kuchambua Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa ukaguzi wa Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2022.

Baada ya uchambuzi wa kina wa Taarifa za CAG kulifanyika mahojiano na Maafisa Masuuli husika. Kupitia uchambuzi wa Taarifa na mahojiano na Maafisa Masuuli, Kamati iliwasilisha Taarifa yake Bungeni tarehe 02 Novemba, 2023. Baada ya mjadala wa kina Bungeni, mnamo tarehe 04 Novemba, 2023 Bunge liliazimia na kupitisha Maazimio ya Bunge kumi na nane (18) ambayo yanaendelea kutekelezwa na Serikali.

Vilevile Kamati ilifanya uchambuzi wa Kaguzi za Kiufundi (Technical Audits) na Kaguzi za Ufanisi (Perfomance Audits) kumi na mbili (12). Kaguzi hizo zimebainisha maeneo ya msingi ya kufanyia kazi kwenye mapungufu katika

usimamizi wa matumizi ya fedha za umma.Sekta zilizoguswa katika uchambuzi wa Kamati ni Sekta ya Maji, Ujenzi wa Barabara, Urasimishaji wa Makazi Yasiyopangwa, Ujenzi wa Mifumo ya TEHAMA Serikalini na Uondoshaji wa Magari Chakavu ya Serikali. Aidha, Sekta nyingine ni Afya, Ujenzi wa Sekondari kupitia Mradi wa SEQUIP na Usimamizi wa gharama katika ujenzi wa majengo ya Serikali. Katika kaguzi zote hizi Kamati imetoa mapendekezo mahsusi ya kuboresha mapungufu yaliyoripotiwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali.

Katika hatua nyingine, Taarifa hii ina maelezo kuhusu ziara za ukaguzi wa miradi ya maendeleo. Jumla ya miradi ya maendeleo kumi na nane (18) iliyotembelewa, Taarifa zake zimejumuishwa katika Taarifa hii. Taarifa imebainisha masuala ya msingi kuhusu gharama za miradi hiyo na changamoto zilizobainika wakati Kamati inafanya ziara za ukaguzi. Miradi hiyo ipo katika Mikoa ya Iringa, Njombe, Morogoro na Dar es Salaam.

Vilevile Taarifa hii imebainisha shughuli za mafunzo na semina za kuwajengea uwezo Waheshimiwa Wajumbe zilizofanyika kati ya kipindi cha Mwezi Januari, 2023 na Februari, 2024. Mafunzo hayo yalilenga kuongeza ujuzi na weledi katika uchambuzi wa Taarifa za Ukaguzi.

YALIYOMO

Ukurasa

IKISIRI i
YALIYOMO iii
ORODHA YA MAJEDWALI vi
ORODHA YA VIELELEZO vii
SEHEMU YA KWANZA 1
1.0 MAELEZO YA JUMLA 1
1.1 Utangulizi 1
1.2 Muundo wa Taarifa 2
1.3 Majukumu ya Kamati 3
1.4 Njia zilizotumika Katika Utekelezaji wa Kazi za Kamati 4
1.5 Vigezo vya Uchambuzi 7
SEHEMU YA PILI 9
2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI 9
2.1 Uchambuzi wa Taarifa za Ukaguzi wa Ufanisi na Kaguzi za Kiufundi 9
2.1.1 Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Kuhusu Ujenzi na Ukarabati wa Meli 11
2.1.2 Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Usimamizi wa Uondoshaji wa Magari ya Serikali 18
2.1.3 Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Usimamizi wa Mipango na Ujenzi wa Mifumo ya TEHAMA Serikalini 31
2.1.4 Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Usimamizi wa Urasimishaji wa Makazi Yasiyopangwa 40
2.1.5 Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Katika Ujenzi wa Shule za Sekondari Chini ya Mradi wa Kuboresha Elimu ya Sekondari (SEQUIP) 47
2.1.6 Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Kuhusu Udhibiti wa Gharama za Ujenzi kwa Miradi Inayotekelezwa na Baadhi ya Taasisi za Umma 53
2.1.7 Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Utekelezaji wa Mpango wa Usambazaji Umeme Vijijini 65
2.1.8 Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Katika Udhibiti wa Ubora Wakati wa Utekelezaji wa Shughuli za Ujenzi wa Miradi ya Barabara ili Kuzuia Uchakavu wa Mapema 73
2.1.9 Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Usimamizi wa Vituo vya Afya vya Binafsi na vya Hiari 80
2.1.10 Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Katika Mradi wa Ujenzi wa Miundombinu ya Usafiri wa Mabasi Yaendayo Haraka (BRT) Awamu ya Pili 84
2.1.11 Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Utekelezaji wa Malengo ya Maendeleo Endelevu Nchini 88
2.1.12 Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Uendeshaji na Matengenezo ya Miradi ya Maji 94
2.2 Taarifa za Ziara za Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo 107

2.2.1 Mradi wa Njia ya Usafirishaji Umeme (Backbone Transmission Investment) Awamu ya Pili - Iringa 109
2.2.2 Mradi wa Uchimbaji Visima Kigamboni Dar es Salaam 109
2.2.3 Mradi wa Ujenzi wa Hospitali ya Kanda Mtwara 110
2.2.4 Mradi wa Ujenzi wa Barabara ya Mwendo Kasi Kutoka Katikati ya Jiji la Dar Es Salaam Kuelekea Gongo la Mboto 111
2.2.5 Mradi wa Kuchakata na Kusafirisha Gesi Mtwara 112
2.2.6 Mradi wa Ujenzi wa Nyumba za Ghorofa kwa Watumishi wa Umma Temeke Quarter 112
2.2.7 Mradi wa Kiwanda cha Dawa cha Idofi,Unaotekelezwa na Bodi ya Madawa Tanzania (MSD) 113
2.2.8 Mradi wa Dar es salaam Metropolitan Development Project (DMDP) 114
2.2.9 Mradi wa Ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Iringa 115
2.2.10 Mradi wa Ununuzi na Usimikaji wa Rada 16 *"Nodes HPC Cluster with 1536 Cores and 2 Master codes"* kwa Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania (TMA) 115
2.2.11 Mradi wa ujenzi wa Umwagiliaji Shamba la Mbegu la Kilangali 116
2.2.12 Mradi wa REA Awamu ya Pili Kwa Baadhi ya Vijiji vya Mkoa Iringa 117
2.2.13 Uboreshaji wa Barabara ya Njombe – Moronga (53.9 Km) 118
2.2.14 Mradi wa Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Njombe 118
2.2.15 Mradi wa Usambazaji Maji Njombe Mjini 119
2.2.16 Mradi wa Skimu ya Umwagiliaji Msolwa – Ujamaa 119
2.2.17 Ujenzi wa Mabweni ya Walimu Tarajali, VETA – Morogoro 120
2.2.18 Mradi wa Usambazaji Gesi Majumbani Mtwara – Mjini 120
2.3 Uchambuzi wa Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa Ukaguzi wa Hesabu za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kwa Mwaka wa Fedha Ulioishia Tarehe 30 Juni, 2022 120
2.4 Mafunzo na Semina za Kuwajengea Uwezo Wajumbe 122
SEHEMU YA TATU 125
3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO 125
3.1 Maelezo ya Jumla 125
3.2 Maoni 125
3.3 Mapendekezo 126
3.3.1 Kuhusu Ukaguzi wa Ufanisi Katika Usimamizi wa Uondoshaji wa Magari ya Serikali 127
3.3.2 Kuhusu Ukaguzi wa Ufanisi Kwenye Uendeshaji na Matengenezo ya Miradi ya Maji 128
3.3.3 Kuhusu Ukaguzi wa Ufanisi Katika Usimamizi wa Mipango na Ujenzi wa Mifumo ya TEHAMA Serikalini 130
3.3.4 Kuhusu Ukaguzi wa Ufanisi wa Usimamizi wa Urasimishaji wa Makazi Yasiyopangwa 131

3.3.5 Kuhusu Ukaguzi wa Ufanisi Juu ya Udhibiti wa Vituo vya Kutolea Huduma ya Afya vya Binafsi na Hiari 131
3.3.6 Kuhusu Ukaguzi wa Kiufundi Juu ya Ujenzi wa Shule Chini ya Mradi wa "SEQUIP" 132
3.3.7 Kuhusu Ukaguzi wa Kiufundi Katika Udhibiti wa Ubora Wakati wa Utekelezaji wa Shughuli za Ujenzi wa Miradi ya Barabara ili Kuzuia Uchakavu wa Mapema 133
3.3.8 Kuhusu Ukaguzi wa Kiufundi Katika Udhibiti wa Gharama za Ujenzi wa Majengo ya Serikali 134
3.3.9 Kuhusu Ukaguzi wa Kiufundi Katika Ujenzi na Ukarabati wa Meli 136
3.3.10 Kuhusu Ukaguzi wa Ufanisi Katika Utekelezaji wa Maendeleo Endelevu Nchini 137
3.3.11 Kuhusu Miradi ya Maendeleo Iliyokaguliwa na Kamati Mwezi Machi, 2023 138
SEHEMU YA NNE 139
4.0 HITIMISHO 139
4.1 Shukurani 139
4.2 Hoja 141

ORODHA YA MAJEDWALI

Ukurasa

Jedwali Na 2.1: Hali ya utofauti wa uthaminishaji wa.....23
Jedwali Na 2.2: Kiwango cha utekelezaji wa Mapendekezo ya Ukaguzi katika Ujenzi wa Mifumo ya TEHAMA.....39
Jedwali Na 2.3: Gharama za awali, zilizorekebishwa na za mwisho za mikataba kwa miradi ya ujenzi wa majengo ya Serikali zilizokaguliwa.....56
Jedwali Na 2.4: Jina la barabara na urefu wake.....74
Jedwali Na 2.5: Hali ya ujumla ya utekelezaji wa Mapendekezo.....105

ORODHA YA VIELELEZO

Ukurasa

Kielelezo Na. 2.1: Uwezo wa Uzalishaji wa Mamlaka 98
Kielelezo Na. 2.2: Asilimia za Ukusanyaji Mapato kwenye Ankara..... 99

TAARIFA YA SHUGHULI ZA KAMATI KWA MWAKA 2023

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAELEZO YA JUMLA

1.1 Utangulizi

Mheshimiwa Spika, awali ya yote naomba kumshukuru Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema kwa kutujalia zawadi ya uhai na hivyo kuwa na fursa ya kukutana hapa siku ya leo. Kwa heshima kubwa naomba kuwasilisha Taarifa ya Mwaka ya shughuli za Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali (PAC) zilizotekelezwa katika kipindi cha Mwaka 2023.

Mheshimiwa Spika, katika kutimiza madhumuni hayo, Taarifa hii inagusa uchambuzi wa Taarifa za Kaguzi za Kiufundi (Technical Audits) na Kaguzi za Ufanisi (Perfomance Audits) kama zilivyokaguliwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni 2022. Vilevile Taarifa hii inahusu ziara za ukaguzi wa miradi mbalimbali ya maendeleo inayotekelezwa na Serikali. Aidha Taarifa hii imefafanua kuhusu mafunzo na semina za kuwajengea uwezo Waheshimiwa Wajumbe zilizofanyika katika kipindi tunachokitolea Taarifa.

Mheshimiwa Spika, maelezo ya kina na ufafanuzi kuhusu shughuli zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi chote hicho yamefafanuliwa katika Sehemu ya Pili ya Taarifa hii .

1.2 Muundo wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, kwa madhumuni ya kurahisisha ufuatiliaji wa Taarifa hii, Taarifa hii imegawanyika katika Sehemu Kuu Tatu. Sehemu ya Kwanza inatoa maelezo ya jumla ikiwemo muundo wa taarifa, majukumu ya Kamati, msingi wa kazi za Kamati na muhtasari wa matokeo ya uchambuzi. Lengo la Sehemu hii ni kubainisha muktadha wa taarifa ili kuwezesha ufuatiliaji utakaosaidia kufanya uamuzi.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Pili inahusu uchambuzi wa shughuli zilizotekelezwa na Kamati katika kipindi cha Mwezi Januari, 2023 hadi Februari, 2024.Katika Sehemu hii, Taarifa inafafanua mambo ya msingi kuhusu uchambuzi na kubainisha matokeo ya uchambuzi huo. Lengo la sehemu hii ni kuonesha dosari zilizobainika katika matumizi ya Fedha za Umma na kuweka msingi wa mtazamo wa Kamati kuhusu Matumizi ya Fedha za Umma kwa kipindi cha mwaka wa fedha 2021/2022. Sehemu hii inajenga msingi wa Sehemu ya Tatu inayohusu Maoni na Mapendekezo.

1.3 Majukumu ya Kamati

Mheshimwa Spika, maudhui ya Taarifa hii yanahusu Matumizi ya Fedha za Umma kwenye Serikali Kuu na Mashirika ya Umma Nchini. Mambo hayo yanasimamiwa na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali kama ilivyobainishwa katika Kifungu cha 13 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023. Kwa mujibu wa Kifungu hicho Kamati ina majukumu yafuatayo: -

a) Kushughulikia maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma katika Wizara za Serikali na Mashirika ya Umma yaliyoainishwa katika Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG);

b) Kufuatilia utekelezaji wa mapendekezo yaliyokwishatolewa na Kamati ili kuondoa matatizo yaliyobainika kwa mujibu wa kanuni hii; na

c) Kutoa mapendekezo na ushauri kwa Wizara za Serikali na Mashirika ya Umma kuhusu matumizi mazuri ya fedha za umma ili kupunguza matumizi mabaya ya fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, Msingi wa majukumu hayo unatokana na Taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) kama ilivyobainishwa katika Kifungu cha 15 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023.

1.4 Njia zilizotumika Katika Utekelezaji wa Kazi za Kamati

Mheshimiwa Spika, Kanuni za Bunge Toleo la Februari, 2023 zimeweka masharti kwamba Taarifa yoyote ya Kamati inayoingia Bungeni, inatakiwa kubainisha njia zilizotumiwa na Kamati kufanya kazi inayotolewa Taarifa. Kwa msingi huo naomba kubainisha njia na mbinu zilizotumika na kuwezesha kukamilika kwa taarifa hii. Naomba kuzitaja njia hizo kama ifuatavyo: -

a) Mapitio ya jumla ya Ripoti za CAG ili kubaini maeneo ya kuwekea mkazo na kukidhi masharti ya Ripoti hiyo ulikuwa msingi wa kazi za Kamati zilizopangwa kwenye Ratiba;

b) Kupokea Vidokezo (*"briefs")* vya Ripoti za CAG kwa hoja za ukaguzi za mafungu yaliyopangwa kujadiliwa na Kamati kabla ya Kukutana na Afisa Masuuli anayehusika. Mbinu hii iliiwezesha Kamati kuzielewa hoja na wigo wa mahojiano na Afisa Masuuli kwa lengo la kupata undani wa tatizo la matumizi mabaya ya fedha za umma;

c) Mahojiano na maafisa masuuli kuhusu hoja za ukaguzi ili kupata undani wa matatizo ya matumizi ya fedha za umma na kubaini chimbuko la tatizo, wigo wa dosari na uwezekano wa kuepuka matumizi mabaya ya fedha za umma;

d) Uchambuzi wa kina wa Taarifa za Wakaguzi wa hesabu za Fungu linalohusika kwa pamoja na majibu ya Menejimenti za Taasisi, wizara au Shirika lililokaguliwa. Lengo ni kuelewa kwa kina muktadha wa hoja na matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za Umma; na

e) Tafiti mbalimbali kuhusu masuala ya usimamizi wa fedha za umma. Lengo la njia hii ni kuona na kuutumia uzoefu wa jumla unaopatikana kwa tafiti hizo ili kutathmini maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma kama yalivyoainishwa na CAG.

Mheshimiwa Spika, njia na mbinu hizo ziliiwezesha Kamati kufanya uchambuzi wa kina kwa nia ya kulishauri Bunge kuhusu hatua za kuchukua. Mbinu hizo ziliendana na matumizi na marejeo ya miongozo ifuatayo: -

a) Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, 1977 inayoonesha dhamana ambayo Serikali imepewa na wajibu wa Bunge kuisimamia na kuishauri Serikali ikiwemo eneo la matumizi ya fedha za umma;

b) Sheria ya Ukaguzi wa Umma, 2008 inayofafanua masharti muhimu kwa ajili ya kuwezesha ukaguzi, uandaaji wa Ripoti za CAG, uwasilishaji wake na hatimaye kujadiliwa na Kamati;

c) Sheria ya Usimamizi wa Fedha za Umma, Sura 348 inayoweka miongozo ya matumizi ya fedha za umma na

kusaidia kuamua iwapo kuna matumizi mabaya ya fedha za umma;

d) Sheria ya Bajeti, Sura ya 439, inayohusika na usimamizi wa matumizi ya Fedha za Umma kwa kuweka taratibu za utekelezaji wa bajeti na usimamizi wake;

e) Sheria ya Msajili wa Hazina Sura 370 inayogusa usimamizi wa matumizi ya Fedha za Umma katika mashirika ya umma;

f) Sheria ya Ununuzi wa Umma, Sura 410, inayoweka taratibu za kufuatwa wakati wa ununuzi wa bidhaa, huduma na kuingia mikataba kwa gharama ambazo zinahusisha matumizi ya fedha za umma;

g) Sheria ya Usajili wa Wahasibu na Wakaguzi wa Hesabu, Sura 286, inayosimamia weledi wa wahasibu na wakaguzi ili kuwezesha kumbukumbu za kutumainiwa za fedha na usimamizi bora wa matumizi ya Fedha za Umma;

h) Sheria ya Kinga Madaraka na Haki za Bunge, Sura 296 inayoliwezesha Bunge, Wabunge na Kamati za Bunge kupata stahili kutokana na madaraka yake na kupata ushahidi bila kukwama wakati wa kufuatilia matumizi ya fedha za umma; na

i) Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023 zinazobainisha utaratibu wa Ripoti za CAG kuhusu

matumizi ya fedha za umma kuwasilishwa Bungeni, kushughulikiwa na Kamati na hatimaye Kamati kutoa Taarifa hii.

1.5 Vigezo vya Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, uaandaji wa vigezo vya kuzingatiwa ni jambo muhimu katika uhakiki na tathmini yoyote. Suala la matumizi mabaya ya fedha za umma linaweza kubainika kutokana na vigezo vya matumizi ya fedha za umma. Aidha, uamuzi wa kuwahoji Maafisa Masuuli kutokana na Taarifa za CAG ni jambo lililohitaji kuwekewa vigezo.

Mheshimiwa Spika, kwa sababu hiyo, baada ya kupokea Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, Kamati ilitengeneza vigezo muhimu vya kuzingatia katika kutimiza majukumu yake ya Kikanuni. Vigezo hivyo vilitoa mwongozo wa uchaguzi wa mafungu ambayo yalipewa kipaumbele katika uchambuzi na mahojiano na Maafisa Masuuli.Aidha, vigezo hivyo vilisaidia katika kuchagua miradi ambayo ilitembelewa katika ziara za ukaguzi.

Mheshimiwa Spika, vigezo vilivyozingatiwa wakati wa kuchagua vipaumbele katika utekelezaji wa shughuli za Kamati vilikuwa kama ifuatavyo: -

a) Uzito wa hoja ya ukaguzi kama ilivyoibuliwa na CAG;
b) Maslahi ya umma kuhusu hoja za fungu linalohusika;

c) Hali ya hati ya ukaguzi iliyotolewa kwa fungu linalohusika;
d) Kujirudia mara kwa mara kwa hoja husika katika Wizara, Idara, Wakala, Balozi au Mradi wa Maendeleo uliokaguliwa;
e) Kiwango cha fedha kinachohusika katika hoja za ukaguzi wa fungu linalohusika;
f) Kuleta uendelevu wa ufuatiliaji wa ushauri na maelekezo yaliyotolewa na Kamati kwa fungu husika kwa siku za nyuma;
g) Kutoa kipaumbele kwa sekta na taasisi za kimkakati (strategic sectors and parastatals) kwa kuzingatia utekelezaji wa malengo ya sasa ya Serikali;
h) Kutoa kipaumbele kwa kaguzi maalum (special audits) zilizofanyika hivi karibuni; na
i) Uzingatiaji wa kaguzi za ufanisi na kaguzi za kiufundi kwa mwaka husika.

Mheshimiwa Spika, vigezo hivyo viliisaidia Kamati kuendelea na mchakato wa kufuatilia matumizi ya fedha za umma kwa kuzingatia Ripoti za CAG. Nikiri kuwa vigezo hivyo vimeisadia Kamati kufikia lengo la kupitia na kuchambua taarifa nyingi na kubainisha maeneo yenye mapungufu katika matumizi ya fedha za umma.

SEHEMU YA PILI

2.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI

Mheshimiwa Spika, kufuatia vigezo na mambo ya msingi niliyoyataja hapo awali, naomba sasa kutoa maelezo ya kina kuhusu shughuli zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi cha kuanzia Januari, 2023 hadi Februari, 2024 kama ifuatavyo: -

2.1 Uchambuzi wa Taarifa za Ukaguzi wa Ufanisi na Kaguzi za Kiufundi

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha shughuli za Kamati cha kuanzia tarehe 15 Januari, 2024 hadi tarehe 25 Januari, 2024, Kamati ilijielekeza katika kupitia na kujadili Taarifa za Kaguzi za Kiufundi (Technical Audits) na Kaguzi za Ufanisi (Perfomance Audits). Taarifa hizi zilitokana na kaguzi zilizokuwa zimefanywa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2022.

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanikiwa kupitia na kujadili jumla ya Taarifa kumi na mbili (12) za ukaguzi wa ufanisi na wa kiufundi. Aidha, Kamati ilipata fursa ya kufanya mahojiano na Maafisa Masuuli wanaosimamia mafungu husika yaliyoguswa na taarifa hizo.

Mheshimiwa Spika, kwa heshima kubwa nipende kukushukuru tena kwa kuipa fursa Kamati hii kupitia na kuchambua Taarifa za Ukaguzi wa Ufanisi na Ukaguzi wa Kiufundi. Hatua hii ni ya kipekee kwa Bunge letu ukilinganisha na Mabunge mengine katika ukanda wetu. Kaguzi hizi zinaenda mbali kwa kutoangalia masuala ya fedha peke yake bali kwa kuangalia ufanisi, tija na uwekevu mtawalia (efficiency, economy & effectiveness) respectively.

Mheshimiwa Spika, hatua hii ya uwajibikaji iliyofikiwa katika Bunge letu inathibitishwa na maelezo ya utangulizi ya Ndugu George C. Haule ambaye ni Naibu Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kutoka Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi (NAOT) aliyoyatoa mbele ya Kamati kuhusu umuhimu wa Taarifa hizi. Naomba kunukuu sehemu ya maelezo[1] yake kama ifuatavyo:-

Nukuu:

"...Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, eneo la pili, ambalo Ofisi ya CAG, tungependa kuleta shukurani zetu za dhati kabisa. Ni kwa hatua uliyoichukua wewe na Kamati yako ya kuzidi kuzijadili Taarifa za Ukaguzi wa Ufanisi na Kiufundi. Kwa kipindi cha miaka mitatu au minne sasa utaona kwamba Taarifa za Ukaguzi wa Ufanisi na Kiufundi zimekuwa zikijadiliwa na Kamati yako na kwa kweli ni mijadala ambayo tunasema ni mizuri. Sisi ambao tunaenda

[1] Rejea Uk. 1 wa Majadiliano Kamati, Taarifa Rasmi za Bunge Kikao cha Pili, Tarehe 16 Januari, 2024.

kukutana na Wakaguliwa huko tunaona impact ya kile ambacho kinaendelea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wanazidi kutoa more attention kwetu na kuzidi kuhakikisha kwamba yale ambayo tunayaona wanayatilia maanani zaidi. Hasa ukichukulia kwamba tunakutana na Watendaji zaidi siyo wale Wahasibu pekee lakini Watendaji wenye fani tofauti tofauti. Kwa hiyo, kwa kweli kuna impact inaendelea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile, upande wa sisi kwenye kukidhi vigezo vile vya Kimataifa vya Kikaguzi. Tunaonekana tumefika at least mwisho kabisa wa ile accountability loop. Kwamba Kamati zetu za Bunge zinakuwa nazo zimeshiriki kwenye mchakato wa Taarifa zetu..."

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo ya utangulizi, naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu matokeo ya uchambuzi wa Taarifa hizo kumi na mbili (12) kama ifuatavyo:-

2.1.1 Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Kuhusu Ujenzi na Ukarabati wa Meli

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipitia na kuchambua Taaarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Kuhusu Ujenzi na Ukarabati wa Meli. Lengo la jumla la Ukaguzi wa Kiufundi lilikuwa kutathmini kama Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) chini ya Wizara ya Uchukuzi ilisimamia

ipasavyo ujenzi na ukarabati wa Meli hapa Nchini ili kuhakikisha thamani halisi ya fedha za umma inapatikana.

Mheshimiwa spika, ukaguzi huu ulihusisha ujenzi wa Meli ya MV Mwanza na ukarabati wa Meli za MV Umoja, MV Victoria na MT Sangara. Ukaguzi ulifanya ziara ya kuhakiki maeneo ya ujenzi na ukarabati wa Meli katika Mkoa wa Mwanza na Kigoma.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi ulihusisha kipindi cha miaka ya fedha kuanzia 2018/19 hadi Juni, 2021/22. Muda uliochaguliwa uliwawezesha wakaguzi kutathmini kama malengo yaliyokusudiwa yalikuwa yamefikiwa na kutoa hitimisho na mapendekezo kulingana na matokeo ya ukaguzi. Pia katika kipindi hiki kulikuwa na ufufuaji wa Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) kwa kutengewa bajeti ya ujenzi wa MV Mwanza na ukarabati wa Meli nne (4). Kwa hiyo, muda uliochaguliwa ulikuwa mwafaka kwa ajili ya kupata taarifa za kutosha kufanya tathmini ya Meli zinazojengwa na kukarabatiwa.

Mheshimiwa Spika, naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu matokeo ya ukaguzi huo kama ifuatavyo: -

a) Ukaguzi ulibaini kuwa, Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi (MoWT) ilianzisha mradi wa ujenzi wa Meli bila ushahidi wa wazi wa uchunguzi wa awali. Hatua za awali za ujenzi huo zilikuwa za dharura na kusababisha kutokuwepo kwa maandalizi ya kutosha. Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) haikuandaa

nyaraka inayoelezea mahitaji halisi kuhusu ukubwa wa mradi, mawanda ya mradi, manufaa na mahitaji. Mathalani kwa Meli ya MV Mwanza hatua hiyo ilisababisha mabadiliko ya vipimo ambapo kwa upande wa urefu ulibadilishwa ili kuwezesha meli kubeba abiria 1200 badala ya 600;

b) Kwa mujibu wa mapitio ya Majalada ya Mawasiliano na Ripoti za Utendaji, ukaguzi ulibaini kuwa, Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) haikufanya upembuzi yakinifu kwenye ujenzi wa Meli mpya. Usaili uliofanywa kwa Watumishi wa Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) ulibainisha kuwa, sababu yakutofanyika kwa upembuzi yakinifu ni kukosekana kwa uzoefu kwenye ujenzi wa Meli mpya hasa ikizingatiwa kuwa hii ndio mara ya kwanza Nchi kujenga Meli;

c) Uchambuzi wa Kamati ulibaini pia ujenzi wa Meli ulianza bila ya kitanda cha kujengea Meli (slipway) hivyo kusababisha Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) kuingia mikataba miwili (2) ya ujenzi wa Meli mpya na ujenzi wa kitanda cha kujengea Meli (slipway) kwa wakati mmoja. Ukaguzi ulibainisha kuwa sababu zilizopelekea Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) kuanza ujenzi wa Meli bila kukamilisha ujenzi wa kitanda cha kujengea Meli (slipway) ni uharaka uliokuwepo wa kutaka kukamilisha ujenzi wa Meli. Uamuzi wa Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) kuingia mikataba miwili (2) kwa wakati mmoja kulisababisha Kampuni kushindwa kukabidhi kitanda cha kujengea Meli (slipway) kwa mkandarasi wa ujenzi wa Meli

mpya kwa wakati ili kuwezesha shughuli za kuweka uti wa mgongo wa Meli (keel laying). Hali hii ilisababisha uhitaji wa ongezeko la muda wa kazi kwa miezi mitano (5) ambao uliambatana na gharama ya **Dola za Marekani 3,426,251.84** (bila VAT);

d) Vilevile, ukaguzi ulibaini kuchelewa kukamilika kwa mradi wa ujenzi wa Meli ya MV Mwanza. Ongezeko la muda lilisababisha kuongezeka kwa gharama za mradi kwa **Dola za Marekani 7,926,251.84** kutoka kiasi kilichopangwa cha **Dola za Marekani 39,000,000** hadi **Dola za Marekani 46,926,251.84** (bila kujumuisha VAT). Kuchelewa kukamilika kwa mradi pia kulizuia kufikiwa mapema kwa lengo la mradi la kuimarisha usafiri katika Ziwa Victoria;

e) Ukaguzi ulibaini pia mapungufu kadhaa katika ukarabati wa Meli ya MV Victoria.Mathalani Taarifa ya CAG inabainisha kwamba wataalamu kutoka Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) hawakushiriki katika jaribio la ubora wa mashine kiwandani (FAT)[2] kabla ya usimikwaji hasa jaribio la injini zinazotengenezwa na M/s STX Engine Co Ltd ya Korea Kusini. Hii ni kwa sababu, Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) haikuwa imetuma mtaalamu yeyote kushiriki katika zoezi hilo kwa sababu mkandarasi alikuwa na imani kubwa ya kiutendaji kwa M/s STX Engine Co Ltd ya Korea Kusini. Mapitio ya

[2] FAT (Factory Acceptance Test).

nyaraka za tarehe 31 Oktoba 2020 yalibainisha kuwa, baada ya Meli kufanya kazi kwa muda wa miezi mitatu (3), mapungufu kadhaa yalianza kuonekana yakiashiria udhaifu wa injini ya Meli. Kamati inaamini kwamba, endapo Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) ingehudhuria FAT, wangeweza kugundua mapungufu haya, hivyo yangefanyiwa kazi kabla ya vifaa kufika Tanzania;

f) Mapungufu katika usanifu wa mtambo mkuu wa kuendesha Meli ya MT. Sangara.Taarifa ya ukaguzi imebainisha kuwa, Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) ilipanga kufanya manunuzi na ufungaji wa injini kuu mbili (pacha) aina ya Caterpillar ambapo kila moja ilitakiwa kuwa na uwezo wa kasi ya juu ya fundo 11 (knots). Hata hivyo, wakati wa ziara ya Timu ya Wakaguzi iliyofanyika tarehe 9 Novemba, 2022 katika eneo la ukarabati wa Meli ya MT Sangara kando ya Bandari ya Kigoma, ilibainika kuwa, injini mbili (2) ambazo tayari zilikuwa zimewekwa kwenye Meli hiyo zilikuwa ni za upande mmoja *(starboard)*. Hii ina maana kuwa, injini zote mbili (2) zingekuwa zinazunguka kwa mwelekeo mmoja ambapo ilikuwa ni kinyume na mahitaji ya mwajiri ambayo yalihitaji injini pacha ambazo ni "*starboard* na *portside* "; na

g) Kutofanyika shughuli za ufuatiliaji na tathmini ya kutosha katika ujenzi na ukarabati wa Meli. Dosari hii ilithibitishwa na uwepo wa taarifa zisizotosheleza ambapo ni ripoti mbili (2) tu

kati ya ripoti zote zilizopaswa kutayarishwa kila Mwezi ziliwasilishwa Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi, kwa kipindi chote cha utekelezaji wa ujenzi na ukarabati wa miradi ya Meli hizo. Pia, hapakuwa na mpango wa ufuatiliaji uliotayarishwa kuwezesha utekelezaji wa shughuli za ufuatiliaji.Hali hii ilisababishwa na ukosefu wa Mpango wa Ufuatiliaji na Tathmini kwa Miradi ya Ukarabati na Ujenzi wa Meli; na

h) Mwisho CAG alibainisha dosari kwa Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi kuwateua Wajumbe wa Timu ya Ufundi wa Miradi husika bila Masharti ya Kazi (ToR).

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Taarifa ya CAG inayohusu ujenzi na ukarabati wa Meli, hadi kufikia tarehe 31 Disemba, 2023 matokeo ya uhakiki wa utekelezaji wa mapendekezo yaliyotolewa ilibainisha kwamba,mapendekezo manne (4) yalikuwa yametekelezwa kikamilifu, mapendekezo mawili (2) yalikuwa katika hatua za awali za utekelezaji, mapendekezo saba (7) yalikuwa katika hatua nzuri ya utekelezaji na pendekezo moja (1) lilikuwa halijatekelezwa kabisa.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya mahojiano ya kina na Katibu Mkuu Sekta ya Uchukuzi akiwa pamoja na Bodi na Menejimenti ya Kampuni ya Huduma za Meli. Mahojiano hayo yalifanyika siku ya tarehe 16 Januari,2024 na yalilenga kupata maelezo ya Serikali

kuhusu mikakati ya kuondokana na mapungufu yaliyojitokeza katika ukaguzi husika wa kiufundi.

Mheshimiwa Spika,katika mahojiano hayo, uongozi wa Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) walikiri mbele ya Kamati kuwa ukaguzi uliofanywa na CAG umekuwa nguzo kubwa kwa wao kufanya mabadiliko muhimu ya Kampuni.Walifafanua kuwa Kampuni ya MSCL ilikuwa imesitisha shughuli zake muda mrefu ikiwa ni pamoja na kuondolewa katika vitabu vya Serikali.

Mheshimiwa Spika,ufafanuzi wa Afisa Masuuli Wizara ya Uchukuzi ulibainisha kwamba, mapungufu mengi yaliyobainika katika ukaguzi huu yalitokana na takwa la ujenzi wa Meli kuanza kutekelezwa kabla Kampuni ya MSCL haijawa na uwezo wa kutosha. MSCL haikuwa na wahandisi wa kutosha (marine engineers), wataalamu wa manunuzi na wataalamu wa fedha.Hivyo wataalamu wengi waliazimwa kwa muda kutoka taasisi mbalimbali za Serikali kwa wakati huo.

Mheshimiwa Spika, kutokana na dosari zilizobainika, Afisa Masuuli Uchukuzi aliifahamisha Kamati kuwa kwa mikataba mipya ya ujenzi wa Meli iliyoingiwa hivi karibuni na ile iliyoingiwa baada ya kipindi cha Uviko,dosari nyingi zimefanyiwa kazi kwa kuzingatia mapendekezo ya CAG.

Mheshimiwa Spika, hoja ya Kamati katika eneo hili ambayo itaendelea kufanyiwa kazi ni kuhusu ufuatiliaji wa mapendekezo ya ukaguzi kama yatatekelezwa kikamilifu. Aidha, hoja nyingine inahusu kuendelea kujenga uwezo wa MSCL ili kuhakikisha ujenzi wa Meli hapa Nchini unakuwa na tija na thamani ya fedha za umma inapatikana.

2.1.2 Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Usimamizi wa Uondoshaji wa Magari ya Serikali

Mheshimiwa Spika, mnamo mwaka 2009, Ofisi ya Rais - Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora ilitoa Mwongozo wa Uondoshaji wa Magari ya Serikali kwa njia ya kuwakopesha watumishi wa umma. Pia, Sheria ya Fedha za Umma Na.6 ya 2001 kama ilivyorekebishwa imeweka utaratibu wa uondoshaji wa mali za Serikali kwa njia ya mnada.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Sheria hiyo, Wizara ya Fedha imepewa jukumu la kusimamia uondoaji wa mali za umma kwa kuzingatia uthamini sahihi wa magari hayo. Aidha, Ofisi ya Rais - Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora imepewa jukumu la kuidhinisha uondoshaji wa magari kwa kutoa mkopo au kuwauzia watumishi wa umma. Vilevile, Wizara ya Ujenzi inawajibika kufanya uthamini wa magari ya Serikali kabla ya kuidhinishwa kuondolewa kwa kuwakopesha au kuwauzia watumishi wa umma.

Mheshimiwa Spika, lengo kuu la ukaguzi huu lilikuwa ni kutathmini kama Wizara ya Fedha na Ofisi ya Rais – Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora ilisimamia kwa ufanisi uondoshaji wa Magari ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, katika ukaguzi huu, Wizara ya Fedha inahusika na uondoshaji wa magari kwa njia ya mnada na Ofisi ya Rais-Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, inahusika na uondoshaji wa magari kwa njia ya kuwakopesha au kuwauzia watumishi wa umma.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi huu ulihusisha Taasisi kumi (10) ambazo ni Halmashauri ya Wilaya ya Njombe, Halmashauri ya Wilaya ya Mpwapwa, Halmashauri ya Jiji ya Tanga, Mahakama ya Tanzania, Wizara ya Afya, Wizara ya Fedha, Wakala wa Barabara Tanzania, Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Afrika Mashariki, Shirika la Utangazaji Tanzania na Shirika la Mawasiliano Tanzania.

Mheshimiwa Spika, naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu masuala yaliyobainika katika ukaguzi huo kama ifuatavyo:-

2.1.2.1 Uwepo wa Magari ya Serikali 547 Ambayo Hayatumiki kwa Muda Mrefu

Mheshimiwa Spika, ukaguzi ulibaini kwamba jumla ya magari ya Serikali mia tano arobaini na saba (547) yalikuwa yameegeshwa kwenye Karakana za Wakala wa Ufundi na Umeme

(TEMESA) na katika baadhi ya Taasisi za Serikali zilizotembelewa wakati wa ukaguzi. Aidha, baadhi ya magari yaliyotelekezwa hayakuwa kwenye mipango ya matengenezo au ya uondoshwaji. Ukaguzi ulibaini kuwa asilimia (43%) ya magari yalikuwa yameegeshwa kwenye Karakana za TEMESA kwa zaidi ya miaka mitatu (3) kutokana na sababu mbalimbali kama vile ajali, matengenezo, maegesho, na kusubiri vibali vya uondoshaji.

Mheshimiwa Spika, uwepo wa magari mengi ya serikali yaliyoegeshwa kwa muda mrefu bila kutumika ulitokana na baadhi ya Taasisi kutofanya uhakiki wa hali za mali zake ili kufahamu kama ziondolewe au zitengenezwe. Kuwepo kwa magari mabovu ya Serikali ambayo yameegeshwa na hayatumiki kwa muda mrefu bila kuondoshwa kulikuwa na athari zifuatazo:-

a) Magari kuchakaa na kuharibika zaidi na kwa kasi hali inayopelekea kupungua kwa thamani ya magari haya pale ambapo Serikali itaamua kuyaondoa;

b) Madhumuni ya ununuzi wa magari hayafikiwi ipasavyo kwa sababu magari hayafanyi kazi kulingana na madhumuni yaliyokusudiwa;

c) Kuongezeka kwa gharama za matengenezo kutokana na uchakavu wa magari mabovu ambayo yamehifadhiwa na hayatumiki kwa muda mrefu; na

d) Upotevu wa rasilimali-fedha za umma.

2.1.2.2 Kutokuwepo kwa Uwazi wa Kutosha Katika Mchakato wa Uondoshaji wa Magari ya Serikali

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya CAG inabainisha kwamba ni Taasisi tatu (3) tu kati ya nane (8) zilizo tembelewa ambazo ziliondosha magari kwa kuwakopesha au kuwauzia watumishi wake zilitoa tangazo kwa watumishi. Taasisi ambazo hazikutoa tangazo ni Halmashauri ya Wilaya ya Mpwapwa, Halmashauri ya Jiji ya Tanga, Mahakama ya Tanzania, Wizara ya Afya, Wizara ya Fedha na Wakala wa Barabara. Dhumuni la kutoa tangazo la wazi lilikuwa ni kutoa fursa kwa kila mtumishi mwenye sifa na mwenye uhitaji wa gari kuweza kuwasilisha maombi ya kununua au kukopeshwa gari.

Mheshimiwa Spika, kutotolewa tangazo la wazi kulisibabisha baadhi ya watumishi kutopata fursa ya kuomba magari wakati huo na watumishi wengine waliweza kupata magari zaidi ya moja ndani ya kipindi kifupi.Hii inatokana na mwongozo uliopo, kutokumtaka Afisa Masuuli wa Taasisi husika kutoa tangazo pale uondoshaji unapofanyika kwa kuwakopesha au kuwauzia watumishi wa umma. Aidha mwongozo uliopo haujaainisha idadi ya magari ambayo mtumishi mmoja anaweza kukopeshwa au kuuziwa na baada ya kipindi gani cha muda.

2.1.2.3 Dosari Katika Mchakato wa Uthaminishaji wa Magari ya Serikali Yanayouzwa au Kukopeshwa kwa Watumishi

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Taarifa ya CAG, mapitio ya taarifa za uthamini wa magari mia tano (500) uliofanywa na Wizara ya Ujenzi, ilibainika kuwa uthamini ulifanyika kwa kuangalia gharama (bei ya ununuzi, usafiri na bima hadi bandarini) iliyotumika wakati wa ununuzi na kutoa hali ya uchakavu.Ukaguzi ulibaini kuwa magari matano (5) yalithaminiwa kupita kiasi, matatu (3) yalithaminiwa kwa usahihi ambapo magari mia nne tisini na mbili (492), yalipunguzwa thamani ukilinganisha na thamani halisi wakati wa ununuzi.

Mheshimiwa Spika, dosari katika mchakato wa uthaminishaji wa magari ya Serikali kwa maeneo ambayo ukaguzi umefanyika unakadiriwa kuikosesha Serikali mapato ya takribani **shilingi bilioni 2.7**. Hali ya utofauti wa thamani iliyotumika kuuza magari ya Serikali iliyotumiwa na Wizara ya Ujenzi na iliyotumiwa na Wakaguzi ni kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 2.1 hapa chini:-

Jedwali Na 2.1: Hali ya utofauti wa uthaminishaji wa Magari

Idadi ya magari	Asilimia ya thamani halisi ya uthaminishaji (%)	Maelezo
5	(1) - (36)	Thamani iliongezwa
3	0	Ilikuwa sawa
310	10-100	Thamani ilipunguzwa
148	101-200	
34	201-836	

Chanzo: ***Taarifa ya CAG, Januari, 2024.***

Mheshimiwa Spika, kama inavyonekana katika Jedwali Na.2.1 hapo juu, kulikuwa na dosari kwa Wizara ya Ujenzi kutohakiki kama bei ya gari, usafiri na bima (CIF) iliyokuwa inatumika wakati wa ukokotoaji wa thamani ya gari ndio halisi ukilinganisha na taarifa za gari wakati wa ununuzi zilizopo kwenye kanzidata ya Wizara ya Ujenzi.

Mheshimiwa Spika, mapungufu ya mwongozo wa uthaminishaji wa magari ya Serikali wakati wa zoezi la uondoshaji yalithibitishwa pia kufuatia swali la Mhe. Esther Matiko, Mb Mjumbe wa Kamati alilouliza kwa CAG. Naomba kunukuu sehemu ya maelezo[3] ya swali lake kama ifuatavyo:-

[3] Rejea Ukurasa wa 11 wa Majadiliano ya Kamati,Taarifa Rasmi za Bunge Kikao cha Nne ,Tarehe 18 Januari, 2024.

Nukuu:-

"...Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye hii ya ukopeshaji. Ninataka tu nijue labda kuna miongozo like ambayo ina-set kuhusiana na hizo make za gari na mwaka kwa sababu kama inakuwa tu iko open tu hivi, a Landcruiser, irrespective of its condition inaweza hata ikawa disposed for five million shillings, six million shillings, three million shillings. Sasa nataka nijue, wakati wanafanya kazi waliweza kuona kama kuna miongozo whatsoever. Kule kwingine wametueleza kwamba hata walikuwa hawaja-set muda wa vibali, yaani ile cycle ya power ya ku-dispose ilikuwa hamna, sasa hivi ndiyo wame-set three months. Mheshimiwa Mwenyekiti, je, huku sasa kwenye kukopeshana? Walikuta kuna mwongozo wowote? Hilo tu?..."

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, majibu[4] ya Ndugu. George C. Haule ambaye ni Naibu Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali yalikuwa kama ifuatavyo, naomba kunukuu:-

Nukuu:-

"...Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano kuna sehemu unaenda inasema kwamba, "Gari ya Serikali matumizi yake mwisho yake mwisho

[4] Rejea Ukurasa wa 11-12 wa Majadiliano ya Kamati,Taarifa Rasmi za Bunge Kikao cha Nne,Tarehe 18 Januari, 2024.

miaka mitano au likifika kilometa labda 200,000 au 250,0000." Then, sehemu nyingine inasema, "Gari likitaka kuondolewa, basi lithaminishwe kwanza". Kwa hiyo, ilikuwa inatoka kwenye vipande tofauti tofauti vya miongozo lakini kwenye ukaguzi tukasema kwamba, hili lilikuwa ni suala ambalo lingeweza kuwa na mwongozo mmoja. Mheshimiwa Mwenyekiti, hii ingeweza kusaidia kuhakikisha kwamba ina- harmonize kwenye Serikali nzima kuwa na utaratibu ambao unafanana wakati wa kuyaondoa haya magari. Kwa hiyo, ni eneo mojawapo ambalo tulikuwatunaona kwamba ni muhimu.

Mwisho wa Nukuu.

2.1.2.4 Uthamini wa Magari Kutozingatia Gharama Halisi za Gari Inayouzwa au Kukopeshwa

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati katika Taarifa ya CAG ulibainisha kwamba tathmini ya magari kutoka Wizara ya Ujenzi haikuzingatia thamani ya awali wakati gari linanunuliwa, bali ilizingatia gharama za gari hadi linafika bandarini.

Mheshimiwa Spika, kwa kawaida wakati wa ununuzi wa gari kunakuwa na gharama mbalimbali kama vile kodi ya ushuru wa forodha , kodi ya ongezeko la thamani(VAT), ushuru wa bidhaa, ada ya forodha, ushuru wa maendeleo ya reli na gharama ya

usajili ambayo kwa kawaida huwa zaidi ya asilimia (50%) ya gharama za jumla za ununuzi wa gari. Kutokujumuishwa kwa gharama hizi kulipelekea thamani halisi ya magari kuwa ndogo na hivyo kusababisha magari kuondoshwa kwa thamani ndogo kuliko uhalisia.

Mheshimiwa Spika, mathalani kupitia mapitio ya thamani ya awali ya gari wakati yananunuliwa kwa magari ishirini na saba (27), ilibainika tofauti ya takribani asilimia (83%) kama uthamini wa magari hayo ishirini na saba (27) ungefanywa kwa kujumuisha gharama zote zilizoingiwa wakati wa ununuzi wa gari hilo. Matokeo ya hatua hiyo ni kupungua kwa thamani ya magari ambapo Serikali ingepata kiasi cha **shilingi 956,774,529.90** endapo magari hayo ishirini na saba (27) yangeuzwa kwa thamani halisi.

Mheshimiwa Spika, dosari za kutojumuisha gharama nyinginezo za gari wakati wa kuuza na kukopesha magari ya Serikali zilitokana na matumizi ya Mwongozo na Kanuni za Ukokotoaji za mwaka 1988, na ambao haujumuishi gharama zote zilizoingiwa wakati wa ununuzi wa gari. Aidha, Mthamini Mkuu wa Serikali hakuhusishwa wakati wakufanya uthaminishwaji wa magari wakati wa uondoshaji, pamoja masharti ya Sheria ya Uthamini na Usajili wa Wathaminishaji Na.7 ya 2016[5].

[5] Rejea masharti ya Kifungu cha 6(1)(a) cha Sheria ya Uthamini na Usajili wa Wathaminishaji Na.7 ya 2016

2.1.2.5 Kuchelewa Kutoa Vibali vya Uondoshaji wa Magari kwa Mnada au Kukopesha

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya CAG imebainisha kwamba, Wizara ya Fedha ilikuwa inatumia takribani siku hamsini na saba (57) hadi siku elfu mbili mia mbili ishirini na sita (2226) kutoa idhini ya gari kuondoshwa. Pia, Ofisi ya Rais - Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, ilikuwa inachukua kati ya siku nne (4) hadi siku elfu mbili na hamsini (2050) kutoa idhini. Uchelewashaji huu ulisababishwa na kutokuwa na muda uliowekwa kwenye kukamilisha utoaji wa vibali hivyo. Pia, zoezi hili halifanyiki kwa kutumia mifumo ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano (TEHAMA) ambayo, ingeongeza ufanisi.

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi wa kina wa matokeo ya ukaguzi huo wa ufanisi, Kamati ilikutana siku ya Alhamisi tarehe 18 Januari, 2024 ili kujadiliana na Maafisa Masuuli ambao Mafungu yao yalihusika na hoja za ukaguzi huo.Maafisa Masuuli waliohudhuria ni Afisa Masuuli Wizara ya Fedha, Afisa Masuuli OR – Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora na Afisa Masuuli – TAMISEMI.

Mheshimiwa Spika, katika mapitio ya taarifa ya utekelezaji wa mapendekezo ya ukaguzi, ilibainika kwamba jumla ya

mapendekezo kumi (10) yalitolewa, ikiwa matano (5) kwa Wizara ya Fedha na matano (5) kwa Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora. Baada ya kupitia majibu yaliyowalishwa mnamo Disemba, 2023, ilibainika kwamba Wizara ya Fedha ilipewa mapendekezo matano (5) ambapo mapendekezo manne (4) yako katika hatua nzuri za utekelezaji na pendekezo moja (1) lipo kwenye hatua za awali za utekelezaji. Aidha, kwa Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora yalitolewa mapendekezo matano (5), ambapo mapendekezo manne (4) yapo katika hatua nzuri za utekelezaji na moja (1) lipo kwenye hatua za awali za utekelezaji

Mheshimiwa Spika, katika kujibu hoja za ukaguzi huu, Afisa Masuuli OR – Menejimenti ya Utumishi na Utawala Bora aliifahamisha Kamati kuwa walitoa mwongozo kwa Taasisi za Serikali kwa barua ya tarehe 14 Februari, 2023 kuhusu uondoshaji wa magari ya Serikali.Mwongozo huo ulisisitiza suala la uwazi na kutenda haki katika mchakato wa uondoshaji wa magari ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Afisa Masuuli Wizara ya Fedha aliifahamisha Kamati kuwa, ni sahihi kumekuwa na mapungufu katika mchakato wa uondoshaji wa magari ya Serikali.Sababu kubwa ilikuwa ni kutumia mfumo wa zamani (manual) ambao haukuwa na ufanisi. Hata hivyo Wizara ya Fedha kwa sasa wameunda mfumo wa Usimamizi wa Mali za Serikali

(Government Assets Management System, GAMIS) ambao utaboresha shughuli za uondoshaji wa magari ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, naomba kunukuu sehemu ya maelezo[6] ya Ndugu Jenifa Omolo,Naibu Katibu Mkuu, Wizara ya Fedha aliyoyatoa mbele ya Kamati kufafanua kuwa, matumizi kamili ya mfumo wa GAMIS kwa "modules" zote yataondoa changamoto ya uondoshaji wa magari ya Serikali. Maelezo hayo ni kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

"...Mheshimiwa Mwenyekiti, pili hata uondoshaji kwa sababu tunaenda kwenye mfumo wa GAMIS, mfumo huu kwanza unaingiza asset zote za Serikali lakini pia mtu atakapokuwa anataka kufanya disposal hata kwa Mabalozi watakuwa wanatumia mfumo. Kwa hiyo, mchakato mzima ule wa disposal utakuwa umepungua na utakuwa umerahisishwa na suala la kucheleweshwa litakuwa limeisha kwa sababu mfumo utakuwa unafanya kazi..."

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, changamoto hii ya uondoshaji wa magari ya Serikali haikuwa upande wa Serikali Kuu pekee bali pia katika Mamlaka za Serikali za Mitaa. Naomba kunukuu sehemu ya

[6] Rejea Ukurasa wa 35 wa Majadiliano ya Kamati, Taarifa Rasmi za Bunge, Kikao cha Nne, Tarehe 18 Januari, 2024.

maelezo ya Naibu Katibu Mkuu, OR – TAMISEMI Ndugu Rogatus Mativila akielezea kuhusu hoja hii na namna watakavyochukua hatua. Sehemu ya maelezo[7] hayo ni kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

"...Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Ni kweli nakubaliana kwamba taasisi na halmashauri zilizopo chini ya TAMISEMI, kuna hiyo changamoto ya kutokuwasilisha haraka mahitaji ya ku-dispose magari ambayo yameharibika kiasi kwamba hayawezi kutumika tena... Pia kukosa uwazi wa kukopesha watumishi...Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo niseme tu kwamba sisi tunalichukua hili ili iwe pia ni sehemu ya maelekezo ya TAMISEMI kwenye halmashauri zetu zote na taasisi zingine kwamba, miongozo hii ambayo imetolewa ifuatwe na sisi tuweze kusimamia kwa karibu kuhakikisha kwamba miongozo hiyo inafuatwa namna ya ku-dispose magari, kukopesha watumishi au kutangaza kuyauza kwa mnada..."

Mheshimiwa Spika, hoja ya Kamati katika eneo hili inabaki kwamba, changamoto tangu kuanzishwa kwa Mfumo wa GAMIS mwaka 2018, moduli ya uondoshaji wa magari ya Serikali bado haijaanza kutumika ipasavyo kwa takribani miaka mitano (5) sasa

[7] Rejea Ukurasa wa 47 wa Majadiliano ya Kamati,Taarifa Rasmi za Bunge, Kikao cha Nne, Tarehe 18 Januari, 2024.

hivyo kupelekea mapungufu katika mchakato wa uondoshaji wa magari ya Serikali.

2.1.3 Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Usimamizi wa Mipango na Ujenzi wa Mifumo ya TEHAMA Serikalini

Mheshimiwa Spika, kwa lengo la kufikia dira ya 2025, Serikali ilitambua umuhimu wa kuboresha sera zake ambapo Sera ya Taifa ya TEHAMA iliundwa mwaka 2003, na kupitiwa mwaka 2016. Aidha, mipango mingine katika kuimarisha masuala ya TEHAMA ilitekelezwa ikiwa ni pamoja na kuanzishwa kwa Wakala wa Serikali Mtandao mwaka 2012 na baadaye (mwaka 2019) ilibadilishwa na kuwa Mamlaka ya Serikali Mtandao (e-GA) kwa ajili ya kusimamia, kuratibu na kukuza uendeshaji wa huduma za Serikali mtandao, usimamizi wa data za kielektroniki na masuala mengine yanayohusiana na TEHAMA kwenye Taasisi za Umma.

Mheshimiwa Spika, pamoja na juhudi ambazo zimefanywa na Mamlaka ya Serikali Mtandao ikiwemo kuweka mikakati ambayo inalenga kuhakikisha kuwa kuna usimamizi mzuri wa upangaji na upatikanaji wa mifumo ya TEHAMA kwenye Taasisi za Umma, mipango ya Serikali mtandao imeendelea kukabiliana na changamoto ambazo zinahitaji ufumbuzi wa haraka na wa muda mrefu ili kuhakikisha utendaji wa Serikali unaboreshwa na kuendeshwa kwa urahisi na kwa viwango vya usalama wa Serikali Mtandao kama inavyotakiwa.

Mheshimiwa Spika, miongoni mwa changamoto hizo ni pamoja na kufichuliwa kwa miundombinu ya serikali ya TEHAMA. Vilevile, ongezeko la Vifaa vya TEHAMA limeongeza vitisho vya usalama na mashambulizi ya mitandaoni ambayo yanahatarisha au kusababisha hasara kwa mali na nyaraka za serikali. Kwa mujibu wa Ripoti ya Usalama wa Mitandao Tanzania ya mwaka 2017, Tanzania ilikadiriwa kupoteza **Dola za Marekani milioni 99.5** kila mwaka kutokana na mashambulizi ya kimtandao.

Mheshimiwa Spika, kutokana na changamoto zilizoainishwa hapo juu, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali aliamua kufanya ukaguzi katika usimamizi wa Mipango na Ujenzi wa Mifumo ya TEHAMA kama unavyofanywa na Ofisi ya Rais – Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala bora pamoja na Mamlaka ya Serikali Mtandao (e-GA) ili kubaini sababu zinazopelekea udhaifu uliobainishwa katika sekta ndogo ya Serikali Mtandao Nchini, na kutoa mapendekezo ambayo yataboresha utoaji wa huduma za Serikali Mtandao kwa Taasisi za Umma hapa Nchini.

Mheshimiwa Spika,naomba kuliarifu Bunge lako Tukufu masuala makuu matano (5) yaliyobainika katika ukaguzi huo kama ifuatavyo:-

2.1.3.1 Mapungufu Katika Uaandaaji wa Miradi ya TEHAMA

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya CAG inabainisha kwamba, asilimia (86%) ya maandiko ya awali ya mradi (concept notes)

kutoka kwenye Taasisi za Umma kuhusiana na miradi ya TEHAMA yalikataliwa kwa sababu yalikuwa yana makosa au yalihitaji maboresho. Ukaguzi ulibaini kuwa maelezo mengi ya awali ya miradi yaliandaliwa kwa uharaka bila kuzingatia miongozo au kanuni za Serikali mtandao zilizopo.

Mheshimiwa Spika, vilevile taarifa ya ukaguzi ilifafanua kuwa, kati ya mwaka 2017 na 2022, jumla ya mapendekezo mia sita arobaini na tano (645) yalitolewa kama ushauri kwa Taasisi za Umma kutokana na maandiko ya miradi yaliyokuwa yamewasilishwa. Hata hivyo, ni mapendekezo arobaini na nne (44) ambayo ni sawa na asilimia saba (7%) yalitekelezwa kwa wakati na yaliyobaki yalicheleweshwa kwa nyakati tofauti. Kwa mfano, ukaguzi ulibaini kuwa asilimia themanini na tano (85) ya mashauri yaliyotolewa yalizidi kipindi cha siku sitini (60), pia kulikuwa na mapendekezo yaliyochukua zaidi ya miaka miwili (2) ili kupata maelezo ya ushauri.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi zaidi wa Kamati ulibaini kuwa sababu zilizopelekea mapungufu kwenye maandiko ya awali ya miradi mingi ya TEHAMA Serikalini ni ukosefu wa uelewa kwa watumishi na Taasisi za Umma kuhusu Kanuni za Serikali za Mtandao na Miongozo ya Maandalizi ya maandiko ya awali ya miradi ya TEHAMA pamoja na wajibu wa kushiriki wakati wa kuandaa mahitaji ya mifumo kabla ya kuanza manunuzi na ujenzi wa mifumo husika.

Mheshimiwa Spika, matokeo ya ushiriki hafifu wa watumishi wenye wajibu na majukumu katika hatua zote za kupata mfumo ikiwa ni pamoja na maandalizi ya andiko la awali la mradi ulisababisha kuwepo kwa mifumo ya TEHAMA ambayo haikuweza kutoa huduma kwa wakati na ubora kama ilivyokusudiwa.

2.1.3.2 Ufanisi Katika Uaandaji wa Mifumo ya TEHAMA

Mheshimiwa Spika, katika eneo hili uchambuzi wa Kamati katika taarifa ya ukaguzi ulibaini kuwa kulikuwa na mapungufu katika ushirikishwaji wa wadau katika mchakato wa kuandaa mifumo ya TEHAMA Serikalini.Mathalani, taarifa inafafanua kwamba kiwango cha juu cha ushirikishwaji wa wadau kilibainika kwa EWURA na GPSA ikifuatiwa na TRA kwa asilimia (83%), (80%) na (62.5%) mtawalia. Kiwango cha chini cha ushirikishwaji wa wadau kilibainika katika Wizara ya Kilimo na Mamlaka ya Maji na Usafi wa Mazingira Dodoma (DUWASA) kwa asilimia (33%) na (37.5%) mtawalia.

Mheshimiwa Spika, katika eneo hili taarifa iliendelea kufafanua kwamba baadhi ya wadau walihusika kwa kiwango fulani wakati wa kukusanya mahitaji ya sehemu yake ya utendaji wa Taasisi au kwenye moduli. Hata hivyo,kuna sehemu nyingine zilibainika kushiriki kikamilifu katika mchakato wa kukusanya mahitaji ya kuboresha utendaji kazi wa Taasisi husika.

Mheshimiwa Spika, athari za kutohusisha wadau kulisababisha maandalizi ya mahitaji ya mtumiaji na mahitaji ya kiufundi ya

mifumo kuwa duni. Uainishaji wa mahitaji ya mifumo yasiofaa yalisababisha kujenga au kusanifiwa kwa mifumo yenye mapungufu, ambayo ilipelekea kusanifiwa upya baada ya ununuzi wake. Kwa mfano, mifumo kumi na nne (14) ya TEHAMA kutoka Taasisi za Umma zilizotembelewa na wakaguzi ilikuwa imejengwa upya ili kukidhi mahitaji mapya ya mtumiaji.

2.1.3.3 Ufanisi Katika Ujenzi wa Mifumo ya TEHAMA

Mheshimiwa Spika,ukaguzi ulibaini kuwa, kulikuwa na ujumuishaji na ushirikiano mdogo wa mifumo iliyopo kwenye Taasisi za Umma, mazingira ya ndani yasiyo rafiki ya kuhifadhi mifumo, upatikanaji wa mifumo bila idhini ya Mamlaka ya Serikali Mtandao na uwezo mdogo wa ndani wa watumishi katika kujenga mifumo na kusimamia kikamilifu utendaji kazi wa mifumo husika.

Mheshimiwa Spika, mapitio ya nyaraka za miradi yalibaini kuwa baadhi ya Taasisi za Umma hazikuwa na udhibiti madhubuti wakati wa hatua za awali za kuanzishwa kwa mradi kabla ya kuwasilisha mapendekezo ya mradi kwa Mamlaka ya Serikali Mtandao. Aidha, hatua tano (5) kati ya sita (6) muhimu za upatikanaji wa mradi, hazikusimamiwa vya kutosha na Mamlaka ya Serikali Mtandao, hivyo kuwa na athari za jumla katika kufuata Sheria ya Serikali Mtandao na Kanuni zake. Hatua hizo ni zoezi la uendeshaji wa manunuzi ya mifumo, uingiaji mikataba ya kazi za ujenzi, ujenzi wa mifumo husika, majaribio ya mifumo na makabidhiano ya mifumo.

Mheshimiwa Spika, vilevile ukaguzi ulibaini kuwa miongoni mwa mapungufu yaliyoripotiwa zaidi ni pamoja na utendaji kazi wa chini ya kiwango kutokana na mtandao kwa asilimia thelathini na mbili (32), kushindwa kwa mfumo kufanya kazi kutokana na mapungufu ya kiufundi ya utengenezaji wake na udhaifu mwingine wa kimfumo kwa asilimia kumi na nane (18%), maoni hasi ya kuhusu mifumo kwa asilimia kumi na sita (16) na asilimia kumi na moja (11%) ya mifumo ambayo ilitelekezwa na taasisi husika. Mapitio ya mifumo ya TEHAMA iliyoko katika Taasisi za Serikali zilizotembelewa na wakaguzi yalibaini kuwa asilimia sabini (70) ya mifumo iliyotengenezwa ilikuwa ikifanya kazi yenyewe bila kuwa na uwezo wa kuwasiliana na mifumo mingine ndani au nje ya Taasisi husika.

2.1.3.4 Ufanisi Katika Upatikanaji na Makabidhiano ya Mifumo

Mheshimiwa Spika, katika eneo hili uchambuzi wa Kamati katika Taarifa ya CAG ulibaini kwamba, majibu ya majaribio na taarifa za Mifumo ya TEHAMA iliyopatikana au kutengenezwa yalibaini ufanisi duni kwenye majaribio ya mifumo ya TEHAMA. Mapitio ya nyaraka za majaribio yalibaini kuwa, Taasisi nyingi zilifanya majaribio ya mtumiaji, lakini, chache zilifanya majaribio ya muunganiko wa mifumo au moduli nyingine.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi ulihusisha Taasisi za Umma kumi na tatu (13) ambapo jumla ya mifumo sitini na nne (64) ya TEHAMA ilikaguliwa, ambayo kumi na tatu (13) ilitengenezwa na

wataalamu wa ndani ya Taasisi husika, minne (4) ikiwa ni mifumo shirikishi ya Serikali na mifumo mingine arobaini na saba (47) ilinunuliwa au kutengenezwa na wataalamu wa nje ya Taasisi husika. Ukaguzi ulibaini kuwa, mifumo kumi na tatu (13) iliyotengenezwa na wataalamu wa ndani, ilifanyiwa majaribio ya kukubaliwa na watumiaji pekee na hakukufanyika majaribio mengine ya kimfumo. Aidha, ni mifumo miwili (2) pekee ambayo ilifanyiwa majaribio ya muunganiko na mifumo au moduli nyingine.

2.1.3.5 Mapungufu Katika Shughuli za Uratibu Katika Kujenga Mifumo ya TEHAMA Serikalini

Mheshimiwa Spika, mapitio ya kazi za ufuatiliaji katika Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora yalibaini kuwa, Wizara haikuwa na mfumo madhubuti wa ufuatiliaji wa utekelezaji wa sera na mikakati mingine inayohusiana na TEHAMA ambayo ni pamoja na kupanga na kujenga mifumo ya TEHAMA ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi ulibaini kuwa, Ofisi ya Rais - Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora kwa sasa ilikuwa inasimamia sera na miongozo iliyopitwa na wakati kuhusu mifumo ya TEHAMA. Mathalani, mapitio ya Taarifa za Utendaji kazi kuanzia mwaka 2017 hadi 2022 kutoka Wizarani, yalibainisha kuwa Wizara ilikuwa inategemea Mkakati wa Usalama Mtandaoni pamoja na Mwongozo wa Matumizi Bora ya TEHAMA Serikalini

ambayo imetumika kwa zaidi ya miaka mitano (5) bila kufanyiwa mapitio.

Mheshimiwa Spika, kutofanyika kwa mapitio hayo kuliathiri usahihi wa miongozo hiyo katika kuongoza matumizi bora ya TEHAMA Serikalini pamoja na mapendekezo yake ya hatua na utendaji katika matumizi bora ya huduma na vifaa vya TEHAMA Serikalini. Aidha, Mkakati wa Usalama Mtandaoni uliendelea kuwa na mikakati, malengo na viashiria vya utendaji vilivyopitwa na wakati katika kukabili uvamizi na mashambulizi ya kimtandao.

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi wa masuala hayo matano (5) yaliyobainika katika ukaguzi huu, mnamo tarehe 23 Januari 2024, Kamati ilikutana na Afisa Masuuli, OR – Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Uongozi wa Mamlaka ya Serikali Mtandao kujadili namna walivyotekeleza mapendekezo ya ukaguzi.

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla, katika mapendekezo kumi na mbili (12) yaliyotolewa, mapendekezo manne (4) sawa na asilimia (33%) yametekelezwa kikamilifu, mapendekezo matano (5) sawa na asilimia arobaini na mbili (42%) utekelezaji wake upo katika hatua nzuri, na mapendekezo matatu (3) sawa na asilimia ishirini na tano (25%) utekelezaji wake upo katika hatua za awali. Hakuna pendekezo ambalo halikutekelezwa kabisa. Hali ya utekelezaji wa mapendekezo imechambuliwa katika Jedwali Na.2.2 Hapa chini:-

Jedwali Na 2.2: Kiwango cha utekelezaji wa Mapendekezo ya Ukaguzi katika Ujenzi wa Mifumo ya TEHAMA

Eneo la Maboresho	Jumla ya Mapendekezo	Hali na Kiwango cha Utekelezaji			
		Idadi ya Mapendekezo Yaliyotekelezwa Kikamilifu	Idadi ya Mapendekezo yaliyo katika hatua za awali za Utekelezaji	Idadi ya Mapendekezo yaliyo katika hatua nzuri za utekelezaji	Idadi ya Mapendekezo Yasiyotekelezwa Kabisa
Mfumo wa Utendaji Kazi	3	2	1	0	0
Ufuatiliaji na Tathmini	1	0	1	0	0
Uanzishaji na Uendelezaji	1	0	0	1	0
Usimamizi wa Mawasiliano ya Kimfumo	2	0	0	2	0
Usimamizi wa Utekelezaji	3	2	0	1	0
Usimamizi wa Udhibiti Ubora	1	0	1	0	0
Usimamizi wa Rasilimali Watu	1	0	0	1	0
Jumla	**12**	**4**	**3**	**5**	**0**

Chanzo: ***Uchambuzi wa Kamati Kutokana na Taarifa ya Utekelezaji wa Mapendekezo Yaliyotolewa kwa Wakaguliwa, Januari, 2024.***

Mheshimiwa spika,kama ufafanuzi unaonekana katika jedwali Na. 2.2 hapo juu, mapendekezo matatu (3), utekelezaji wake ulikuwa katika hatua za awali za utekelezaji. Katika kujibu hoja zinasohusu mapendekezo hayo ya ukaguzi, Afisa Masuuli Ofisi ya Rais-Utumishi na Utawala Bora aliifahamisha kamati kuwa ujenzi

wa mifumo ya TEHAMA unalenga kuboresha utendaji kazi wa Serikali.Alifafanua kwamba, Serikali ipo katika hatua za mwisho za maboresho ya mfumo wa utendaji kazi na inatarajiwa kabla ya mwaka huu wa fedha kuisha utakuwa umekamilika.

Mheshimiwa Spika, kwa hoja inayohusu kusomana kwa mifumo, Afisa Masuuli OR- Utumishi na Utawala Bora aliifahamisha Kamati kuwa, kwa kushirikiana na Mamlaka ya Serikali mtandao (eGA) hadi sasa taasisi 109 zimeunganishwa katika mfumo wa ubadilishanaji taarifa Serikalini. Vilvile hadi sasa mifumo 117 inayotumiwa na Serikali inasomana.

2.1.4 Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Usimamizi wa Urasimishaji wa Makazi Yasiyopangwa

Mheshimiwa Spika, urasimishaji wa makazi yasiyopangwa ni mchakato ambao Mamlaka za Upangaji Miji zinabainisha sehemu za ardhi ambazo hazijapangwa katika maeneo ya mijini na kupitia mchakato wa urasimishaji kwa kupanga, kupima na kutoa hati miliki (kumilikisha) kwa wahusika. Kupitia urasimishaji, maeneo yasiyopangwa huboreshwa na kuwezesha utoaji wa huduma za kijamii za msingi za miundombinu kama vile barabara, maji na huduma za umeme kwa jamii husika. Utaratibu wa urasimishaji hutolewa kupitia Sheria ya Ardhi ya mwaka 1999 na Sheria ya Mipango Miji ya mwaka 2007.

Mheshimiwa Spika, urasimishaji wa makazi yasiyopangwa unasimamiwa na Ofisi ya Rais - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi. Ofisi ya Rais -TAMISEMI kupitia Mamlaka za Upangaji huanza kwa kufanya utambuzi wa maeneo yasiyopangwa katika maeneo ya mijini, kupanga na kupima na kisha Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi hutoa hati za umiliki kwa wahusika. Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi ina jukumu la kuandaa miongozo ya urasimishaji, kupitisha michoro ya urasimishaji iliyoandaliwa na Mamlaka za Upangaji, kuandaa hati za umiliki wa ardhi na kuzipeleka Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa ajili ya kuzigawa kwa wahusika.

Mheshimiwa Spika, lengo kuu la ukaguzi huu lilitokana na kuwepo kwa ongezeko la ukosefu wa fursa ya mapato ya Serikali yatokanayo na viwanja na makazi yasiyopimwa na kupangwa.Mathalani, kwa rejea ya hotuba ya Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi ya tarehe 10 Januari, 2021 ucheleweshaji wa urasimishaji na utoaji wa hati za umiliki kwa wananchi umeikosesha Serikali mapato ambayo yanatokana na malipo ya kodi za ardhi.

Mheshimiwa Spika, kutokana na sababu hiyo, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali aliamua kufanya ukaguzi wa ufanisi katika Usimamizi wa Urasimishaji wa Makazi yasiyopangwa. Lengo la ukaguzi lilikuwa ni kubaini maeneo yenye mapungufu na

kutoa mapendekezo ya kuboresha ili kuweza kufikia malengo yaliyokusudiwa. Ukaguzi ulihusisha kipindi cha miaka mitano (5) ya fedha cha kuanzia mwaka wa fedha 2017/18 hadi 2021/22. Kipindi hiki kilichaguliwa kwani ni kipindi ambacho Serikali ilianza kushirikisha makampuni binafsi katika urasimishaji wa makazi yasiyopangwa.

Mheshimiwa Spika, matokeo ya ukaguzi huu wa ufanisi kuhusu kupanga na kurasimisha makazi ni kama ifuatavyo:-

a) Ukaguzi ulibaini kuwa, katika kipindi cha miaka mitano (5) iliyopita kutoka mwaka wa fedha 2015/16 hadi 2020/21, Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi na Ofisi ya Rais –Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, hazikujumuisha ipasavyo shughuli za urasimishaji kwenye mipango yao ya kimkakati na mipango ya mwaka. Aidha, Wizara ya Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Makazi katika bajeti yake ya mwaka kwa ajili ya shughuli za maendeleo kwa miaka miwili (2) mfululizo yaani 2017/18 hadi 2018/19 haikutenga bajeti kwa ajili ya shughuli za urasimishaji. Kwa miaka mingine ya fedha kiwango cha juu cha bajeti kilitengwa katika mwaka wa fedha 2020/21 kilikuwa ni asilimia mbili (2) ya kiasi cha bajeti kwa ajili ya upangaji miji ambayo ni sawa na **shilingi milioni 80**;
b) Ukaguzi ulibaini Mpango Mkakati wa OR - TAMISEMI kwa mwaka wa fedha 2015/16-2020/21 na 2021/22-2025/26

ulibainisha kuwa, OR - TAMISEMI haikutenga fedha katika bajeti yake ili kuwezesha shughuli za urasimishaji katika Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa miaka mitano (5) iliyopita (2017/18 hadi 2021/22);

c) Ukaguzi ulibaini kuwa, hadi mwishoni mwa mwaka wa fedha 2021/22, jumla ya vipande vya ardhi 1,137,437 kati ya 2,315,170 vilivyokuwa vimepangwa, sawa na asilimia (49%) ndio viliweza kupimwa na kuidhinishwa. Aidha, uchangiaji wa gharama za upimaji usiojitosheleza toka kwa wananchi kulichangia,kuchelewa kukamilisha upimaji na hivyo kuchelewesha zoezi la ukamilishaji wa utoaji hati za umiliki;

d) Ukaguzi ulibaini kuwa vipande 443,525 kati ya 1,137,437 ya vipande vya ardhi vilivyokuwa vimepimwa (sawa na 39%) vilitolewa ankara kwa ajili ya uandaji wa hati miliki. Hii ina maana kwamba asilimia (61%) ya wamiliki wote wa vipande vya ardhi vilivyopimwa hawakupewa ankara kwa ajili ya kulipia hati ili ziandaliwe. Hata hivyo, ni vipande 171,210 pekee kati ya 443,525 ambavyo wamiliki wake walipewa ankara kwa ajili ya uandaaji wa hati miliki, waliweza kuandaliwa hati. Hii inaonesha mwitikio mdogo wa wananchi kulipia gharama za hati, uliochangiwa na uhamasishaji wa wananchi usiotosheleza ili kutambua umuhimu wa kuchangia gharama za urasimishaji; na

e) Mapungufu ya kiuratibu katika shughuli za upimaji na urasimishaji kati ya Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo

ya Makazi na OR – TAMISEMI. Ukaguzi ulibaini kuwa Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi na OR – TAMISEMI hazikuwa na utaratibu rasmi wa kuratibu shughuli za urasimishaji zinazotekelezwa na Mamlaka za Serikali za Mitaa pamoja na Ofisi za Ardhi za Mikoa.

Mheshimiwa Spika, kutokana na dosari zilizobainishwa hapo juu, CAG alitoa mapendekezo kadhaa ya utekelezaji kwa Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi na OR – TAMISEMI. Matokeo ya ufuatiliaji wa utekelezaji wa mapendekezo ya ukaguzi yamebainisha kuwa mapendekezo ishirini na moja (21). Hata hivyo, hapakuwa na pendekezo lililotekelezwa kikamilifu. Aidha, mapendekezo tisa (9) kati ya ishirini na moja (21) yapo katika hatua za awali za utekelezaji na zinazoridhisha, na mapendekezo matano (5) kati ya ishirini na moja (21) yapo katika hatua za awali za utekelezaji. Vilevile,matokeo ya ufuatiliaji yamebainisha kuwa mapendekezo saba (7) kati ya mapendekezo ishirini na moja (21) hayajatekelezwa kabisa.

Mheshimiwa Spika, mnamo tarehe 16 Januari, 2024, Kamati ilikutana na Afisa Masuuli Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi na Afisa Masuuli OR – TAMISEMI ili kujadili hoja za ukaguzi wa ufanisi ambazo hazijatekelezwa.Kwa hoja iliyohusu dosari za urasimishaji wa makazi, Afisa Masuuli Wizara ya ardhi aliifahamisha Kamati kuwa katika suala zima la urasimishaji katika Nchi yetu, halikufanyika vizuri toka tulipoanza ule mpango wa

urasimishaji wa miaka kumi (10), kuanzia mwaka 2013 – 2023 na hasa katika upande wa viwanja.

Mheshimiwa Spika, Afisa Masuuli Ardhi aliendelea kufafanua kwamba, maboresho yaliyofanyika ili kutatua dosari zilizobainika ni pamoja kuandaa mwongozo wa kuhakikisha kwamba urasimishaji sasa ufanywe kwa mikataba ambayo inaingiwa katika yale maeneo ambayo walitumia kampuni. Aidha mwongozo unalekeza kuingiwa mikataba kati ya kampuni na ofisi za Wakurugenzi ili kudhibiti fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, kwa hoja zilizohusu upatikanaji wa bajeti kwa ajili ya urasimishaji wa makazi yasiyopangwa na ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali, Afisa Masuuli Wizara ya Ardhi alitoa ufafanuzi wa Mpango wa Serikali wa " Land Tenure Improvement Programme' ambao utatatua changamoto ya kibajeti. Naomba kunukuu sehemu ya maelezo[8] ya Afisa Masuuli Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi Ndugu Eng. Anthony Sanga aliyoyatoa mbele ya Kamati kuhusu hoja hiyo kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

"...Mheshimiwa Mwenyekiti, zile hati ambazo tulikuwa tunatarajia kuzipata katika muda huo ambao tumekosa kuzipata, basi tumeziingiza

[8] Rejea Uk. 42 wa Majadiliano ya Kamati, Taarifa Rasmi za Bunge, Kikao cha Pili, Tarehe 16 Januari, 2024.

katika mradi. Katika mwaka huu tu wa fedha wa 2023/2024, jumla ya shilingi bilioni 16 zimepangwa ambapo viwanja laki tano vitapatiwa hati. Kwa hiyo, tunaamini katika huu muda mfupi uliobaki mpaka mwaka 2025 kama Mjumbe ambavyo ameuliza, tutakuwa tumefanikiwa kupata viwanja vyenye hati jumla ya milioni mbili, kupitia mpango huu au mradi huu wa LTIP (Land Tenure Improvement Program).Mheshimiwa Mwenyekiti, ambapo sehemu kubwa ya fedha za mradi huu ambazo jumla ya fedha ya mradi ni dola milioni 150 lakini dola milioni 62 zimepangwa kwa ajili ya urasimishaji wa makazi holela Nchini na jumla ya hati milioni mbili zitapatikana kupitia mradi huu..."

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, pamoja na maelezo ya kina ya Afisa Masuuli Ardhi na Afisa Masuuli OR- TAMISEMI, Kamati ina hoja kuwa eneo hili la urasimishaji wa ardhi linaipotezea Serikali mapato. Kwa msingi huo Kamati imetoa pendekezo la maboresho katika sehumu ya tatu (3) ya Taarifa hii.

2.1.5 Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Katika Ujenzi wa Shule za Sekondari Chini ya Mradi wa Kuboresha Elimu ya Sekondari (SEQUIP)

Mheshimiwa Spika, Mradi wa Kuboresha Ubora wa Elimu ya Sekondari (SEQUIP)[9] unafadhiliwa kwa **Dola za Marekani milioni 500**. Mradi huu unafadhiliwa na Jumuiya ya Maendeleo ya Kimataifa (IDA)[10] na unalenga kuongeza ufikiaji wa elimu ya sekondari Nchini katika Halmashauri mia moja themanini na nne (184). Mradi huu unalenga kutoa mazingira mazuri ya kujifunzia kwa wasichana na kuboresha ukamilishaji wa elimu bora ya sekondari kwa wasichana na wavulana.

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi chote cha mradi, inakadiriwa kuwa mradi utanufaisha moja kwa moja wanafunzi wapya na waliopo wapatao milioni 6.5 ambapo wasichana ni milioni 3.2 kati ya wanafunzi hao wote.

Mheshimiwa Spika, lengo kuu la ukaguzi wa kiufundi lilikuwa ni kutathmini kama Ofisi ya Rais - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (OR - TAMISEMI) na Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia zilisimamia ipasavyo ujenzi wa shule za sekondari unaotekelezwa chini ya Mradi wa Kuboresha Ubora wa Elimu ya Sekondari (SEQUIP) ili kuhakikisha upatikanaji wa thamani ya fedha.

[9] Secondary Education Quality Improvement Project (SEQUIP).

[10] The International Development Association (IDA).

Mheshimiwa Spika, ukaguzi ulihusisha ujenzi wa shule za sekondari za Kata na Mikoa Nchini katika Mikoa saba (7) ambayo ni Pwani, Lindi, Kagera,Tanga, Shinyanga, Songwe na Singida.Aidha, ukaguzi ulihusisha tathmini ya utekelezaji wa mradi katika vipengele sita vya mradi ambavyo ni uandaaji wa mipango, usanifu wa mradi, manunuzi, utekelezaji, usimamizi wa fedha, mazingira, na afya ya jamii, usalama na rasilimali watu.

Mheshimiwa Spika, mawanda ya ukaguzi huu yalizingatia pia miaka yote ya fedha chini ya utekelezaji wa mradi kuanzia mwaka wa fedha 2019/20 hadi 2021/22. Kipindi hiki kilichaguliwa ili kuhusisha hatua zote za utekelezaji wa mradi. Pia, kilimuwezesha Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kupima kama malengo ya mradi yaliyokusudiwa yamefikiwa au kuna uwezekano wa kufikiwa baada ya kukamilika kwa mradi.

Mheshimiwa Spika, masuala yaliyobainika katika ukaguzi huu ni kama ifuatavyo:-

a) Ukaguzi ulibaini kuwa, katika hatua za kuainisha maeneo kwa ajili ya ujenzi wa shule za sekondari, hapakuwa na utaratibu wa kuandaa hati miliki ya maeneo yaliyochaguliwa kwa ajili ya ujenzi. Aidha, ukaguzi ulibaini kuwa katika shule zote ishirini na nne (24) zilizotembelewa na Timu ya Wakaguzi, maeneo yake ya ujenzi hayakuwa na hati miliki.Kukosekana kwa taratibu za kuandaa hati za umiliki kulisababishwa na uharaka wa kutekeleza ujenzi wa shule za

sekondari. Hivyo basi, miradi haikuwa na hati miliki hadi kufikia muda wa ukaguzi huu wa kiufundi hivyo maeneo ya shule yanakuwa katika hatari ya migogoro ya ardhi kutokana na ukosefu wa ushahidi wa umiliki wa ardhi husika kisheria;

b) Ukaguzi ulibaini kuwa maeneo ya ujenzi kumi na tisa (19) kati ya ishirini na nne (24) yaliyotembelewa hayakuwa yamepimwa na kuandaliwa ramani ya ardhi, ili kuweza kubainisha ukubwa halisi wa maeneo hayo. Aidha, hii ilichangiwa na Mamlaka za Halmashauri kutokuweka kipaumbele katika upimaji wa ardhi kabla ya kupata ardhi na kabla ya kuanza kazi za ujenzi. Aidha, ukaguzi ulibaini kuwa kutokana na kutokupima maeneo ya ujenzi na kuainisha ukubwa wake, baadhi ya shule zilijengwa katika maeneo madogo ambayo hayafikii ukubwa ulioanishwa kwenye ramani ya mradi. Kwa mfano, ujenzi wa shule katika Wilaya za Lushoto, Ikungi na Tunduma, miundombinu ya awamu ya kwanza iliyokuwa ikijengwa ilimaliza eneo lote la mradi hivyo kuashiria kuwa hakukuwa na nafasi kwa ajili ya ujenzi wa miundombinu kwa awamu zitakazofuta;

c) Ukaguzi ulibaini kuwa, **shilingi milioni 470** zilitengwa kwa ajili ya ujenzi wa shule za sekondari chini ya mradi wa SEQUIP. Fedha hizi zilikusudiwa kutumika kwa shughuli za ujenzi pekee na si vinginevyo.Hata hivyo, mapitio ya nyaraka za mradi na vocha za malipo ya ujenzi kwa shule ishirini na

nne (24) za sekondari zilizotembelewa zilibainisha kuwa, shule za sekondari tatu (3) kati ya ishirini na nne (24) zilikuwa na matumizi ambayo hayakustahiki yenye thamani ya **shilingi 27,500,000**. Shule hizo na kiasi cha fedha ambacho kilitumika kwa matumizi yasiokusudiwa ni pamoja na shule ya Bagamoyo – Halmashauri ya Korogwe **(2,600,000)**, shule ya Ngome – Halmashauri ya Kilwa **(10,700,000)** na shule ya Namole – Halmashauri ya Tunduma **(14,200,000)**;

d) Kukosekana kwa baadhi ya michoro, na maelezo ya kina kulichangia mapungufu yafuatayo katika utekelezaji wa mradi wa SEQUIP:-

   i) Kutokujengwa kwa mifumo ya gesi katika maabara zilizokuwa zimejengwa; hii ilisababishwa na kukosekana kwa michoro ya mifumo hiyo;

   ii) Kutokuweka miundomimbu ya vyoo vya walemavu; na

   iii) Utofauti katika vifaa vilivyofungwa kwa ajili ya mifumo ya maji safi na maji taka; hii ilitokana na kukosekana kwa maelezo ya kina juu ya aina ya vifaa ambavyo vingetumika, jambo ambalo lilipelekea kila watekelezaji kununua vifaa vya kampuni wanayoona inafaa.

e) Ukaguzi ulibainisha kuwa, Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ilichelewa kukamilisha mchakato wa manunuzi ya

Mhakiki/Mdhibiti huru wa mradi kwa kutojumuisha manunuzi haya kwenye mpango wake wa ununuzi wa mwaka wa fedha 2020/21, ambapo makubaliano kati ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na IDA yalifanyika.Ukaguzi ulibaini zaidi kwamba, kuchelewa kwa ununuzi wa Mhakiki/Mdhibiti Huru wa mradi kulitokana na ukosefu wa wazabuni wenye sifa na kupelekea kurudia kwa tangazo la ununuzi wa Mhakiki/Mdhibiti Huru wa mradi.Kutofuata makubaliano yaliyofanywa kati ya IDA na Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kunaweza kusababisha usitishwaji wa Mkopo; na

f) Ukaguzi ulibaini kuwa timu zilizoundwa kwa ajili ya utekelezaji wa mradi hazikuwa na wataalamu wa ujenzi. Timu hizo ziliundwa na walimu na viongozi wengine wa Kijiji na Mtaa ambapo mradi unatekelezwa.Kutokana na timu hizo kukosa watu wenye utaalamu katika ujenzi, kazi za kila siku zilikuwa zikisimamiwa na walimu ambao hawakuwa na uwezo wa kubaini makosa ya kiufundi katika ujenzi uliokuwa ukitekelezwa. Aidha, wahandisi kutoka wilayani walitembelea miradi mara chache, hasa wakati ambapo mafundi walihitaji kulipwa, ili kuidhinisha malipo yao.

Mheshimiwa Spika, kutokana na matokeo ya ukaguzi huo, CAG alitoa mapendekezo ishirini (20) ambapo mapendekezo kumi na sita (16) yalitolewa kwa Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali

za Mitaa na mapendekezo manne (4) yalitolewa kwa Wizara ya Elimu Sayansi na Teknolojia.

Mheshimiwa Spika, matokeo ya uhakiki wa utekelezaji wa mapendekezo ya ukaguzi yaliyotolewa yalibainisha kuwa hadi kufikia tarehe 31 Disemba, 2023, pendekezo moja (1) kati ya ishirini (20) yaliyotolewa lilitekelezwa kikamilifu; mapendekezo kumi na nne (14) yalikuwa katika hatua za awali za utekelezaji, mapendekezo mawili (2) yalikuwa katika hatua nzuri za utekelezaji, na mapendekezo matatu (3) yalikuwa hayajatekelezwa kabisa.

Mheshimiwa Spika, mnamo tarehe 17 Januari, 2024, Kamati ilikutana na Afisa Masuuli Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ili kupata ufafanuzi wa Serikali wa hatua zilizochukuliwa kutekeleza mapendekezo ya Taarifa ya Ukaguzi huu wa Kiufundi.

Mheshimiwa Spika, Afisa Masuuli Elimu aliifahamisha Kamati kuwa Serikali imekamilisha ujenzi wa shule mia nne arobaini na mbili (442) kati ya shule elfu moja (1000) zilizo ainishwa na mradi.Shule hizi zinatumika na umaliziaji wa vitu vichache kama uzio na vichomea taka unaendelea.Aidha, ailiifahamisha Kamati kuwa baadhi ya shule zimekamilika kwa wananchi wa maeneo husika kuchangia nguvu kazi.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Afisa Masuuli Ofisi ya Rais-TAMISEMI aliifahamisha kamati kuwa ujenzi wa baadhi ya shule haujakamilika kutokana na sababu kwamba fedha

iliyotolewa ilikuwa milioni mia nne sabini (470) kwa shule zote, hata hivyo, kutokana na sababu mbalimbali kama jiografia, gharama za vifaa vya ujenzi na gharama za usafirishaji kuwa tofauti kwa maeneo tofauti ya Nchi yetu ilipelekea baadhi ya shule nyingine kutokukamilika.Aidha Ofisi ya Rais-TAMISEMI ilifanya tathmini ya kina ya kiasi cha fedha kinacho hitajika ili kukamilisha shule zote ambazo hazijaisha na imeomba shilingi bilioni kumi na tisa (19,000,000,000) ili kukamilisha ujenzi

Mheshimiwa spika, pamoja na maelezo ya Serikali, hoja ya msingi ya Kamati inaendelea kubaki kwamba usimamizi wa ubora wa miradi iliyo jengwa kwa kutumia mfumo uliotumika, umesababisha mapungufu mbalimbali hasa kwenye ubora ikizingatiwa usimamizi wa wataalam ulikuwa ni mdogo. Hivyo,Kamati imetoa mapendekezo ya hatua za kuchukua kwa mapendekezo ambayo hayajakamilika utekelezaji wake.

2.1.6 Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Kuhusu Udhibiti wa Gharama za Ujenzi kwa Miradi Inayotekelezwa na Baadhi ya Taasisi za Umma

Mheshimiwa Spika, dhumuni la msingi la ukaguzi huu lililenga kufanya tathmini endapo Taasisi za Serikali zinadhibiti ipasavyo gharama wakati wa ujenzi wa majengo yanayomilikiwa na Serikali. Kwa msingi huo , ukaguzi ulilenga kutathmini taratibu na namna ambavyo gharama za ujenzi wa baadhi ya majengo ya Serikali zilidhibitiwa. Vilevile, ukaguzi huu ulifanya tathmini ya utoshelevu

wa udhibiti wa gharama za ujenzi wa majengo ya Serikali katika hatua mbalimbali kuanzia upembuzi yakinifu hadi uuandaji wa gharama za mwisho na kufunga mikataba.

Mheshimiwa Spika, malengo mahsusi ya ukaguzi huu yalikuwa ni kama ifuatavyo:-

a) Kufanya tathmini ya kina iwapo kuna udhibiti wa gharama wakati wa upangaji wa ujenzi wa majengo yanayomilikiwa na Serikali;

b) Kubainisha endapo kulikuwa na udhibiti wa gharama wakati wa ununuzi wa wakandarasi, washauri elekezi, malighafi za ujenzi na manunuzi mengineyo na iwapo shughuli za manunuzi zilifanyika kwa kuzingatia taratibu na kanuni za manunuzi;

c) Kubainisha iwapo kulikuwa na utoshelevu wa nyaraka na taratibu za mikataba;

d) Kubainisha iwapo gharama za ujenzi wa majengo ya Serikali zinazingatia mikataba;

e) Kuchunguza endapo kulikuwa na udhibiti wa kutosha wa gharama wakati wa utekelezaji wa ujenzi wa majengo yanayomilikiwa na Serikali;

f) Kufanya mapitio ya kina iwapo udhibiti wa gharama katika hatua ya kukamilisha na kufunga ujenzi wa majengo ya Serikali ulifanyika ipasavyo; na

g) Kutathmini iwapo udhibiti wa gharama za huduma za mshauri elekezi zinazotolewa wakati wa ujenzi wa majengo yanayomilikiwa na Serikali ulifanyika ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi huu ulihusisha Taasisi za Umma tano (5) ambazo ni; Wakala wa Majengo Tanzania (TBA), Shirika la Nyumba la Taifa (NHC), Mfuko wa Hifadhi ya Jamii (NSSF), Mamlaka ya Majisafi na Majitaka Dar es Salaam (DAWASA) na Mfuko wa Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma (PSSSF).

Mheshimiwa Spika, ukaguzi ulihusisha majengo tisa (9) ambayo ni; Morocco Square (NHC), Victoria Place, 711 Kawe Residence Project, Mzizima Tower, Mwanza-Five Star Hoteli ya Kitalii, Maji House (DAWASA Yetu), PSSSF Commercial Complex -Sam Nujoma na PSSSF Kambarage Tower. Ukaguzi ulizingatia kuanzia uanzishwaji wa mradi, upangaji, ununuzi, utekelezaji na kukamilika kwa miradi ya majengo.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi huu ulihusisha miradi ya ujenzi wa majengo makubwa ya Serikali iliyotekelezwa katika kipindi cha Miaka sita (6) ya fedha kuanzia 2016/17 hadi 2021/22.Masuala yaliyobainika katika ukaguzi huo ni kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, mapitio ya takwimu za mikataba na taarifa za maendeleo ya miradi tisa (9) ya ujenzi wa majengo makubwa ya serikali yaliyokaguliwa imebaini kuwa, kulikuwa na mabadiliko ya gharama za ujenzi kutokana na sababu kadhaa zilizosababisha marekebisho ya bei za awali za mikataba. Bei za awali za mikataba

na mabadiliko ya gharama zimefafanuliwa katika jedwali Na. 2.3 Hapa chini:-

Jedwali Na 2.3: Gharama za awali, zilizorekebishwa na za mwisho za mikataba kwa miradi ya ujenzi wa majengo ya Serikali zilizokaguliwa

Jina la Mradi	Gharama za Mikataba (Sh.Bilioni)	Mabadiliko ya Gharama za Mkataba (Sh. Bilioni)	Hesabu ya Mwisho *'final account'*(Sh.Bilioni)	Ongezeko la Gharama (Sh. Bilioni)	% Ongezeko la Gharama (Bilioni)
Magomeni Quarters	20.0	52.20	Haipo	32.20	161
DAWASA Yetu	37.	48.98	Haipo	11.98	32
Mzizima (Loti 1 Ujenzi wa msingi, Loti 2 Ujenzi wa ghorofa la makazi, Lot 3 Ujenzi wa ghorofa la biashara)	12.81	11.81	11.81	(1)	-8
	79.36	79.36	Haipo	0	0
	141.17	141.17	Haipo	0	0
Hoteli ya Kitali ya Nyota tano-Mwanza	72.85	93.5	Haipo	20.65	28
Jengo la kibiashara la PSSSF Sam Nujoma	232.39	232.39	Haipo	0	0
Ghorofa la PSSSF Kambarage-Dodoma	36.11	34.12	34.12	(1.99)	-5.51
Morocco Square	105.11	143.22	Haipo	38.11	36.26
Victoria Place	30.28	30.39	Haipo	0.11	0.36
711 Kawe	137.50	169.00	Haipo	31.50	22.91

Chanzo: ***Taarifa ya CAG kwa Kamati ya PAC Januari, 2024.***

Mheshimiwa Spika, Jedwali Na.2.3 linaonyesha kuwa, kuliidhinishwa ongezeko la gharama za ujenzi kwa miradi sita (6) kati ya tisa (9) iliyokaguliwa. Mradi wa magomeni quarter ulikuwa

na ongezeko kubwa kulinganisha na fedha yake ya awali, kutoka kiasi cha **shilingi bilioni 20** hadi **shilingi bilioni 52.2** ambapo ongezeko ni shilingi **bilioni 32.20** sawa 161% ya gharama ya awali ya mradi.Mradi wa Mzizima Loti 1 ulikamilika, na hesabu ya mwisho ilitayarishwa na gharama ya mwisho ilikuwa **shilingi bilioni 11.806** ikilinganishwa na gharama ya awali ya mkataba ya **shilingi bilioni 12.807**, inaonyesha punguzo la gharama la **shilingi bilioni 1.001** sawa na 8% ya gharama ya awali ya mkataba.

Mheshimiwa Spika, ongezeko la gharama za miradi ya ujenzi wa majengo makubwa ya Serikali kama lilivyochambuliwa katika Jedwali Na. 2.3 linaendelea kuonekana katika miradi ya 711 – Kawe **(shilingi bilioni 31.50)**, Morocco Square **(shilingi bilioni 38.11)**, Hoteli ya Kitalii ya Nyota Tano Mwanza **(shilingi bilioni 20.65)** DAWASA yetu **(shilingi bilioni 11.98)**

Mheshimiwa Spika, taarifa ya ukaguzi imebainisha sababu kadhaa ambazo zinachangia ongezeko la gharama katika ujenzi wa majengo ya Serikali. Sababu hizo zinachangiwa na mambo ya ndani ya Taasisi na sababu nyingine ni za nje ya Taasisi. Sababu hizo kwa miradi yote sita (6) ambayo ilikuwa na ongezeko la gharama za ujenzi ni kama ifuatavyo:-

a) Maandalizi yasiyofaa na kutozingatia mahitaji ya mteja katika hatua za awali za mradi. Hii inasababisha mabadiliko wakati wa hatua ya usanifu na ujenzi;

b) Tafsiri isiyofaa ya mahitaji ya mteja kwenye usanifu na mahitaji maalum ya mradi. Hii ilisababisha tofauti wakati wa hatua za usanifu na ujenzi;
c) Nyaraka za zabuni zisizokamilika zilisababisha kuandaliwa kwa mikataba yenye mapungufu. Hii ilisababisha mabadiliko wakati wa hatua ya ujenzi ambapo baadhi ya kazi ambazo zilikosekana kwenye mkataba zilionekana kuwa muhimu kufanyika;
d) Kutolingana kwa nyaraka za mkataba hasa makadirio ya ujenzi, michoro na mahitaji maalum ya mradi. Kwa kuwa ujenzi wa majengo unazingatia michoro na mahitaji maalum palipotokea mkanganyiko na makadilio ya ujenzi kazi zilipimwa upya na kupelekea gharama kuongezeka;
e) Makadirio yasiyo sahihi ya gharama za awali za mradi. Hii ilisababisha changamoto kwa sababu zabuni zilizopokelewa zilikuwa kubwa zaidi kuliko makadirio;
f) Makadirio ya chini ya gharama za kazi zinazofanywa na wakandarasi maalumu, mamlaka ya Serikali (prime costs) na fedha badilifu (provisional sums) katika mkataba. Hii ilisababisha gharama za ziada baada ya kupokea nukuu za juu kuliko gharama na kiasi kilichotolewa katika mkataba;
g) Makadirio ya chini ya fedha za dharura/tahadhari za mkataba. Hii iliongeza hatari ya kuongezeka kwa gharama kupita kiasi kwa kuwa hakukuwa na fedha za kutosha kwa ajili ya ongezeko hilo;

h) Marudio ya vitu kwenye makadirio ya ujenzi katika sehemu tofauti "Builders works and services section"; Hii ilisababisha gharama zisizo za lazima kwenye mradi;

i) Kujumuishwa kwa gharama zisizo za lazima kwenye mikataba ya ujenzi. Kwa mfano, malipo yaliyofanywa kwa safari za ukaguzi wa viwanda kwa wafanyikazi wasio na sifa;

j) Kuongeza gharama za mradi kwa kujumuisha manunuzi ya bidhaa zisizohusiana na kazi. Kwa mfano, ununuzi wa samani(furniture) hauhusiani na ununuzi wa kazi bali ulihusiana na ununuzi wa bidhaa;

k) Tafsiri isiyofaa na matumizi ya kifungu cha malipo ya awali katika mkataba. Hii ilisababisha malipo ya ziada ya malipo ya awali kwa mkandarasi mkuu;

l) Usimamizi usioridhisha na usiofaa wa vifungu vya mkataba vinavyohusiana na malipo ya huduma maalumu (special attendance) kwa wakandarasi wakuu kwa kazi za mkandarasi mdogo. Hii ilisababisha malipo ya mahudhurio maalumu kwa wakandarasi wakuu bila vithibitisho;

m) Usimamizi usiofaa wa misamaha ya kodi ya ongezeko la thamani (VAT) katika tathmini za hati za malipo kwa wakandarasi. Hii ilisababisha malipo ya ziada kwa wakandarasi;

n) Usimamizi usiofaa wa muda wa mkataba uliopelekea kuongezeka kwa muda wa mradi. Zifuatazo ni sababu za ucheleweswaji wa mradi;

o) Ucheleweshaji wa malipo kwa wakandarasi ndani ya muda uliowekwa katika mikataba. Hii ilizingatiwa kama sababu ya nje kwa sababu miradi yote ilifadhiliwa na Serikali;

p) Kuchelewa kupatikana kwa kibali cha ujenzi kulisababisha kuchelewa kuanza kwa kazi. Hii ilisababisha ongezeko la muda na gharama zinazohusiana na ongezeko la Muda; na

q) Kutimiza masharti yaliyowekwa na mtu wa tatu (third party) ya kujenga uwanja wa michezo na kuhamishwa kwa mashimo ya maji taka.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi zaidi wa Kamati katika sababu zilizochangia ongezeko la gharama katika miradi tisa (9) iliyokaguliwa ya kiasi cha **shilingi bilioni 113.78** ulibaini kwamba, usimamizi usiofaa wa muda wa mkataba ndio sababu kubwa iliyopelekea kuongezeka kwa muda na gharama za mradi. Ongezeko la muda limepelekea madai ya kifedha kutoka kwa wakandarasi juu ya madai ya fidia ya ongezeko la gharama, gharama za ziada kutokana na ongezeko la gharama za kazi za awali na matumizi ya kikokotoo cha marekebisho ya bei kwa mikataba isiyokuwa na mabadiliko.

Mheshimiwa Spika, sababu ya pili iliyochangia kwa kiasi kikubwa kuongezeka gharama za miradi ya ujenzi ilikuwa ni ukosefu wa fedha za kuwalipa wakandarasi ndani ya muda uliowekwa katika mikataba.Sababu hii ilisababisha madai ya riba kwa malipo yaliyocheleweshwa na madai ya ongezeko la muda kama ilivyobainishwa katika miradi tisa (9) ya ujenzi iliyokaguliwa.

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi wa kina wa taarifa ya ukaguzi na masuala yaliyobainika, Kamati ilikutana siku ya tarehe 18 Januari, 2024 ili kupata majibu ya Maafisa Masuuli walioguswa na hoja za ukaguzi huu. Katika kikao hicho Kamati ilipata maelezo kuhusu hali ya utekelezaji wa mapendekezo ya ukaguzi.

Mheshimiwa Spika, matokeo ya ufuatiliaji yalibainisha kuwa mapendekezo thelathini na nne (34) yalitolewa kwa Taasisi zilizokuwa zinatekeleza miradi ya ujenzi wa majengo. Tathmini ilibainisha kuwa,mapendekezo kumi na tatu (13) yalikuwa yametekelezwa kikamilifu, mapendekezo nane (8) kati ya thelathini na nne (34) yapo katika hatua nzuri za utekelezaji, na mapendekezo nane (8) kati ya thelathini na nne (34) yapo katika hatua za awali za utekelezaji.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya mahojiano mahsusi na kila Afisa Masuuli aliyeguswa na ukaguzi huu. Mathalani kwa TBA wao waliifahamisha Kamati kuwa ujenzi wa majengo ya Magomeni Quarters ulitekelezwa kama agizo hivyo gharama zimeongezeka kwa sababu haukuwa umefanyiwa usanifu ipasavyo. Hata hivyo, katika kusisitiza masuala ya kuzingatia taratibu hata kama agizo limetolewa, naomba kunukuu sehemu ya mchango[11] wa Mhe. George Joseph Kakunda, Mjumbe wa Kamati kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

[11] Rejea Ukurasa wa 73 wa Majadiliano ya Kamati, Taarifa Rasmi za Bunge, Kikao cha Nne, Tarehe 18 Januari, 2024.

"...Mheshimiwa Mwenyekiti, labda nieleze kwamba, Serikali iko makini sana kwenye maelekezo yake. Serikali imejiendesha kwa asilimia 80 kupitia standing orders. Sasa hii ya Magomeni Quarters hata kama lilikuwa ni tamko, na B. 13 ya standing order iko vizuri sana....Mheshimiwa Mwenyekiti,kwa bilioni ishirini alitakiwa arudi sasa kwenye utaratibu wa Serikali kwamba hapa mnahitaji feasibility study, tunahitaji usanifu, usanifu wa kina, usanifu wakina uta-inform gharama, tutafute mkandarasi gani? ajenge kama ni TBA alitakiwa awe engaged kwa mkataba..."

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa jengo la Hoteli ya Nyota Tano linalojengwa na NSSF**,** maelezo ya ufafanuzi yalitolewa kwamba, gharama za ujenzi zimeongezeka kutokana na mradi huo kusimamishwa na Serikali mwaka 2016. Mradi ulisimamishwa na Serikali ili kutoa fursa ya Mamlaka za Udhibiti (BOT na PPRA) kufanya ukaguzi. Aidha, sababu nyingine iliyotolewa ilihusu ujenzi kuanza bila ya kuwa na Mwendeshaji wa Hoteli (Hotel Operator), hivyo Mwendeshaji alivyopatikana ameelekeza baadhi ya usanifu ufanyike upya kwa kadri ya mahitaji yake.Suala hili pia lilichangia ongezeko la gharama za mradi.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Jengo la DAWASA, maelezo yalitolewa kwamba, DAWASA walikabidhiwa jengo hilo na Wizara

ya Maji baada ya kutakiwa kuhama eneo lao la awali (Gerezani) ambalo lilipitiwa na ujenzi wa Reli ya SGR. Hivyo gharama za awali za ujenzi hazikuwa zimejumuisha gharama za samani **(shilingi bilioni 2.69)**. Hivyo walilazimika kuandaa mkataba wa nyongeza (addendum) ili kununua samani.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Shirika la Nyumba la Taifa (NHC), kuhamishwa mradi wa *Seven Eleven* uliokuwa ujengwe Ngano lakini ukahamishwa kupelekwa Kawe kulisababisha ongezeko la gharama kwa **shilingi bilioni 16** na fidia ya **shilingi bilioni 31.5** alizolipwa mkandarasi kwa mradi kusimama kwa takribani miaka saba (7).

Mheshimiwa Spika, NHC waliifahamisha Kamati kuwa mwanzoni mwa mradi walifanya mikutano ya wadau (*stakeholders engagement)* na Taasisi kama TANESCO, TARURA na DAWASA ili kuangalia miundombinu itakayopita eneo la mradi. NHC waliendelea kufafanua kwamba, baadaye Benki ya Dunia walikuwa na mtizamo tofauti kuhusu eneo la Msimbazi na miundombinu inayotakiwa kujengwa hapo. Hivyo kwa miundombinu husika kutojengwa katika eneo hilo maana yake ingekuwa vigumu kwa ujenzi wa majengo ya biashara ya kuchukua familia 400.

Mheshimiwa Spika, NHC walifafanua kwamba kutokana na changamoto hizo za miundombinu ya majitaka katika eneo la Ngano, Serikali iliwapatia eneo la Tanganyika Packers. Vilvile kwa hoja inayohusu kufanyika kwa upembuzi yakinifu, NHC

waliifahamisha Kamati kuwa upembuzi yakinifu ulifanyika kwa mradi wakati unategemewa kujengwa eneo la Ngano na hata ulipohamishiwa eneo la Kawe.

Mheshimiwa Spika, naomba kunukuu sehemu ya maelezo[12] ya Mkurugenzi Mkuu wa NHC Ndugu Hamad Abdallah kwa Kamati kuhusu hoja ya kufanyika kwa upembuzi yakinifu wa mradi eneo la Kawe kama ifuatavyo:-

Nukuu:-

"...Mheshimiwa Mwenyekiti, vile vile, sidhani kama ilikuwa inaonesha nyaraka ambazo zilitakiwa sisi tuwapatie na tulizo wapatia moja wapo ikiwa ni Feasibility Study zote zipo kwenye documents na kama Kamati yako haikupata tuta-submit tena Taarifa yote kwa kina... Feasibility Study tulianza kufanya Feasibility Study ya eneo kabla ya mradi na wakati wa kufanya Feasibility Study tulibaini soko lilkuwa zuri."

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, hata hivyo kulijitokeza kutofautiana kwa maelezo kati ya taarifa ya wakaguzi na ya NHC kuhusu kufanyika kwa upembuzi yakinifu kabla ya kuanza kwa mradi wa Kawe. Mathalani, CAG aliifahamisha Kamati kuwa mradi wa *711 Kawe*

[12] Rejea Ukurasa wa 113 wa Majadiliano ya Kamati, Taarifa Rasmi za Bunge, Kikao cha Nne, Tarehe 18 Januari, 2024.

Residents Project ulianza tarehe 7 Novemba, 2014 wakati upembuzi yakinifu ulikamilika Mwezi Juni,2015 ikiwa ni miezi (8) tangu kuanza kwa mradi. Hivyo, maelezo ya NHC na ya Wakaguzi yalikuwa yametofautiana kuhusu muda ambao upembuzi yakinifu ulifanyika, kukamilika na kuanza kwa mradi. Kwa msingi huo, Kamati imetoa pendekezo mahsusi katika eneo hili.

2.1.7 Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Utekelezaji wa Mpango wa Usambazaji Umeme Vijijini

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Tanzania iliingia mkataba na Serikali ya Swideni tarehe 30 Machi, 2016 kwa muda wa miaka mitano (5) ambao ulikuwa utekelezwe kuanzia mwaka 2015/16 hadi 2019/20. Wakati wa kusainiwa kwa mkataba huo, Serikali ya Swideni iliwakilishwa na Shirika la Maendeleo la Swideni (Sida) na Serikali ya Tanzania iliwakilishwa na Wizara ya Fedha (MoF).

Mheshimiwa Spika, kutokana na makubaliano hayo, kuanzia mwaka 2015 hadi 2019, Serikali kupitia Wakala wa Umeme Vijijini. (REA) ulitarajiwa kupokea ruzuku ya **SEK 600 milioni** (sawa na **Dola za Marekani milioni 72**) zilizoingizwa kwenye Mfuko wa Nishati Vijijini (REF[13]); na ruzuku kutoka DFID ya **paundi milioni 30** (sawa na **Dola za Marekani milioni 45** au **SEK milioni 390** iliyotengwa kusaidia uwekezaji wa kibinafsi katika nishati

[13] Rural Energy Fund

jadidifu yaani "Green Mini-Grids" (GMGs); ambayo Swideni ilikubali kuisimamia kwa niaba ya Serikali ya Uingereza.

Mheshimiwa Spika, Shirika la Ushirikiano wa Kimataifa la Swiden (Sida) liliona haja ya kufanya ukaguzi wa ufanisi *(Value for Money Audit),* ambao ulilenga kutathmini endapo REA imetekeleza mradi kwa tija, ufanisi au kwa gharama nafuu.

Mheshimiwa Spika, kutokana na matakwa hayo, Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi (NAOT) ilipewa jukumu la kufanya ukaguzi wa ufanisi katika Utekelezaji wa Mpango wa Usambazaji Umeme Vijijini unaotekelezwa na REA na Taasisi nyinginezo. Ukaguzi wa Ufanisi ulifanyika katika programu hii ili kubaini maeneo yanayohitaji kuboreshwa zaidi katika shughuli za siku zijazo.

Mheshimiwa Spika, dhumuni kuu la ukaguzi lilikuwa ni kubaini kama REA inasimamia ipasavyo na kwa ufanisi utekelezaji wa programu ya kusambaza umeme vijijini ili kuhakikisha upatikanaji wa nishati endelevu na kuboresha maisha ya watu wa vijijini.Aidha kwa malengo mahususi ukaguzi ulijikita katika kuangalia masuala yafuatayo:-

a) Kutathmini iwapo mipango ya utekelezaji wa miradi ya usambazaji umeme vijijini ilifanyika ipasavyo;

b) Kuangalia endapo shughuli za ununuzi katika programu za kusambaza umeme vijijini zilifanyika kwa kuzingatia sheria na kanuni za manunuzi zilizoainishwa;

c) Kuangalia endapo mikataba ya miradi ya usambazaji umeme vijijini ilisimamiwa ipasavyo;

d) Kuangalia iwapo fedha za miradi ya usambazaji umeme vijijini zilisimamiwa ipasavyo kwa mujibu wa makubaliano ya fedha na miongozo ya fedha; na

e) Kutathmini endapo mpango wa kusambaza umeme vijijini ulifikia matokeo yaliyokusudiwa ya kusambaza umeme vijijini ambayo yana mafanikio endelevu.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi huu ulihusisha vipengele vyote vitatu vya programu vilivyofadhiliwa na Sida, ambavyo ni; mradi wa ujazilishaji wa umeme maeneo ya vijijini (Densification Round IIA) ikiwa na mikataba sita (6) iliyosainiwa kati ya REA na wakandarasi;Mpango wa Usambazaji Umeme katika Vijiji vilivyopitiwa na Msongo mkubwa wa umeme (BTIP - VEI) ambapo mikataba mitano (5) ilisainiwa kati ya REA na wakandarasi; na Miradi ya Nishati Mbadala kwa maeneo yasiyo pitiwa na gridi ya Taifa (OFF GRID) ikiwa na mikataba kumi na tatu (13) ilisainiwa kati ya REA na Waendelezaji.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi huu ulihusisha nchi nzima, lakini ukaguzi ulitembelea mikoa kumi na nane (18) ambayo miradi ya umeme vijijini ilitekelezwa. Ukaguzi ulihusisha kipindi cha mwaka wa fedha wa kuanzia 2015/16 hadi 2019/20, kipindi ambacho miradi ya umeme vijijini ilitekelezwa kwa mujibu wa makubaliano yaliyosainiwa kati ya Sida na Serikali ya Tanzania. Hata hivyo,

Ukaguzi ulijumuisha pia na taarifa za utekelezaji wa miradi kwa kipindi cha miaka ya fedha ya 2020/21 hadi 2022/23.

Mheshimiwa Spika, masuala muhimu yaliyobainika katika ukaguzi huu wa ufanisi katika maeneo yote manne (4) yaliyolengwa ni kama ifuatavyo:-

2.1.7.1 Matokeo ya Ukaguzi wa Usambazaji wa Umeme Katika Vijiji Vilivyopitiwa na Msongo Mkubwa Wa Umeme (BTIP-VEI)

Mheshimiwa Spika, katika eneo hili ukaguzi ulibainisha masuala yafuatayo:-

a) Ukaguzi ulibaini dosari katika upembuzi yakinifu uliofanywa na Wakala wa Umeme Vijijini (REA). REA ilifanya pembuzi yakinifu mbili (2) katika jumla ya vijiji mia moja arobaini na mbili (142). Aidha,utekelezaji wa mradi ulijumuisha vijiji vya ziada ambavyo havikujumuishwa katika pembuzi za awali.Mkoa wa Dodoma ndio uliokuwa na asilimia kubwa zaidi (22%) ya vijiji ambavyo havikujumuishwa katika upembuzi yakinifu, ukifuatiwa na Mikoa ya Iringa (20%), Shinyanga (15%) na Singida (12%). Maafisa kutoka REA waliieleza timu ya ukaguzi kuwa, tofauti hii ilitokana na sababu kuwa wakati wa utekelezaji wa mradi baadhi ya vijiji vilikuwa vimepatiwa umeme kupitia mipango mikakati mingine ya TANESCO, hali iliyo sababisha kutojumuisha vijiji vingine; na

b) Ukaguzi ulibaini kuwa, tafiti za jioteknolojia hazikufanyika ipasavyo katika kituo kidogo cha Mtera. Licha ya miongozo inayosisitiza ulazima wa tafiti hizo kwa miradi hatarishi au inayotumia teknolojia ya juu zaidi. Ukosefu huu ulisababisha changamoto zisizotarajiwa wakati wa utekelezaji kama vile uwepo wa ardhi yenye miamba iliyohitaji mbinu maalum za uchimbaji.Kutokuwepo kwa taarifa ya kijioteknolojia kulisababisha kuongezwa kwa muda wa utekelezaji wa mradi kwa hadi miezi sita (6).

2.1.7.2 Matokeo ya Ukaguzi katika Usimamizi wa Utekelezaji wa Shughuli za Miradi ya BTIP-VEI

Mheshimiwa Spika, katika eneo hili ukaguzi wa ufanisi ulibainisha masuala yafuatayo:-

a) Kuchelewa kuanza ujenzi wa miradi ya BTIP-VEI. Kutokuwepo kwa tarehe za kusainiwa kwa mikataba minne (4) kati ya mitano (5) kulikosababisha ucheleweshaji wa kuanza mradi kwa siku nane (8) hadi siku mia moja arobaini na sita (146) kutoka tarehe iliyolengwa yaani Aprili 17, 2017;

b) Ukaguzi ulibaini kuwa miradi ya BTIP-VEI ilichelewa kukamilika kwa miaka mitatu (3) na miezi tisa (9), mathalani katika mkataba wa kituo kidogo cha umeme cha Mtera (kipande cha 1) mkataba uliongezwa kwa miezi nane (8), kuanzia Machi 14, 2021 hadi Novemba 13, 2021;

c) Ukaguzi ulibaini kuwa mipango ya usimamizi wa mazingira na ripoti za usimamizi wa uzingatiaji wa masuala ya mazingira hazikuwepo wakati wa utekelezaji wa mradi;na

d) Mapitio ya taarifa za maendeleo na hati za makabidhiano ya mradi, yalibaini kuwa vifaa vya umeme tayari yaani UMETA (ready- board) 24,178, ikiwa ni sawa na 68% ya viunganishi vilivyopangwa, vilikabidhiwa/hamishiwa Ofisi za TANESCO Singida mjini. Pamoja na uhamisho huu, haikufahamika iwapo TANESCO ilitumia vyema vifaa hivyo na kuwaunganisha wateja waliobaki.

2.1.7.3 Matokeo ya Mpango wa Ujazilizi Umeme Vijijini Mzunguko wa II A

Mheshimiwa Spika, katika eneo hili ukaguzi ulibaini masuala muhimu kadhaa kama ifuatavyo:-

a) Mapungufu kadhaa katika kupanga mahitaji ya umeme kabla ya utekelezaji wa mradi. Katika hoja hii ukaguzi ulibaini kuwa mahitaji ya ujazilizi wa umeme yalipangwa mwaka 2016 lakini utekelezaji wa mradi ukafanyika mwaka 2020. Kwa msingi huo, mahitaji ya umeme yakawa yameongezeka ukilinganisha na hali halisi ya utekelezaji. Ongezeko la mawanda ya kazi lilisababisha ongezeko la gharama za mradi kwa kiasi cha **Dola za Marekani 3,485,931.01 (sawa na shilingi bilioni 8.05) na shilingi 11,959,162,200.54**) ;

b) Ukaguzi ulibaini kuwa baadhi ya nyaya za umeme ziligusa jiwe ambalo linaweza kupata joto zaidi ya sentigredi 25 na kuathiri usambazaji wa umeme kalika mtandao huo. Jambo hili linaenda kinyume na mahitaji ya kiufundi (specifications) S01 ya TANESCO – ambayo yanaelekeza kuwa waya wa umeme unatakiwa kuwepo katika eneo lenye joto lisilozidi sentigredi 25;

c) Ukaguzi ulibaini kuwa kulikuwa na ucheleweshaji wa kufanya malipo kwa mikataba yote sita (6). Muda wa wastani uliotumika kuandaa malipo kwa wakandarasi ulikuwa siku mia mbili sistini na nne (264) kutoka tarehe ya ombi la malipo na kufanya ucheleweshaji kufika siku mia mbili kumi na tisa (219) kutoka tarehe ya mwisho ya malipo (baada ya siku 45 tokea tarehe ya hati ya malipo);na

d) Ukaguzi ulibaini kuwa dhamana za malipo ya awali zilizowasilishwa na wakandarasi kwa mikataba yote sita (6) hazikuhuishwa baada ya kumalizika kwa muda wake.

2.1.7.4 Matokeo ya Ukaguzi katika Utekelezaji wa Miradi ya Gridi Ndogo kwa Kutumia Nishati Jadidifu

Mheshimiwa Spika, katika ukaguzi wa miradi ya gridi ndogo kwa kutumia nishati jadidifu, ukaguzi wa ufanisi katika REA ulibaini masuala yafuatayo:-

a) Mapungufu katika tathmini ya mahitaji ya kitaifa ya umeme kupitia gridi ndogo na hivyo kusabisha utoaji wa umeme wa gridi kubwa na gridi ndogo kwa mteja mmoja;

b) Ukaguzi ulibaini kutokuwepo kwa mipango madhubuti ya udhibiti wa ubora wa kazi na vifaa vilivyonunuliwa. Hii ni kwa sababu mkataba uliotayarishwa kwa waendelezaji haukujumuisha vigezo vya kiufundi (technical specifications) kwa kazi ya ujenzi na manunuzi ya vifaa vya ujenzi; na

c) Mapitio ya taarifa za uhakiki wa miradi pamoja na vyeti vya ukamilishaji wa miradi yalibainisha kuwa, miradi tisa (9) kati ya kumi na tatu (13) ilikuwa imekamilika, wakati miradi minne (4) iliyobaki ilikuwa bado inaendelea na ujenzi. Vilevile ukaguzi ulibaini kuwa, miradi iliyokamilika haikutamatishwa na kuanza kutumika kikamilifu.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kufanya mahojiano na Bodi na Menejimenti ya REA siku ya tarehe 20 Januari, 2024 ili kufanya tathmini ya hali ya utekelezaji wa mapendekezo ya ukaguzi huu wa ufanisi. Matokeo ya ufuatiliaji yalibanisha kuwa jumla ya mapendekezo thelathini na moja (31) yalitolewa, ambapo mapendekezo nane (8) yalitekelezwa kikamilifu, mapendekezo ishirini na moja (21) yapo katika hatua za awali za utekelezaji. Aidha,matokeo ya tathmini yaliendelea kubainisha kuwa mapendekezo mawili (2) yalikuwa bado hayajaanza kutekelezwa.

2.1.8 Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Katika Udhibiti wa Ubora Wakati wa Utekelezaji wa Shughuli za Ujenzi wa Miradi ya Barabara ili Kuzuia Uchakavu wa Mapema

Mheshimiwa Spika, ujenzi wa barabara ambazo zitadumu kwa muda mrefu huokoa rasilimali fedha za nchi ambazo zingetumika kukarabati barabara ambazo zimeharibika mapema kabla ya muda uliotarajiwa. Lengo la jumla la ukaguzi huu lilikuwa ni kutathmini kama ujenzi wa barabara zilizokaguliwa ulifanyika au umefanyika kwa ufanisi kwa kuzingatia vipengele vya ubora ili kuwezesha kudumu kwa muda uliokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, malengo mahsusi ya ukaguzi huu yalikuwa kutathmini iwapo Wakala wa Barabara Nchini (TANROADS) alihakikisha masuala yafuatayo katika shughuli za ujenzi wa miradi ya barabara yanazingatiwa ipasavyo:-

a) Usanifu unafanyiwa mapitio kabla ya kuanza kazi za ujenzi wa barabara na iwapo ulifuatwa wakati wa utekelezaji;

b) Mipango ya udhibiti na uhakiki ubora iliandaliwa na kuwasilishwa kwa wahusika wa miradi kabla ya kuanza kutekelezwa;

c) Mbinu za kiufundi za ujenzi zilifuatwa wakati wa ujenzi;

d) Ukaguzi, majaribio ya uthibitisho na uthibitishaji wa kazi zilizofanyika ulifanyika ipasavyo na wasimamizi wa miradi ili

kuhakikisha kwamba vifaa vya ujenzi, mbinu za ujenzi na muonekano wa kazi zilitimiza matakwa ya viwango na vigezo vya mkataba;

e) Uthibitisho kuwa kazi zilizofanyika zilizingatia miongozo ya usimamizi na mipango ya uhakiki ubora;

f) Majaribio ya kupima kazi za ujenzi yalifanyika kulingana na vigezo vilivyowekwa na miongozo ya viwango vya kazi za barabara; na

g) Matokeo ya majaribio ya kazi za ujenzi yalitafsiriwa kwa usahihi na hatua mahsusi kuchukuliwa.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi huu ulilenga pia kutathmini hatua za udhibiti wa ubora katika miradi ya barabara inayoendelea na iliyokamilika Nchini ili kuzuia uchakavu na uharibifu wa barabara mapema. Ukaguzi ulihusisha miradi minane (8) ya barabara iliyotekelezwa na TANROADS kuanzia mwaka 2009 hadi 2022, kama inavyoonyeshwa kwenye Jedwali Na. 2.4 hapa chini.

Jedwali Na 2.4: Jina la barabara na urefu wake

Na.	Jina la Mradi	Urefu wa barabara katika (km)
1.	Ruangwa – Nanganga	49.3
2.	Bagamoyo – Msata	64.0
3.	Korogwe – Mkumbara	76.0
4.	Tanga – Pangani	50.0

Na.	Jina la Mradi	Urefu wa barabara katika (km)
5.	Loliondo – Mto Wa Mbu (Kipande cha barabara ya Waso hadi Sale)	49.0
6.	Dodoma – Iringa (kipande cha Dodoma – Fufu)	70.9
7.	Maswa –Mwigumbi	50.3
8.	Nzega – Tabora (kipande cha Puge – Tabora)	50.3
9.	Jumla	**459.8**

Chanzo: ***Taarifa ya CAG kwa Kamati, Januari, 2024.***

Mheshimiwa Spika, Kama Jedwali Na. 2.4 hapo juu linavyobainisha, barabara zenye urefu wa kilometa 459 zilikaguliwa. Ukaguzi huu wa kiufundi ulibainisha masuala muhimu kama ifuatavyo:-

2.1.8.1 Mapungufu katika Mipango ya Ujenzi na Usanifu wa Miradi ya Barabara

Mheshimiwa Spika, katika eneo hili CAG alibainisha dosari kadhaa katika mipango ya ujenzi na usanifu wa miradi ya barabara.Mapungufu hayo yalichangia ongezeko la gharama za miradi na kutokamilika miradi kwa wakati. Miongoni mwa mapungufu hayo yalijumuisha maeneo yafuatayo:-

a) Kati ya miradi nane (8) ya barabara zilizokaguliwa, miradi saba (7) ilionekana kuwa na mapungufu ya kiufundi katika

usanifu, kama vile ujenzi wa mifereji ya maji katika maeneo ambayo sio sahihi, kujenga mifereji ya maji yenye uwezo mdogo na makadirio ya chini ya kiwango cha tabaka za barabara;

b) Nyaraka kuu ya kudhibiti ubora wa kazi za barabara Nchini ni Mwongozo wa Viwango vya Ujenzi wa Barabara zilizoandaliwa mwaka 2000 ambao ulitolewa na Wizara ya Ujenzi.Ukaguzi ulibaini kuwa, mwongozo huu wa viwango vya barabara haujafanyiwa mapitio au kuboreshwa kwa takribani miaka ishirini na tatu (23) iliyopita ili kurekebisha dosari na kasoro na kujumuisha mabadiliko yaliyojitokeza katika kipindi husika; na

c) Ukaguzi, ulibaini kuwa Mwongozo wa Usanifu wa Lami na Vifaa, wa mwaka 1999 haukuwa umehuishwa kwa miaka ishirini na tatu (23). Mwongozo huu hutumika kama mojawapo ya nyenzo wakati wa kuandaa ripoti za usanifu wa barabara, lakini maelezo yake yamepitwa na wakati, ambapo yalichangia uwepo wa usanifu wenye mapungufu wa barabara za lami ambazo hazikudumu kwa muda mrefu. Kwa mfano, maelezo ya mwongozo wa matabaka yaliyoimarishwa kwa saruji (C1 na C2) yalisababisha nyufa zinazotokana na kusinyaa (shrinkage cracks) ambazo ziliruhusu maji kuingia kwenye lami, na kusababisha uharibifu wa barabara.

2.1.8.2 Hoja za Ukaguzi Zilizohusu Manunuzi Kwenye Miradi ya Ujenzi wa Barabara

Mheshimiwa Spika, eneo lingine ambalo lilibainika kuwa na mapungufu katika miradi ya ujenzi wa barabara ni eneo la manunuzi. Hoja zilizobainika katika eneo hili ni kama ifuatavyo:-

a) Miradi mitano (5) kati ya nane (8) iliyokaguliwa ilikuwa na washauri elekezi waliopatikana baada ya mkandarasi kuanza kufanya kazi. Ucheleweshaji huo ulitokana na mpango wa manunuzi wa TANROADS usiojitosheleza. Kwa mfano, katika miradi ya barabara za Tanga - Pangani na Maswa - Mwigumbi, mshauri elekezi alipatikana miezi mitano (5) baada ya wakandarasi kuanza kufanya kazi. Hata hivyo hali hii haikuonekana katika miradi mingine iliyokaguliwa; na

b) Ukaguzi ulibaini sababu za kimfumo zinazoweza kusababisha udhaifu katika usimamizi wa ubora wa miradi ya barabara ikiwa ni pamoja na ushiriki wa Kitengo cha Ushauri wa Uhandisi (TECU) kama mshauri ambacho kiko chini ya TANROADS chenye jukumu la kusimamia miradi ya ujenzi ambayo TANROADS pia inasimamia. Kwa mujibu wa CAG hali hii inaweza kuibua migongano ya kimaslahi kuhusu uhuru wa TECU katika kuthibiti ubora.

2.1.8.3 Hoja za Ukaguzi Kuhusu Usimamizi wa Mikataba ya Ujenzi wa Barabara

Mheshimiwa Spika, katika eneo la usimamizi wa mikataba ya ujenzi wa barabara, taarifa ya ukaguzi ilibainisha hoja zifuatazo:-

a) Mapitio ya mikataba ya ujenzi pamoja na ripoti za maendeleo ya ujenzi yalibaini kwamba wafanyakazi muhimu kwenye mradi wapatao thelathini na moja (31) kati ya arobaini (40) ambao ni sawa na asilimia 77.5 katika miradi nane (8) ya barabara iliyokaguliwa hawakuwa wamesajiliwa kama wahandisi wataalamu na Bodi ya Usajili wa Wahandisi (ERB). Jambo hili ni kinyume na matakwa ya kifungu cha 13(1) cha Sheria ya Bodi ya Usajili wa Wahandisi; na

b) Kifungu cha 1408 (c) cha Kanuni za Viwango vya Ujenzi wa Barabara (2000), kinamtaka mkandarasi kumpa mshauri elekezi idadi ya wafanyakazi wa ziada kwa ajili ya kukagua, na kupima kazi.Ukaguzi ulibaini kuwa idadi ya wafanyakazi wa wakandarasi aliopewa mshauri elekezi katika kila mradi ilikuwa kati ya watano (5) hadi kumi na mbili (12). Pia ukaguzi ulibaini kuwa wafanyakazi waliohusika katika udhibiti wa ubora na taratibu za uhakiki ubora wa miradi ya barabara walilipwa na mkandarasi, jambo ambalo liliibua wasiwasi kuhusu uhuru na uwezekano wa mgongano wa kimaslahi.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Afisa Masuuli Wakala wa Barabara Nchini (TANROADS) siku ya tarehe 22 Januari, 2024

ili kupata maelezo yake kuhusu utekelezaji wa mapendekezo ya ukaguzi huu muhimu. Kupitia kikao hicho, Kamati ilifahamishwa kuwa CAG katika ukaguzi wake alitoa jumla ya mapendekezo kumi na tisa (19). Hadi kufikia Disemba 2023, jumla ya mapendekezo kumi na moja (11) yalikuwa katika hatua za utekelezaji na mapendekezo nane (8) yalikuwa bado hayajaanza kutekelezwa.

Mheshimiwa Spika, kwa hoja inayohusu madeni ya wakandarasi ambayo hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2023 yalikuwa **shilingi bilioni 701**, Afisa Masuuli Ujenzi alifafanua kwamba wamekuwa wakifanya vikao na Wizara ya Fedha Kuomba upatikanaji wa fedha za miradi kwa wakati. Hata hivyo ,katika eneo hili Kamati bado ina hoja kuwa kutokulipa madeni ya wakandarasi kwa wakati kunasababisha riba kubwa na gharama kwa Serikali.

Mheshimiwa Spika, kwa mapungufu yaliyopo katika usimamizi wa miradi, Afisa Masuuli alikiri mbele ya Kamati uwepo wa changamoto hiyo kwa baadhi ya miradi. Aidha alitoa ufafanuzi kwamba, kwa sasa wanajenga uwezo wa wataalam wa ndani ili kuhakikisha miradi inasimamiwa ipasavyo.Hii ni pamoja na kuimarisha kitengo cha usimamizi wa miradi cha TANROADS hali ambayo itaisaidia kupunguza utegemezi wa washauri elekezi wa miradi kutoka nje ambao gharama zao zipo juu.

2.1.9 Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Usimamizi wa Vituo vya Afya vya Binafsi na vya Hiari

Mheshimiwa Spika, ukaguzi huu ulitathmini ikiwa Wizara ya Afya ina utaratibu madhubuti na mfumo bora wa usimamizi wa udhibiti wa utoaji wa huduma za afya zinazotolewa na vituo binafsi na vya hiari Nchini.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi huu ulilenga kuangalia utaratibu uliopo katika usajili wa vituo vya afya vya binafsi na hiari kama unafanya kazi vizuri; usimamizi shirikishi wa vituo vya afya vya binafsi na hiari kama unafanyika ipasavyo; ukaguzi wa vituo vya afya vya binafsi na hiari kama unafanyika ipasavyo na ukaguzi wa kimatibabu wa vituo vya afya vya binafsi na hiari kama unafanyika ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, vilevile ukaguzi huu ulizingatia kuangalia bei ya huduma za afya zinazotozwa na vituo vya afya vya binafsi na hiari kama vinasimamiwa ipasavyo na ushirikishwaji na utoaji wa taarifa kwa vituo vya afya vya binafsi na hiari kama unafanya kazi ipasavyo. Kwa muktadha huo,Wizara ya Afya, ndiyo ilikuwa mkaguliwa mkuu kwa sababu ndiyo yenye jukumu la kudhibiti vituo vya afya vya binafsi na vya hiari. Muda wa ukaguzi ulijumuisha miaka sita (6) kuanzia 2016/17 hadi 2021/22.

Mheshimiwa Spika, matokeo ya ukaguzi huu wa ufanisi ni kama ifuatavyo:-

a) Ukaguzi huu ulichambua taarifa ya kiwango cha nyota cha vituo vya afya vya binafsi mia tano kumi na nne (518) kati ya vituo 1474 Nchini na kugundua kuwa ni asilimia 18 tu iliyofikia kiwango cha nyota tatu (3) na zaidi mpaka kufikia Juni 2022. Hivyo Wizara haikufikia malengo ya Mpango Mkakati wa Wizara (2016/17-2020/21) unaobainisha kuwa Wizara ya Afya ilipanga Kufikia ubora wa vituo vya afya wa nyota tatu (3) hadi tano (5) kwa asilimia 95;

b) Ukaguzi ulibaini kuwa Baraza la Famasia halikufanya mapitio ya uzingatiaji wa maduka ya dawa yaliyoambatanishwa katika vituo vya afya na viwango vya ubora wa utoaji huduma za dawa kuanzia mwaka 2016/17 hadi 2021/22, na hivyo hakukuwa na taarifa za idadi ya maduka ya dawa yenye sifa zinazotarajiwa;

c) Ukaguzi ulibaini baada ya kutembelea vituo vya afya vya binafsi, kwamba kati ya vituo 132 vilivyotembelewa, vituo 65 sawa na asilimia 49 viliendesha Maabara zao bila usajili kutoka Bodi ya Maabara ya Afya ya Binafsi;

d) Ukaguzi ulibaini kwamba kati ya vituo 132, vituo 32 sawa na asilimia 25 havikuhuisha leseni zao kama inavyotakiwa na kuendeshwa kwa leseni zilizokwisha muda wake;

e) Ukaguzi huu ulibaini, kupitia ziara zilizofanywa katika vituo vya afya ambapo kati ya Maabara 132 Maabara 65 sawa na asilimia 49, ziliendeshwa bila kuwa na wataalamu wa Maabara waliokidhi vigezo na kusajiliwa;

f) Ukaguzi wa mchakato wa usajili wa vituo vya huduma za afya binafsi Nchini Tanzania ulibaini kwamba muda wa kukamilisha usajili ulikuwa mrefu zaidi kuliko muda uliowekwa kisheria. Wastani wa muda uliotumika kwa usajili ulikuwa siku 283, ikilinganishwa na matakwa ya siku 14 yaliyowekwa kisheria. Tofauti za muda zilijitokeza kati ya Mikoa, kama vile Dar es Salaam (siku 191), Ruvuma (siku 288), Mwanza (siku 255), Mbeya (siku 319), Tabora (siku 270), Kilimanjaro (siku 389) na Dodoma (siku 269); na

g) Ukaguzi ulibaini kuwa Wizara ya Afya haikuhakikisha kuwa bei za matibabu zinawekwa wazi kwenye baadhi ya vituo vya afya vya binafsi na vya hiari. Aidha, ilibainika kuwa, bei za huduma za afya zilitofautiana kwenye vituo vya afya vya binafsi na hiari katika Mikoa yote. Katika Manispaa ya Tabora ni asilimia 20 tu ya vituo vya huduma za afya vilivyotembelewa viliweka bei za matibabu, huku vituo vya afya vya Dar es Salaam vikionekana kuwa na uwazi zaidi wa bei za matibabu ambapo asilimia 65 ya vituo vilivyotembelewa vilikuwa vimebandika bei hizo.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Afisa Masuuli Wizara ya Afya siku ya tarehe 17 Januari, 2024 ili kupata maelezo ya Serikali kuhusu hatua iliyofikiwa ya kushughulikia hoja za ukaguzi husika. Afisa Masuuli alikiri uwepo wa mapungufu yaliyo bainishwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali. Alifafanua kwamba, baadhi ya dosari zinatokana na kasi ya ukuaji wa Sekta ya Afya Nchini hivyo mfumo uliopo sasa wa usimamizi kuwa na changamoto.

Mheshimiwa Spika, Afisa Masuuli Wizara ya Afya aliifahamisha Kamati kuwa mkakati wa muda mrefu wa kujibu dosari zilizobainishwa ni pamoja na kuunda chombo kitakachokuwa na jukumu la kusimamia na kudhibiti shughuli zote za sekta ya Afya Nchini. Kuanzishwa kwa chombo hiki kunatarajiwa kushughulikia tatizo kubwa la usimamizi na udhibiti wa huduma za Afya zinazotolewa na Vituo vya Binafsi na vya Hiari na pia vile vya Serikali.

Mheshimiwa Spika, Afisa Masuuli aliendelea kufafanua kuwa, kwa sasa wanaendelea kuboresha mfumo uliopo wa TEHAMA ili kurahisisha kuweza kujua ni kitu gani kinafanyika wapi na kwa wakati gani kwa urahisi zaidi tofauti na ilivyo sasa vituo havijaunganishwa kwenye mfumo hivyo usimamizi wake unakuwa ni mgumu na hauna tija inayotarajiwa.

2.1.10 Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Katika Mradi wa Ujenzi wa Miundombinu ya Usafiri wa Mabasi Yaendayo Haraka (BRT) Awamu ya Pili

Mheshimiwa Spika, mradi wa ujenzi wa miundombinu kwa ajili ya usafiri wa mabasi yaendayo haraka (BRT) awamu ya pili katika mkoa wa Dar es Salaam unafanyika chini ya Loti namba mbili. Loti ya kwanza inajumuisha ujenzi wa miundombinu inayohusisha kilomita 20.3 za njia za mabasi yaendayo haraka. Njia hizi zinapita katikati ya barabara zinazotumiwa na vyombo vya usafiri vinavyotumia nishati (Motorised Traffic) pamoja na vile visivyotumia nishati (Non-Motorised Traffic) kwenye barabara ya Kilwa, sehemu za barabara ya Bandari, barabara ya Sokoine, na barabara ya Kawawa.

Mheshimiwa Spika, mradi unapita kutoka eneo la Mbagala katika Wilaya ya Temeke hadi katikati ya maeneo ya biashara katika Wilaya za Kinondoni na Ilala, ambapo unaunganisha na awamu ya kwanza ya mfumo wa BRT, Kariakoo na vituo vya vivuko vya kuelekea Zanzibar. Loti ya pili inajumuisha ujenzi wa majengo, ikiwa ni pamoja na kituo kikuu cha mabasi yaendayo haraka cha Mbagala, vituo viwili vya mabasi vya ukubwa wa wastani, na vituo vidogo vitano (5) katika maeneo tofauti.Mradi huo unatarajiwa kunufaisha watu wapatao milioni 1.2 sawa na 25% ya wakazi wa Jiji la Dar es Salaam. Wanufaika wengine ni

pamoja na watumiaji wa njia kuu za barabara zinazounganisha jiji kama vile barabara za Mandela na Nyerere.

Mheshimiwa Spika, gharama zilizokadiriwa za mradi baada ya kutozwa kodi ni **Dola za Marekani milioni 159.32** (sawa na **Tsh. bilioni 285.1**). Mradi ulifadhiliwa na Benki ya Maendeleo ya Afrika (AfDB = 61.1%), Mfuko wa Kukua Pamoja wa Afrika (AGTF = 27.8%), na Serikali ya Tanzania (GoT = 11.1%). Awali, ilipangwa kwamba mradi ungekamilika katika kipindi cha miaka minne (2016-2020). Hata hivyo, kutokana na kucheleweshwa kwa hatua za usanifu na ununuzi, tarehe ya kukamilisha mkataba kwa Loti ya kwanza ilikuwa tarehe 5 Mei, 2022, na kwa Loti ya pili ilikuwa tarehe 28 Februari, 2021.

Mheshimiwa Spika, uamuzi wa kufanya Ukaguzi wa Kiufundi ulitokana na sababu mbalimbali kama vile umuhimu wake kwa Taifa na kiasi cha fedha kinachotumika na mchango wake katika kufanikisha malengo ya maendeleo ya nchi yetu.

Mheshimiwa Spika, lengo la kaguzi lilikuwa ni kutathmini iwapo ujenzi wa mradi wa miundombinu ya barabara ya mabasi yaendayo haraka Dar es Salaam (BRT), Awamu ya pili umetekelezwa kwa ufanisi kwa kuzingatia muda, gharama, ubora, na mawanda, ili kurahisisha kufikia malengo yaliyokusudiwa ya mradi. Pia, Ukaguzi wa Kiufundi ulitathmini ufanisi wa utekelezaji wa mapendekezo yaliyotolewa katika Ukaguzi wa Kiufundi uliotangulia kuhusu mradi huo.

Mheshimiwa Spika, Timu ya Ukaguzi ilifuatilia kazi zilizotekelezwa katika kipindi cha miaka sita (6) iliyopita kuanzia 2016/17 ambacho ndio kipindi TANROADS ilianza kutekeleza mradi hadi 2021/22 ambapo mradi ulikuwa unaendelea kutekelezwa. Ukaguzi ulizingatia sehemu mbili (2) za ujenzi ambazo ni kazi za barabara na kazi za majengo. Kwa ujumla, ukaguzi ulilenga kwenye hatua ya sasa ya utekelezaji wa mradi na kutoa tathmini ya utekelezaji wa mapendekezo ya ukaguzi uliopita.

Mheshimiwa Spika, masuala yaliyobainika katika ukaguzi huu ni kama ifuatavyo:-

a) Ukaguzi ulibaini ucheleweshaji wa siku 326 katika kukamilisha mradi, ambao umerefushwa kutoka tarehe ya awali ya kukamilika kwa mradi 5 Mei 2022 hadi tarehe 27 Machi 2023. Aidha, wakati wa ukaguzi, maendeleo ya mradi kwa upande wa Loti 2 yalikuwa 100%; na kwa Loti ya 1 yalikuwa 80.09% ikilinganishwa na 86.11% iliyopangwa kwa wakati huo, ikionesha kuchelewa kwa 6.02%.Sababu zilizochangia ucheleweshaji huu kwa Loti 1, ilikuwa ni pamoja na kuchelewa kwa malipo kwa mkandarasi, kuchelewa kwa makabidhiano ya eneo la kazi kwa mkandarasi na ongezeko la kazi za ziada katika mchanganuo wa kazi (BOQ);
b) Ukaguzi ulibaini kuwa dhamana ya malipo ya awali ilifikia ukomo tangu tarehe 30 Disemba 2020, mpaka wakati wa ukaguzi huu Novemba 2022 dhamana hiyo ilikuwa

haijahuishwa licha ya mkandarasi kukumbushwa na TANROADS. Wakati dhamana ilipokwisha muda wake, kulikuwa na kiasi cha **Sh. 6,392,778,506.57** ambacho kilikuwa hakijarejeshwa kama sehemu ya malipo ya awali, hii ilkuwa kinyume na masharti ya mkataba[14];

c) Ukaguzi ulibaini mabadiliko ya mawanda ya kazi kwa miradi ya Loti ya kwanza na ya pili (2) ambayo yalisababisha kuzidi kwa gharama za mkataba wa ushauri wa awali kwa 107% na 67% kila moja (mtawalia). Gharama kwa Loti ya kwanza iliongezeka kwa jumla ya **shilingi 7,031,346,281.94** kutokana na nyongeza nne; na

d) Wakati wa mapitio ya nyaraka za maafisa wa ngazi ya juu wa mkandarasi (Sinohydro Corporation Limited) kuhusiana na Loti ya kwanza, ukaguzi ulibaini kuwa kati ya maafisa kumi na moja (11) waliochaguliwa kama sampuli, maafisa sita (6) walikuwa wanafanya kazi bila vibali vya kazi, jambo ambalo ni kinyume na kanuni za ajira[15].

[14] Rejea masharti ya Kifungu cha 14.2 cha Masharti Jumla ya Mkataba kinachotaka mkandarasi kuhakikisha kuwa dhamana inabaki halali na inatekelezeka hadi fidia ya malipo ya awali itakapokuwa imelipwa.

[15] Kifungu cha 9 (2) (a) cha Kanuni za Ajira za Wasio Raia ya mwaka 2015 kinazuia kuajiri mtu ambae si raia mpaka awe anamiliki kibali halali cha kazi ambayo inatambulika.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliomba kupata maelezo ya Afisa Masuuli TANROADS kuhusu hali halisi ya utekelezaji wa mapendekezo ya ukaguzi. Matokeo ya uhakiki wa utekelezaji wa mapendekezo ya ukaguzi yaliyotolewa yanaonesha kuwa hadi kufikia tarehe 3 Januari, 2023, pendekezo moja (1) lilikuwa halijatekelezwa na mapendekezo kumi na moja (11) yalikuwa katika hatua za awali za utekelezaji na mapendekezo mawili (2) yalikuwa yametekelezwa.

Mheshimiwa Spika, pendekezo ambalo halijatekelezwa linahusu masharti ya mkataba ambapo mkandarasi alitakiwa kuleta vifaa vyote kwenye ofisi ya mshauri mwelekezi. Hata hivyo ukaguzi haukupata nyaraka za uthibitisho wa baadhi ya vifaa ambavyo mkandarasi alitakiwa kuviwasilisha kwenye ofisi ya mshauri mwelekezi wa mradi.

2.1.11 Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Utekelezaji wa Malengo ya Maendeleo Endelevu Nchini

Mheshimiwa Spika, mnamo Mwaka 2015, Tanzania ilipitisha Malengo 17 ya Maendeleo Endelevu ambayo yalikuwa na shabaha 169 za matarajio kufanikisha Malengo ya Maendeleo ya Milenia (MDGs). Ikiwa ni miongoni mwa nchi iliyotia saini Ajenda ya 2030, Tanzania ilichukua hatua za kuhuisha Ajenda hiyo katika muktadha wa kitaifa kwa kuimarisha malengo na shabaha katika mfumo wake wa mipango ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, wakati wa upitishaji wa Ajenda ya 2030, Tanzania ilikuwa katika maandalizi ya Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Miaka Mitano (FYDP II) hivyo ajenda hiyo ilihuishwa katika mpango huo. Malengo yote 17 yalijumuishwa kutoa dira ya utekelezaji wa mipango ya Serikali, Mashirika ya Kimataifa, Mashirika ya Kiraia na Taasisi nyingine katika miaka 15 kuanzia Mwaka 2016 hadi Mwaka 2030.

Mheshimiwa Spika, dhumuni la ukaguzi huu ilikuwa ni kutathmini iwapo Wizara ya Fedha na Mipango na Ofisi ya Rais - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa zilisimamia ipasavyo utekelezaji wa Malengo ya Maendeleo Endelevu kupitia mipango ya kitaifa hadi utekelezaji katika ngazi za chini za Serikali.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi ulijikita katika kipindi cha miaka sita (6) ya fedha kuanzia Julai 2016/17 hadi Juni 2021/22. Kipindi hiki kilichaguliwa ili kutoa mwenendo wa utendaji katika utekelezaji wa Malengo ya Maendeleo Endelevu Nchini kuanzia Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Miaka Mitano (2016/17 - 2020/21) na Mwaka wa kwanza wa utekelezaji wa Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Miaka Mitano (2021/22 - 2025/26).

Mheshimiwa Spika, kwa muhtasari ukaguzi huu wa ufanisi ulibaini masuala yafuatayo:-

a) Kutojitosheleza na ujumuishaji hafifu wa malengo ya maendeleo endelevu katika mipango ya taifa ya maendeleo ya miaka mitano na mipango mikakati ya Wizara, Taasisi,

Mikoa na Halmashauri Nchini. Mathalani ukaguzi ulibaini hapakuwa na Sekretarieti ya Mkoa hata moja (1) kati ya sita (6) zilizotembelewa ambazo ziliandaa Mipango Mikakati yao kwa wakati na uzinduzi wa Mpango wa Pili wa Taifa wa Maendeleo wa Juni 2016. Vilevile, Sekretarieti mbili (2) kati ya sita (6) za Mikoa zilizotembelewa zilifanya mapitio ya mipango mikakati yao baada ya uzinduzi wa Mpango wa Tatu wa Taifa wa Maendeleo.Hii ilionesha kuwa mipango mikakati haikujumuisha vipaumbele vya Mpango wa Taifa wa Maendeleo;

b) Ukaguzi ulibaini kuwa, mbali na Kamati ya Ufundi ya Ngazi ya Juu, Tanzania inahitaji uratibu wa utekelezaji kwa kuzingatia takwimu za ajenda ya maendeleo ikifanya kazi kama kamati ndogo ya Kamati ya Ufundi ya Ngazi ya Juu, kuratibu maslahi ya wadau na juhudi zinazohusu masuala ya takwimu katika siku zijazo;

c) Ukaguzi ulibaini kuwa kulikuwa na uwezeshaji mdogo kwa ajili ya shughuli za upatikanaji wa takwimu Nchini.Bajeti zilizotengwa za shughuli ziliwekewa ukomo na pia zilikuwa katika hatari ya kupunguzwa wakati wa upungufu wa Fedha;

d) Wizara ya Fedha na Mipango ilitakiwa kuimarisha ukusanyaji wa kodi mbalimbali na kuwezesha mazingira ya kutambua vyanzo vipya vya mapato. Ukaguzi ulibaini kuwa, kulikuwa

na upungufu wa rasilimali fedha ya kutosha kufadhili utekelezaji wa Mpango wa Pili wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano;

e) Ukaguzi ulibaini kuwa vyanzo vipya vya mapato vya ndani ya nchi vilianzishwa ikiwa ni pamoja na dhamana za manispaa, dhamana za uraia na uhamiaji, dhamana za uhifadhi wa mazingira, ufadhili wa msongamano (crowd funding), miradi ya Mfuko wa Fedha, vyombo mbalimbali vya usawa na bima na dhamana ya Kiislamu (Sukuk) na Mfuko wa Maliasili (NRF). Hata hivyo, vyanzo hivyo havikutoa mchango wa kutosha kutekeleza malengo endelevu hapa Nchini; na

f) Dosari kadhaa zilibainika katika mfumo wa tathmini na ufuatiliaji wa utekelezaji wa malengo endelevu.

Mheshimiwa Spika, baada ya kubainisha hoja muhimu zilizotokana na ukaguzi huu, CAG alihitimisha hoja yake kwa kubainisha matokeo ya dosari hizo za kiutekelezaji. Naomba kunukuu sehemu ya maelezo yake katika ukurasa wa 13 wa Taarifa yake kwa Kamati kama ifuatavyo:-

Nukuu:

"...Kwa hiyo, uzalishaji wa takwimu usioridhisha; Uratibu na ushirikiano kati ya mashirika ya utekelezaji na wadau umepelekea mapungufu na kiwango cha chini cha mwenendo wa utekelezaji

wa malengo yote 17 ifikapo Mwaka 2030. Hii ina athari ya moja kwa moja kwa mafanikio ya hatua za Mpango wa Pili na wa Tatu wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano kuhusiana na kanuni ya ufanisi, tija na uwekevu. Hii inaweza pia kusababisha hatari katika mafanikio ya mikakati na nguzo kuu za Mpango wa Pili na wa Tatu wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano ambazo ni viwanda, maendeleo ya binadamu, na ufanisi wa utekelezaji..."

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi unatambua juhudi za Wizara ya Fedha ,Wizara ya Uwekezaji, Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, na Ofisi ya Waziri Mkuu katika kuboresha utekelezaji wa malengo ya maendeleo endelevu Nchini. Hata hivyo, hatua zaidi bado zinahitajika ili kuboresha eneo hili zaidi.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana siku ya tarehe 08 Februari, 2024 ili kupata maelezo ya Serikali kuhusu utekelezaji wa mapendekezo ya ukaguzi huu wa ufanisi. Maafisa Masuuli walioshiriki kikao hicho ni Afisa Masuuli Fungu 21 – Wizara ya Fedha, Afisa Masuuli OR – TAMISEMI, Afisa Masuuli Ofisi ya Taifa ya Takwimu na Afisa Masuuli Tume ya Mipango.

Mheshimiwa Spika, ufafanuzi wa hoja kadhaa za CAG ulitolewa. Mathalani, kwa hoja ya uhuishaji wa malengo ya maendeleo endelevu katika mipango ya taifa ya maendeleo ya miaka mitano

(5) na mipango mikakati ya Wizara, Taasisi, Mikoa na Halmashauri Nchini;Afisa Masuuli Ofisi ya Rais TAMISEMI aliifahamisha Kamati kuwa Mikoa ishirini na nne (24) imehuisha Mipango mikakati yake isipokuwa Mikoa miwili (2) ambayo ni Singida na Kigoma. Aidha Halmashauri mia moja na sitini na tatu (163) zimehuisha mipango yake na malengo ya maendeleo endelevu.Matarajio ya Ofisi ya Rais TAMISEMI ni kuwa ifikapo Machi 2024, Sekretarieti za Mikoa zote na Halmashauri zote ziwe zimehuisha mipango mikakati yao na malengo ya maendeleo endelevu.

Mheshimiwa Spika, vilevile ufafanuzi uliendelea kutolewa kwamba,Serikali imeanzisha kitengo cha ufuatiliaji na tathmini (Monitoring and Evaluation) kwenye kila Halmashauri na Sekretarieti za Mikoa hivyo inatarajiwa kuanzia Mwezi wa saba (7), 2024 vitengo hivi vitapewa bajeti,hii itawezesha upatikanaji wa takwimu kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, kwa hoja inayohusu upatikanaji wa takwimu katika kufanya tathmini;Mtakwimu Mkuu wa Serikali alifafanua kwamba ni kweli kulikuwa na asilimia 39 ya upatikanaji wa takwimu kabla ya zoezi la Sensa ya Watu na Makazi. Hata hivyo, baada ya zoezi la Sensa ya Watu na Makazi, takwimu za viashiria imepanda hadi kufikia asilimia 61.

Mheshimiwa Spika, kwa hoja inayohusu ukusanyaji wa mapato; Afisa Masuuli Wizara ya Fedha alifafanua kuwa wanashirikisha wadau kupitia vyanzo vya kodi vilivyopo ili kuhakikisha vinakuwa

na ufanisi katika ukusanyaji wa mapato na vyanzo vilivyopo vinakuwa na tija kwa Serikali na wananchi kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo ya kina ya Serikali, Kamati iilifanya tathmini ya maelezo hayo ukilinganisha na hoja za ukaguzi na umuhimu wa utekelezaji wa mapendekezo ya ukaguzi. Hivyo basi, Kamati imeboresha mapendekezo yake kuhusu ukaguzi huu kama yanavyoonekana katika Sehemu ya Tatu ya Taarifa hii.

2.1.12 Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Uendeshaji na Matengenezo ya Miradi ya Maji

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Tanzania imeweka kipaumbele katika upanuzi wa miradi ya miundombinu ya maji. Hii inafanywa ili kukidhi mahitaji ya maji yanayoongezeka Nchini kutokana na ukuaji wa miji na ongezeko la watu. Malengo ya serikali ifikapo Mwaka 2025 ni kufikia asilimia 95 na asilimia 85 ya huduma za maji mijini na vijijini mtawalia. Ili kufikia lengo hilo, Serikali imeongeza uwekezaji katika Sekta ya Maji katika kipindi cha miaka kumi (10) iliyopita kutoka **shilingi bilioni 563.1** hadi **shilingi bilioni 705** katika bajeti ya Mwaka wa Fedha 2020/21.

Mheshimiwa Spika, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali anafafanua kwamba, pamoja na maboresho na kasi ya upanuzi wa miundombinu hiyo, msisitizo upo zaidi kwenye ujenzi wa miundombinu mipya ukilinganisha na matengenezo ya miundombinu iliyojengwa hapo awali. Kutokana na hatua hiyo, kumekuwa na kupungua kwa uwezo wa usambazaji maji wa

miundombinu ya maji iliyojengwa na kuongeza hatari ya kushindwa kutoa huduma endelevu ya maji.

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya CAG inaendlea kubainisha kwamba,kutofanyika kwa matengenezo ya kutosha, kumesababisha uchakavu wa miundombinu ya maji. Matokeo yake, kipindi cha matumizi kilichotarajiwa hakiwezi kufikiwa huku gharama za ujenzi mpya zikiwa zimeongezeka. Kwa msingi huo, kuna hitaji kubwa la kuwa na mkakati wa usimamizi wa kutosha wa usambazaji maji na matengenezo ya mitambo ya maji kikamilifu.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi huu ulilenga kutathmini iwapo Wizara ya Maji kupitia Wakala wa Majisafi na Usafi wa Mazingira Vijijini (RUWASA) na Mamlaka za Maji Safi na Usafi wa Mazingira Mijini, zinaendesha na kutengeneza miradi ya usambazaji maji kwa ufanisi ili kuhakikisha kunakuwa na huduma endelevu.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi ulijikita katika uendeshaji wa miundombinu ya usambazaji maji ambapo ukaguzi ulilenga katika masuala mahsusi kama vile; mipango na ratiba iliyoandaliwa, uchukuaji wa maji kutoka kwenye chanzo, mchakato wa bili na ukusanyaji wa mapato, usafirishaji wa maji kutoka kwenye chanzo (njia kuu na mfumo wa usambazaji), shughuli za kusafisha maji, shughuli za kuhifadhi maji, kupima mita za maji zinazotolewa kwa wateja; na mchakato wa bili na ukusanyaji wa mapato mijini na vijijini.

Mheshimiwa Spika, vilevile ukaguzi huu uliangalia katika eneo la matengenezo ya mitandao ya usambazaji maji, lengo lilikuwa kuangalia aina zote za shughuli za matengenezo,yaani, matengenezo ya kuzuia, kurekebisha na utendaji. Kwa aina zote za matengenezo, lengo lilikuwa ni kuangalia masuala mahsusi kama vile mipango ya matengenezo, ufuatiliaji wa mtandao wa usambazaji maji, ukarabati au uingizwaji wa sehemu mbalimbali za miundombinu ya usambazaji wa maji, orodha ya sehemu zilizoathirika na zana zinazohitajika kwa ukarabati, kusafisha mfumo na upakaji mafuta kwenye mitambo kwa maeneo ya mijini na vijijini.

Mheshimiwa Spika, mawanda ya ukaguzi yalijumuisha miaka mitatu ya fedha (2019/20 hadi 2021/22) ili kupata hitimisho la ukaguzi na mapendekezo ya kutosha kulingana na mwenendo wa utendaji. Pia, hiki ndicho kipindi ambacho RUWASA ilianzishwa (2019), hivyo utendaji wake ulipimwa kwa kuzingatia muda ilipoanzishwa.

Mheshimiwa Spika, ukaguzi huu umebainisha maeneo matatu (3) ambayo yanahitaji kuboreshwa. Maeneo hayo ambayo yanahitaji maboresho ni pamoja na; uendeshaji wa skimu za usambazaji maji zilizoanzishwa Nchini; matengenezo ya skimu za usambazaji maji zilizoanzishwa Nchini; na namna Wizara ya Maji inavyosimamia utendaji wa Mamlaka za Maji na Wakala wa Maji

na Usafi wa Mazingira Vijijini. Maelezo ya kina kuhusu matokeo ya ukaguzi huo ni kama ifuatavyo:-

a) Matokeo ya Ukaguzi kuhusu Uendeshaji na Utengenezaji wa Miradi ya Usambazaji Maji Mijini

Katika eneo hili kulibainika masuala kadhaa kama ifuatavyo:-

(i) Mamlaka za Usambazaji Maji Mijini nane (8) zilizotembelewa,ilibainika kuwa, Mamlaka tano (5) zilikuwa na taratibu rasmi za uendeshaji huku tatu (3) zikiendeshwa bila kuwa na taratibu rasmi za uendeshaji zilizopaswa kufuatwa kwenye skimu ya maji husika. Hii ilitokana na ukosefu wa ufuatiliaji na mpango wa uhamasishaji , jambo ambalo ilikuwa linakiuka Mwongozo wa Uendeshaji na Matengenezo wa Wizara ya Maji[16];

(ii) Ukaguzi ulibaini kuwa, kwa miaka mitatu (3) ya fedha iliyopita, uzalishaji wa maji kwa Mwaka ulikuwa chini ukilinganisha na uwezo wa miundombinu ya usambazaji wa maji iliyowekwa licha ya kuwa mahitaji ya maji hayakufikiwa. Hii ilidhihirika pia kwa Mamlaka nane (8) za Usambazaji Maji na Usafi wa Mazingira Mijini zilizotembelewa kama inavyofanunuliwa kwenye **Kielelezo Na. 2.1 hapa chini:-**

[16] Rejea Kifungu cha 4.2 cha Mwongozo wa Uendeshaji na Matengenezo wa Wizara ya Maji.

Kielelezo Na. 2.1: Uwezo wa Uzalishaji wa Mamlaka

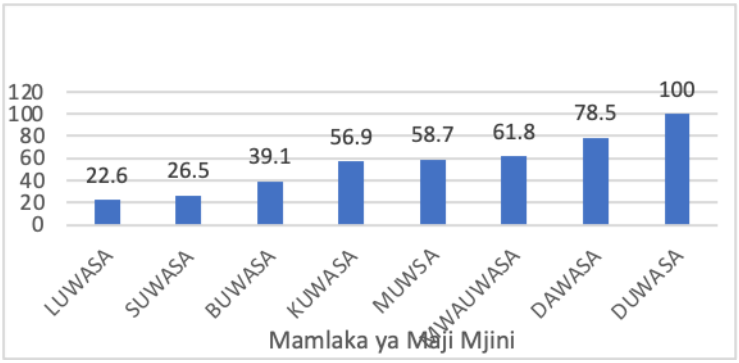

Kielelezo Na. 2.1 kinaonyesha kuwa, kati ya Mamlaka nane (8) za Usambazaji Maji na Usafi wa Mazingira Mijini zilizotembelewa, Mamlaka moja (1) tu (DUWASA) iliyotumia uwezo uliowekwa kwa asilimia 100. DAWASA na MWAUWASA pia zilibainika kuwa na matumizi ya juu kiasi ya uwezo uliowekwa wa asilimia 78.5 na asilimia 61.8 mtawalia. Aidha, LUWASA ilibainika kuwa na uwezo mdogo zaidi wa matumizi kati ya mamlaka zilizotembelewa ikiwa na uwezo wa kutumia asilimia 22.6 tu ya uwezo wake;

(iii) Katika mamlaka nne (4) kati ya nane (8) zilizotembelewa kulikuwa na miundombinu ya usambazaji maji isiyofanya kazi ipasavyo.Katika Mamlaka ya Maji Lindi Mjini, visima vinne (4) kati ya nane (8) vya mradi wa Nga'apa vyenye uwezo wa kuzalisha maji takribani mita za ujazo 2,856 havikuwa vinafanya kazi. Hali kadhalika, wakati wa ukaguzi ilibainika kuwa katika Mamlaka za Maji Dar es Salaam na Bukoba mjini, pampu ya akiba ya kuvuta maji kutoka kwenye chanzo

cha Ruvu Juu kwa Dar es salaam na chanzo cha Bunena kwa Bukoba Mjini zilikuwa hazifanyi kazi mtawalia kutokana na kuharibika kwa mota;

(iv) Ukaguzi ulibaini kiasi cha ukusanyaji wa mapato kutoka kwa ankara za maji kilikuwa chini ukilinganisha na ankara za maji zilizotolewa kama inavoonyeshwa kwenye **Kielelezo Na. 2.2.** hapa chini:-

Kielelezo Na. 2.2: Asilimia za Ukusanyaji Mapato kwenye Ankara

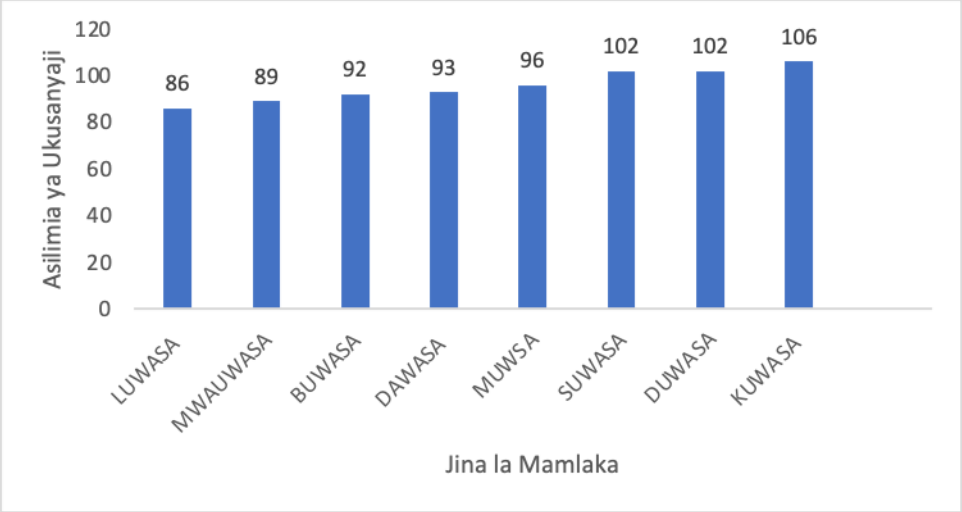

Kielelezo Na. 2.2 kinaonesha kuwa, Mamlaka za Maji 3 kati ya 8 zilizotembelewa zilikusanya mapato kutoka kiasi kilichodaiwa kwa zaidi ya 100%. Pia, Mamlaka za Maji 5 kati ya 8 zilizotembelewa zilikusanya chini ya 100% kutoka kwenye kiasi kilichokuwa kinadaiwa.Pamoja na makusanyo ya jumla kutoka kwenye ankara zilizotolewa kuwa zaidi ya 80% katika Mamlaka zote 8 zilizotembelewa, makusanyo halisi kutoka ankara ya Mwaka husika yalikuwa chini ya asilimia iliyooneshwa. Hii ilitokana na ukweli kwamba, makusanyo hayo yalijumuisha makusanyo ya madeni ya miaka iliyopita; na

(v) Ukaguzi ulibaini kuwa, kwa mwaka wa fedha 2019/20, Taasisi mbalimbali za Serikali zilikuwa zinadaiwa takribani **shilingi bilioni 43.3** hadi kufikia Mwezi Mei, 2020. Wastani wa madeni kwa Mwaka ya mamlaka 8 zilizotembelewa ilikuwa ni **shilingi bilioni 31.7** kuanzia 2019/20 hadi 2021/22. Mamlaka ya Maji Dar es Salaam ilikuwa na wastani wa madeni ya Ankara za maji kwa Mwaka ni **shilingi bilioni 11.309**. Kiasi kidogo cha madeni ya maji kilikuwa ni **shilingi milioni 119** kwenye Mamlaka ya Maji LUWASA.

b) Matokeo ya Ukaguzi Kuhusu Matengenezo ya Miundombinu Katika Skimu za Maji

(i) Ukaguzi ulibaini kuwa, katika mamlaka zote nane (8), kulikuwa na mapungufu katika mipango ya matengenezo ya kila Mwaka/mara kwa mara ambayo yangehakikisha

matengenezo endelevu ya vifaa vya maji vilivyowekwa kwenye skimu mbalimbali za usambazaji maji;

(ii) Ukaguzi ulibaini kuwa, kwa Mamlaka za Maji nane (8) zilizotembelewa, tano (5) zilikuwa na rekodi za matengenezo ya miundombinu ya usambazaji maji wakati Mamlaka tatu (3) hazikuwa na kumbukumbu za matengenezo;

(iii) Ukaguzi ulibaini kuwa, Mamlaka 6 kati ya 8 zilizotembelewa, zilikuwa na mifumo ya kufuatilia utendaji wa mtandao wa usambazaji maji wakati Mamlaka mbili (2) hazikuwa na mfumo huo. Kati ya Mamlaka sita (6) zilizokuwa na mfumo wa usimamizi ni moja (1) tu (DAWASA) iliyokuwa ikifanya kazi kwa ufanisi huku tano (5) zikibainika kuwa na kasoro.Kutokana na kukosekana au kuharibika kwa mfumo wa usimamizi wa taarifa katika Mamlaka za Maji zilizotembelewa;

(iv) Ukaguzi ulibaini dosari katika ukaguzi wa mitandao ya usambazaji maji katika Mamlaka nane (8) zilizotembelewa.Hali hii inaweza kusababisha gharama kubwa za matengenezo au ubadilishwaji wa sehemu ambazo hazikukaguliwa na kurekebishwa kwa wakati;

(v) Ukaguzi ulibaini kuwa, kwa Mwaka wa Fedha 2019/20, 2020/21 na 2021/22 ni Mamlaka ya Maji Moshi Mjini pekee kati ya Mamlaka 8 haikuvuka ukomo wa kiwango cha maji

yanayopotea ambacho ni 20%. Hili lilitokea Mwaka 2020/21 pekee huku katika miaka mingine kiwango cha upotevu wa maji kikiwa zaidi ya 20%. Upotevu wa maji ulisababishwa na mambo kama wizi wa maji, na dira za maji kushindwa kusoma kwa usahihi maji yanayotumika. Pia, upotevu wa maji ulitokana na changamoto za miundombinu kama vile kupasuka kwa mabomba; na Kutokana na upotevu wa maji zaidi ya kiwango kinachoruhusiwa cha 20%, Mamlaka nane (8) zilizotembelewa, kwa ujumla, zilipoteza takribani wastani wa kiasi cha **shilingi bilioni 57.2** kwa mwaka wa fedha 2019/20 na **shilingi bilioni 60.94** kwa mwaka wa fedha 2020/21 ambazo zingepatikana kutokana na ankara za maji kama upotevu wa maji ungedhibitiwa ipasavyo.

c) Matokeo ya Ukaguzi Uendeshaji na Utengenezaji wa Miradi ya Usambazaji Maji Vijijini

Katika eneo la uendeshaji na matengenezo ya miradi ya usambazaji maji vijijini, taarifa ya ukaguzi ilibainisha masuala yafuatayo:-

(i) Ukaguzi ulibaini kuwa, katika skimu 19 za usambazaji maji zilizotembelewa, wasimamizi wa uendeshaji hawakuwa na miongozo ya kuendesha mitambo na miundombinu iliyopo katika skimu zao ili kuweza kuhakikisha kuwa miundombinu ya usambazaji maji inaendeshwa katika utaratibu maalum;

(ii) Ukaguzi ulibaini kuwa, katika jumuiya za watoa huduma ngazi ya jamii (CBWSOs) 19 zilizotembelewa, hazikuwa na mfumo wa kielektroniki wa ukusanyaji wa madeni ya maji. Pia, Jumuiya 3 kati ya 19 hazikuwa zimefungwa dira za kusoma maji kwa wateja wao na Jumuiya zingine 16 zilikuwa hazijafunga dira kwa wateja wao kati ya 7% hadi 89%. Vilevile ilibainika kuwa, kwa Jumuiya zote 19 zilizotembelewa, hakukuwa na dira ya kupima wingi wa maji ili kujua kiwango cha maji kinachozalishwa na kinachosambazwa kwa wateja;

(iii) Ukaguzi ulibaini kuwa skimu 17 kati ya 19 zilizotembelewa hazikuwa na utaratibu wa kupima ubora wa maji yanayosambazwa kwa jamii husika. Skimu 2 za Lawate-Fuka na Makiwaru-Magadini ndiyo zilizokuwa zinapima ubora wa maji kila baada ya miezi mitatu (3) kwa kutumia maabara za nje;na

(iv) Ukaguzi ulibaini kuwa skimu 12 kati ya 19 zilizotembelewa ambazo ni sawa na asilimia 63 zilikuwa zinaendeshwa na watu wasio na vigezo vilivyoainishwa kwenye Sheria Na. 5 ya Mwaka 2019, ya Usambazaji Maji na Usafi wa Mazingira ambayo imeainisha kuwa timu ya uendeshaji wa Skimu za maji vijijini inapaswa kuundwa na msimamizi ambaye anatakiwa kuwa na cheti cha ufundi kuanzia kiwango cha NTA Daraja la 3, mwekahazina ambaye anapaswa kuwa na cheti cha uhasibu kuanzia kiwango cha NTA daraja la 3 na

kuendelea, pamoja na taaluma nyingine ambayo itaonekana inafaa kutokana na aina ya Skimu.

d) Matengenezo ya Miundombinu Katika Skimu za Usambazaji Maji Vijijini

(i) Ukaguzi ulibaini kwamba, katika skimu 19 za usambazaji maji vijijini zilizotembelewa, kulikuwa na dosari katika taarifa ya matengenezo yaliyofanyika kwenye mitambo na miundombinu mingine iliyopo katika skimu husika. Kutokana na hilo ilikuwa ni vigumu kwa wasimamizi wa skimu za maji kuweza kufanya tathmini ya utendaji kazi wa mtambo husika na kuchukua hatua stahiki;

(ii) Ukaguzi ulibaini kuwa skimu za usambazaji maji vijijini zilizotembelewa kulikuwa na mapungufu katika ratiba na mpango wa matengenezo katika miundombinu ya usambazaji maji ambao ungewezesha kufanyika matengenezo ya mara kwa mara pasipo kusubiri kuharibika kwa mtambo au miundombinu husika;na

(iii) Ukaguzi ulibaini kuwa Jumuiya za Watoa Huduma za Maji Vijijini (CBWSOs) hazikuwa na utaratibu ambao ungewawezesha kujua kiwango cha maji yanayopotea katika skimu za usambazaji maji vijijini.

Mheshimiwa Spika, baada ya kutoa maelezo ya kina kuhusu hoja za ukaguzi zilizojitokeza katika maeneo mbalimbali

yanayohusu uendeshaji na utengenezaji wa miradi ya maji, Kamati ilikutana na Afisa Masuuli Wizara ya Maji. Kikao hicho kilifanyika tarehe 24 Januari, 2024 kikiwa na lengo la kupokea na kujadili maelezo ya Afisa Masuuli kuhusu utekelezaji wa mapendekezo yaliyotolewa katika taarifa ya ukaguzi.

Mheshimiwa Spika, matokeo ya ufuatiliaji yameonesha kuwa kati ya mapendekezo kumi na saba (17) yaliyotolewa, pendekezo moja (1) limetekelezwa kikamilifu, mapendekezo mawili (2) yapo katika hatua nzuri za utekelezaji, na mapendekezo kumi na nne (14) yapo katika hatua za awali za utekelezaji. Jedwali Na. 2.5 linaainisha hali ya utekelezaji kwa kila mkaguliwa:-

Jedwali Na 2.5: Hali ya ujumla ya utekelezaji wa Mapendekezo

Taasisi Kaguliwa	**Idadi ya Mapendekezo yaliyotolewa**	**Hali na kiwango cha utekelezaji**			
		Idadi ya Mapendekezo Yaliyotekelezwa Kikamilifu	**Idadi ya Mapendekezo yaliyo katika hatua za awali za Utekelezaji**	**Idadi ya Mapendekezo yaliyo katika hatua nzuri za Utekelezaji**	**Idadi ya Mapendekezo Yasiyotekelezwa Kabisa**
Wizara ya Maji	09	**0**	9	0	**0**
Wakala wa Maji Vijijini	08	1	**5**	**2**	**0**
Jumla	**17**	**1**	**14**	**2**	**0**

Chanzo: ***Uchambuzi wa Taarifa ya CAG kwa Kamati Januari, 2024.***

Mheshimiwa Spika, Jedwali 2.5 hapo juu linatoa mchanganuo wa utekelezaji wa mapendekezo yote kumi na saba (17) yaliyotolewa kwa Wizara ya Maji na RUWASA. Kwa ujumla, katika mapendekezo kumi na saba (17) yaliyotolewa, pendekezo moja

(1) limetekelezwa kikamilifu, mapendekezo mawili (2) yapo katika hatua nzuri za utekelezaji, na mapendekezo kumi na nne (14) yapo katika hatua za awali za utekelezaji.

Mheshimiwa Spika, katika hatua ya mjadala, Afisa Masuuli alitoa ufafanuzi kuhusu hoja kadhaa za CAG na Kamati. Mathalani, kwa hoja ya skimu za maji kutokuwa na miundo mbinu ya kutibu maji alikiri changamoto hiyo. Miradi mingi iliyokuwa na changamoto hiyo ni ile iliyotekelezwa kabla ya RUWASA kuanzishwa (2009), hivyo kwa miradi mipya ambayo inatekelezwa chini ya RUWASA, wamezingatia utengenezaji wa miundombinu ya kutibu maji. Aidha, Afisa Masuuli aliithibitishia Kamati uwepo wa Mwongozo wa kutibu maji ambao umeanza kufanya kazi kuanzia mwaka 2022.

Mheshimiwa Spika, kwa hoja inayohusu upotevu wa maji, Afisa Masuuli aliifahamisha Kamati kuwa wameanza kufunga dira za maji za malipo ya kabla kwa watumiaji wakubwa wa maji na Taasisi za Serikali. Aidha, Mamlaka za Maji zinasimamiwa ipasavyo kufanya matengenezo ya mabomba yaliyopasuka na matumizi ya teknolojia katika kudhibiti upotevu wa maji. Mathalani kwa Mkoa wa Dar es Salaam,asilimia ya maji yanayopotea imeshuka kutoka asilimia 41 wakati ukaguzi huu unakamilika (2022) hadi asilimia 37.9 kwa sasa.

Mheshimiwa Spika, Afisa Masuuli aliifahamisha Kamati kuwa dira zote za maji zinazotumika hapa nchini kwa sasa zinapitia

zoezi la upimaji wa ufanisi wake kwa kipindi cha miezi sita (6) kabla ya kuruhusiwa kufungwa kwa wateja. Lengo la hatua hii ni kuepuka ufungaji wa dira za maji zenye mapungufu kama ilivyowahi kutokea hapo awali ambazo zilichangia upotevu wa maji na mapato ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, maelezo ya Afisa Masuuli Wizara ya Maji yataendelea kufanyiwa uhakiki na CAG kwa kaguzi zijazo na kuwasilishwa mbele ya Kamati. Aidha, Kamati imetoa mapendekezo ya maboresho katika Sehemu ya Tatu ya Taarifa hii kwa hoja ambazo ziliibuliwa na CAG na zinahitaji kufanyiwa kazi.

2.2 Taarifa za Ziara za Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, mapema Mwezi Machi, 2023, Kamati ilifanya ziara za ukaguzi wa miradi ya maendeleo ili kujiridhisha na thamani halisi ya fedha iliyotumika katika utekelezaji wa miradi hiyo. Ziara zilifanyika katika Mikoa ya Njombe, Iringa, Morogoro, Mtwara na Dar es Salaam.

Mheshimiwa Spika, miradi iliyotembelewa ni pamoja na mradi wa *"backbone transmission investment"* Awamu ya Pili unaohusu ujenzi wa kituo cha kupoza umeme uliopo Iringa, Mradi wa Hospitali ya Rufaa Mkoa wa Njombe, mradi wa Kiwanja cha Ndege cha Iringa,mradi wa kuchakata na kusafirisha gesi asilia

eneo la Madimba Mtwara na mradi wa ujenzi wa Reli ya kisasa SGR LOT 1 (Kipande cha Dar es salaam-Morogoro).

Mheshimiwa Spika, vilevile Kamati ilipata fursa ya kutembelea na kukagua mradi wa usambazaji gesi majumbani, Mtwara Mjini, mradi wa ujenzi wa Hospitali ya Kanda ya Mtwara,mradi wa ujenzi wa nyumba za ghorofa kwa watumishi wa umma Temeke na miradi ya maboresho ya miundombinu ya barabara inayotekelezwa chini ya mradi mkubwa wa *"Dar es salaam Metropolitan Development Project"* (DMDP).

Mheshiimiwa Spika, miradi mingine ilikuwa ni pamoja na ujenzi wa Barabara ya mwendokasi kutoka kati kati ya Jiji la Dar es Salaam kuelekea Gongo la mboto Dar es salaam, uchimbaji wa visima vya maji eneo la Kigamboni, ujenzi wa skimu ya umwagiliaji shamba la mbegu la Kilangali Mkoani Morogoro, ujenzi wa mabweni mawili katika chuo cha ualimu wa ufundi stadi Morogoro, uboreshaji wa mtandao wa usambazi huduma ya maji wa Mamlaka ya Maji na Usafi wa Mazingira Njombe (NJUWASA) na ujenzi wa kiwanda cha dawa na vifaa tiba cha Idofi unaotekelezwa na Bodi ya Madawa Tanzania (MSD).

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia majukumu ya msingi ya Kamati hii kama yalivyoainishwa katika Kifungu cha 13 (a) hadi (c) cha Kanuni za Bunge Toleo la Februari , 2023, naomba kuliarifu Bunge lako Tukufu kuhusu hali halisi ya miradi

iliyokaguliwa. Maelezo ya kina kwa kila mradi uliotembelewa na kukaguliwa ni kama ifuatavyo: -

2.2.1 Mradi wa Njia ya Usafirishaji Umeme (Backbone Transmission Investment) Awamu ya Pili - Iringa

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kukagua mradi huu unaotekelezwa na Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO) katika Mkoa wa Iringa. Mradi huu unatekelezwa kwa fedha za mkopo kiasi cha **Dola za Marekani milioni 48,477,264** (ikijumlisha **shilingi 1,438,959,549** kutoka Serikali ya Tanzania kupitia TANESCO) ambapo pesa zote zilikuwa zimetumika katika kutekeleza mradi.

Mheshimiwa Spika,changamoto zilizobainika wakati wa utekelezaji wa mradi ni pamoja na kuchelewa kupatikana kwa msamaha wa kodi katika utekelezaji wa mradi, dhamana ya utendaji (performance security) kutokidhi kipindi cha matazamio ya mradi (defective period) na utekelezaji wenye mapungufu katika kazi za saruji (concrete works).

2.2.2 Mradi wa Uchimbaji Visima Kigamboni Dar es Salaam

Mheshimiwa Spika, mradi wa uchimbaji wa visima virefu vya maji katika eneo la Kigamboni Dar es Salaam unatekelezwa na Serikali kupitia Mamlaka ya Maji na Usafi wa Mazingira Dar es Salaam (DAWASA). Mradi huu unahusisha uchimbaji wa visima 7

kati ya visima 11 vilivyochimbwa na mkandarasi JV Serengeti na NSPT ltd.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa mradi wa visima virefu umewezesha ongezeko la uzalishaji wa maji kiasi cha lita millioni 70 kwa siku na hivyo kufanya uwezo wa uzalishaji maji kutoka vyanzo vya DAWASA kufikia lita millioni 590 kwa siku.

Mheshimiwa Spika, mradi huu unatekelezwa kwa fedha kutoka Serikali kuu na fedha za mapato ya ndani ya DAWASA ambapo gharama ya jumla ya mradi ni **shillingi bilioni 31.42**, kati ya fedha hizo **shilingi bilioni 23.09** zimetolewa na Serikali kuu na **shilingi bilioni 8.33** zinatolewa na DAWASA.

Mheshimiwa Spika, hadi Kamati inahitimisha ziara yake Mwezi Machi, 2023, changamoto zilizobainika katika mradi huo ni kuchelewa kukamilika kwa mradi kwa wakati hivyo kuongeza gharama za mradi kutoka **shilingi bilioni 18.48** hadi **shilingi bilioni 26.45**.Vilevile kulikuwa na changamoto ya utoaji wa fedha usiotosheleza kwa Serikali kwa ajili ya mradi wa uchimbaji wa visima katika eneo la Kimbiji kwani hadi kufikia Mwezi Juni,2022 Serikali ilikuwa imetoa **shilingi bilioni 11.8** kati ya **shilingi bilioni 23.09**.

2.2.3 Mradi wa Ujenzi wa Hospitali ya Kanda Mtwara

Mheshimiwa Spika, fedha zilizotumika kwenye mradi huu ni **shilingi bilioni 15.81**. Mchanganuo wa malipo yaliyofanyika

ulibainisha kuwa mshauri mwelekezi hadi Mwezi Mei,2021 alilipwa **shilingi 576,662,61.26** na mkandarasi hadi Mwezi Juni,2021 alilipwa **shilingi bilioni 15.15** hivyo kufanya jumla ya fedha zilizolipwa hadi Juni,2021 kuwa **shilingi bilioni 15.73**.

Mheshimiwa Spika,changamoto za mradi huu ni pamoja na dosari katika upembuzi yakinifu, mipango ya bajeti kwa mradi isiyojitosheleza,mapungufu katika usanifu na vielelezo vya kitaalamu (specifications), kutofanyika tathmini ya mazingira na makadirio ya gharama za ujenzi (BoQs) kutojitosheleza.

2.2.4 Mradi wa Ujenzi wa Barabara ya Mwendo Kasi Kutoka Katikati ya Jiji la Dar Es Salaam Kuelekea Gongo la Mboto

Mheshimiwa Spika, fedha za malipo yaliyoidhinishwa na kufanyika kwa kipande cha kwanza hadi Mwezi Machi 2023 kiasi cha **shilingi 39,425,985,133.56**.Kiasi hiki cha pesa kinajumuisha malipo ya awali (advance payment) ya **shilingi 34,749,618,016.34** na malipo ya kwanza yanayohusiana na kazi iliyofanyika ni **shilingi 4,676,367,117.22** .

Mheshimiwa Spika, changamoto zilizobainika katika mradi huu ni kuchelewa kuanza ujenzi (LOT II) kutokana na changamoto ya upatikanaji wa eneo la ujenzi wa karakana(depot), kubadilishwa kwa eneo lililotolewa na DART kwa ajili ya ujenzi wa karakana mara kwa mara ikiwa ni kutoka eneo la awali Gongo la mboto ambalo lilitwaliwa na TRC kupitia mradi wa SGR. Changamoto

nyingine ni kuisha kwa muda wa mkopo "credit period" ambao ulianza tarehe 13 Juni, 2017 ulitegemewa kuisha tarehe 31 Disemba, 2023.

2.2.5 Mradi wa Kuchakata na Kusafirisha Gesi Mtwara

Mheshimiwa Spika,Fedha za mradi huu mfadhili ni Serikali ya Tanzania kupitia mkopo kutoka EXIM BANK kiasi cha **Dola za Marekani bilioni 1.195** (**shilingi za Tanzania trilioni 2.30**) na mkopo huu utalipwa kwa miaka 13 (miezi 156).

Mheshimiwa Spika, changamoto zilizobainika kwenye mradi huu ni utegemezi wa wataalamu wa kigeni kwa ajili ya ukarabati na matengenezo ya miundombinu ya gesi, kutofanyika kwa usafishaji wa ndani ya boma la gesi(pigging), ucheleweshaji wa ununuzi wa mfumo wa kidigitali wa usimamizi wa ukarabati wa miundombinu ya gesi asilia (computerized maintainance management system-CMMS) na kutu kwenye miundombinu ya gesi haidhibitiwi ipasavyo.

2.2.6 Mradi wa Ujenzi wa Nyumba za Ghorofa kwa Watumishi wa Umma Temeke Quarter

Mheshimiwa Spika,mradi huu unatekelezwa na Wakala wa Majengo Tanzania(TBA) na kugharamikiwa na Serikali ya Tanzania kwa gharama ya **shilingi 21,369,222667.91** kwa jengo moja ikiwa ni gharama ya ujenzi na huduma ya ushauri.Mradi huu ulitengewa bajeti ya **shilingi bilioni**

5,128,986,000 ambapo kiasi cha **shilingi 4,300,000,000** kilikuwa kimepokelewa hadi Mwezi Machi,2023 kwa ajili ya kutekeleza mradi.

Mheshimiwa Spika,mapungufu yaliyojitokeza kwenye mradi ni kupangwa kutekelezwa kwa miaka miwili (2022/23 na 2023/24) lakini fedha zilizoidhinishwa kwa ajili ya utekelezaji wa mradi huu kwa Mwaka wa Fedha 2022/23 ni **shilingi 5,128,986,000** tu sawa na asilimia 24 ya jumla ya gharama ya mradi.

Mheshimiwa Spika, vilevile wakati Kamati inatembelea mradi huu ilibainika kuwa, mradi ulianza kabla ya kufanyika kwa tathmini ya athari ya mazingira na ya jamii "Environmental and Social Impact Asessment"(ESIA), mradi haukuwa umesajiliwa na Bodi ya Usajili wa Wahandisi(ERB) pamoja na Bodi ya Wabunifu Majengo na Wakadiriaji Majengo (AQRB) kinyume na matakwa ya Sheria[17].

2.2.7 Mradi wa Kiwanda cha Dawa cha Idofi,Unaotekelezwa na Bodi ya Madawa Tanzania (MSD)

Mheshimiwa Spika, hadi Kamati inatembelea mradi huu Mwezi Machi, 2023 mradi huu ulikuwa haujaanza uzalishaji na upo katika hatua mbalimbali za utekelezaji.Fedha zilizotumika kwenye mradi huu ni jumla **shilingi bilioni 16,957,183,331.31** kwa Mwaka wa Fedha unaoishia tarehe 30 Juni,2021.

[17] Rejea Sheria ya Wahandisi Namba 15 ya Mwaka 1997.

Mheshimiwa Spika,mapungufu yaliyobainishwa kwenye mradi huu ni kuanzishwa kwa kiwanda cha Idofi na ununuzi wa malighafi za kuzalisha bidhaa kabla ya jengo la kuhifadhi mashine hiyo kukamilika. Vilevile mradi huu ulianza bila ya kuwa na mpango endelevu wa kibiashara wa kupata malighafi za kiwandani.

2.2.8 Mradi wa Dar es salaam Metropolitan Development Project (DMDP)

Mheshimiwa Spika,gharama za mradi ni **Dola za Marekani milioni 330.30** ambapo Benki ya Dunia imetoa **Dola za Marekani milioni 300**,Shirika la Maendeleo la Nordic limetoa **Dola za Marekani milioni 5** na gharama zilizobaki **Dola za Marekani milioni 25.30** zilitolewa na Serikali kama fidia kwa watu waliotakiwa kupisha maeneo ya utekekelezaji wa mradi.

Mheshimiwa Spika,changamoto iliyobainika katika mradi huu ni kuchelewa kukamilika hivyo kulazimu muda wa nyongeza wa miezi 11 kutoka miezi 15 ya mkataba hadi miezi 26 . Sababu kubwa ya kuchelwa miradi ya DMDP ilitokana na ucheleweshwaji wa malipo kwa mkandarasi kwa siku 33 hadi 295 kinyume na masharti ya mkataba. Vilevile kulikuwa na dosari kwa cheti cha kumaliza na kukabidhi kazi (completion certificate) kutolewa tarehe 31/8/2021 kabla mkandarasi hajaanza wala kumaliza kazi zote alizolipwa ndani ya mkataba.

2.2.9 Mradi wa Ujenzi wa Kiwanja cha Ndege cha Iringa

Mheshimiwa Spika, hadi Mwezi Machi 2023, mkandarasi alikuwa amewasilisha hati za madai Na 1 hadi 12 zenye thamani ya **shilingi bilioni 26,382,225,563.25** na alikuwa ameshalipwa **shilingi bilioni 14,725,868,868.17** ambazo ni madai ya hati Na 1 hadi 7.Hivyo kwa wakati huo, mkandarasi alikuwa anadai **shilingi bilioni 11,656,356,698.08** ambazo ni hati za madai Na. 8 hadi Na. 12.

Mheshimiwa Spika,changamoto kwenye mradi huu ni kucheleweshwa kwa malipo ya mkandarasi zaidi ya siku 28 kama mkataba unavyoelekeza, hivyo kusababisha Serikali kulipa riba ya **shilingi milioni 983,578,900** (hati Na. 1 hadi 10), Serikali inadaiwa jumla ya riba **shilingi milioni 223,651,810.19** . Vilvile kulikuwa na madai ya wananchi kutokana na kuchelewa malipo ya fidia kwa mujibu wa Sheria ya Ardhi Na.5 (1999). Aidha, mapungufu katika upembuzi na usanifu wa mradi yamesababisha kuongezeka kwa gharama za mradi kwa asilimia 55 hadi kufikia **shilingi bilioni 63,742,748,090**.

2.2.10 Mradi wa Ununuzi na Usimikaji wa Rada 16 *"Nodes HPC Cluster with 1536 Cores and 2 Master codes"* kwa Mamlaka ya Hali ya Hewa Tanzania (TMA)

Mheshimiwa Spika,lengo la mradi huu ni kuboresha utabiri kwa kutumia mifumo ya kisasa ya kompyuta zenye uwezo

mkubwa kwa ajili ya kulinda maisha na mali na kuongeza ufanisi kwa sekta za kiuchumi na kijamii zinazotegemea huduma za hali ya hewa. Gharama za mradi huu ni **shilingi bilioni 2,496,558,695.71.**

Mheshimiwa Spika,changamoto katika mradi huu zilikuwepo siku za nyuma ikiwa ni pamoja na mzalishaji kuwa na uhaba wa vifaa kama vile ICs,SSD,RAID,SSDs,DRAM memory and CPUs na zuio lililokuwepo la kusafiri Kwenda kwenye baadhi ya nchi lililosababisha kubadilisha ratiba ya mafunzo ya wataalamu. Vilvile CAG alibainisha malipo ya kiasi cha **shilingi milioni 118,384,353.92** kwa ajili ya huduma saidizi za kiufundi (technical support service) kilikuwa kimelipwa kabla ya kazi za mkataba kukamilika.

2.2.11 Mradi wa ujenzi wa Umwagiliaji Shamba la Mbegu la Kilangali

Mheshimiwa Spika,Wizara ya Fedha ilipokea fedha kutoka Benki ya Dunia na Serikali ya Tanzania kwa ajili ya shughuli za ukarabati na upanuzi wa shamba la mbegu la kilangali katika Halmashauri ya Wilaya ya Kilosa kwa Mwaka wa Fedha 2017/18 na kiasi halisi cha mkataba ni **shilingi bilioni 5,428,692,298.92.**

Mheshimiwa Spika,changamoto iliyoibuliwa kwenye mradi huu ni Pamoja na mradi kuchelewa kukamilika kwa wakati

uliopangwa, udhibiti usioridhisha wa gharama wakati wa ujenzi wa mradi na mapungufu katika udhibiti wa ubora.

2.2.12 Mradi wa REA Awamu ya Pili Kwa Baadhi ya Vijiji vya Mkoa Iringa

Mheshimiwa Spika, mawanda ya mradi huu yalihusisha ujenzi wa kilomita 341.3 za njia za msongo wa kati (MV line), kilomita 39 msongo mdogo (LV line) na uungwanishaji wa wateja wa awali wa njia moja 707 na njia tatu 54 na kupelekea umeme kwenye vijiji 39.

Mheshimiwa Spika, gharama za mkataba (zimejumuisha VAT) **shilingi 13,457,669,012.29**,gharama za mkataba zilizorejewa **shilingi 15,670,864,914.73**. Hadi kufikia Januari, 2023 kiasi kilicholipwa ukiondoa kiasi cha bakizo la kipindi cha matazamio ni **shilingi 5,731,414,404.33** sawa na asilimia 38 ya fedha zote za mkataba.

Mheshimiwa Spika, changamoto zilizokuwa zinaukabili mradi huu wakati wa ukaguzi Mwezi Machi, 2023 ilikuwa ni kuchelewa manunuzi na kuwasili kwa vifaa vya kutekelezea mradi vinavyotoka nje ya nchi uliosababishwa na ongezeko la bei za vifaa kwenye soko la Dunia (aluminium, copper, and steel). Vilvile, kuchelewa kufika kwa vifaa hasa vinavyoagizwa kutoka nje ya nchi kutokana na ugumu wa uzalishaji na usafirishaji wa vifaa hivyo uliosababishwa na mlipuko wa ugonjwa wa UVIKO 19.

2.2.13 Uboreshaji wa Barabara ya Njombe – Moronga (53.9 Km)

Mheshimiwa Spika, Serikali ilianza utekelezaji wa mradi huu kwa kufanya upembuzi yakinifu, usanifu wa kina uandaaji wa nyaraka za zabuni kwa ajili ya ujenzi wa barabara hii kwa kiwago cha lami ambao ulifanywa mwaka 2014 na kampuni ya kihandisi ya M/S crown TECH-consult ltd ya Tanzania kwa gharama ya **shilingi 505,100,000.**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuchelewa kwa malipo ya mkandarasi kwa zaidi ya siku 28 kama ilivyokubaliwa kwenye mkataba hivyo kusababisha Serikali kulipa riba jumla ya shilingi **5,319,489,284.22** (kuanzia hati namba 2 hadi namba 18). Vilvile mradi ulikuwa unakabiliwa na changamoto ya kutokamilika kwa malipo ya fidia kwa wananchi 31 walioathirika na mradi ya **shilingi 622,584,553** katika maeneo ya Ramadhani, Makete, Ndulamo, Usungilo na kisinga kwa kipindi cha miezi sita toka "valuation" kukamilika tarehe 29 Agosti 2022.

2.2.14 Mradi wa Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Njombe

Mheshimiwa Spika, mradi huu ulikuwa umekamilika kwa asilimia 96 na tayari majengo yanatoa huduma kama ambavyo imekusudiwa. Hata hivyo, jingo la chumba cha kuhifadhia maiti na baadhi ya kazi za nje (walk ways na prevements) zilitarajiwa kukamilika tarehe 30.03.2023 baada ya kufanya installation ya majokofu.

Mheshimiwa Spika, changamoto zilizobainika katika utekelezaji wa mradi huu ni pamoja na kupokea fedha za mradi kidogo kidogo kutoka Serikalini, kuongezeka kwa kazi nje ya mkataba ambazo ni miundombinu (umeme,viyoyozi,lifti,vifaa vya moto na tehama),ujenzi wa mochwari na jengo la damu salama na hali ya hewa ya mvua hivyo kutahiri utekelezaji wa mradi ndani ya muda uliopangwa.

2.2.15 Mradi wa Usambazaji Maji Njombe Mjini

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni 2021, taarifa ya fedha za Mamlaka ya Maji na Usafi wa Mazingira Njombe (NJUWASA) ikiwa ni pamoja na mradi huu zilipata hati safi. Aidha, hadi Kamati inatembelea Njombe, mradi huu ulikuwa umekamilika na na kutoa huduma kwa wanufaika na Jumla ya gharama zilizotumika ni **Dola Marekani 415,895,529.17.**

2.2.16 Mradi wa Skimu ya Umwagiliaji Msolwa – Ujamaa

Mheshimiwa Spika, mradi huu unatekelezwa na Wizara ya Kilimo baada ya kupokea fedha kutoka Benki ya Dunia. Shughuli zinazotekelezwa ni ukarabati na upanuzi wa skimu ya umwagiliaji.

Mheshimiwa Spika, dosari zilizobainika katika mradi huu ni pamoja na upembuzi yakinifu usiojitosheleza ambapo, taarifa ya utafiti ya maji, uchunguzi wa topografia, taarifa ya nyanja ya uhandisi na tathmini ya mazingira hazikujumuishwa wakati wa

kuanza mradi. Vilevile kulikuwa muda wa kukamilisha mradi uliongezeka kwa siku 180 sababu kubwa ni udhaifu wa wakandarasi na kuchelewa malipo kwa wakandarasi.

2.2.17 Ujenzi wa Mabweni ya Walimu Tarajali, VETA – Morogoro

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Mwezi Machi, 2023, jumla ya fedha zilizolipwa kwa mradi huu ni **shilingi 1,087,541,584.16.** Changamoto za mradi zilizobainika ilikuwa ni pamoja na kuchelewa malipo kwa mkandarasi kati ya siku 75 hadi 186. Hii ilisababisha kuchelewa kukamilika kwa mradi kwa muda wa miaka mitatu na miezi minne (kuanzia 13 septemba 2019 hadi tarehe ya kumaliza ujenzi 30 januari 2023).

2.2.18 Mradi wa Usambazaji Gesi Majumbani Mtwara – Mjini

Mheshimiwa Spika, mradi huu unahusisha ujenzi wa miundombinu ya gesi awamu ya kwanza kwa gharama ya **shilingi 3,200,000,000** sawa na kiasi cha fedha kilichotengwa kwa mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2021. Wanufaika wa mradi huu ni wananchi wa Mkoa wa Mtwara na taasisi zote zilizopo ndani ya mkoa wa Mtwara.

2.3 Uchambuzi wa Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa Ukaguzi wa Hesabu za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kwa Mwaka wa Fedha Ulioishia Tarehe 30 Juni, 2022

Mheshimiwa Spika, mnamo tarehe 02 Novemba, 2023 Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali (PAC) iliwasilisha Taarifa yake Bungeni kuhusu uchambuzi wa Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa Ukaguzi wa Hesabu za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kwa Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2022.

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha Kamati cha Mwezi Agosti 2023 hadi Novemba 2023, shughuli za Kamati zilijielekeza katika kushughulikia maeneo yenye matatizo sugu ya matumizi mabaya ya fedha za umma katika Wizara na Mashirika ya Umma kama yalivyobainishwa katika Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) kwa Mwaka wa Fedha unaoshia tarehe 30 Juni, 2022. Aidha, shughuli hizo zilikusudia kufuatilia utekelezaji wa maoni na mapendekezo yaliyotolewa na Kamati ya Bunge ya Hesabu za Serikali (PAC) kwa nyakati tofauti kwa kipindi chote cha Mwaka 2022 hadi 2023.

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia Ibara ya 143 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977, kwa Mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2022, kwa upande wa Serikali Kuu, CAG alikagua na kutoa Hati za ukaguzi kwa Wizara na Idara za Serikali 65, Balozi 43, Sekretarieti za Mikoa 26,Wakala 30 na Mifuko Maalumu 16. Aidha, katika kundi hilo la Serikali Kuu, Kaguzi za Vyama vya Siasa 19, Hospitali za Rufaa na Maalumu 34 na Taasisi nyinginezo 129 zilifanyika na kukamilika. Zaidi ya hayo,

ukaguzi ulijumuisha Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA), Hesabu Jumuifu za Taifa (consolidated accounts) na ukaguzi wa awali wa mafao ya wastaafu kwa Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 Juni 2022.

Mheshimiwa Spika, katika ngazi ya Kamati, Kamati ilifanikiwa kuchambua na kujadili taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za mafungu 18 ya Serikali Kuu, Mashirika ya Umma 39, Taasisi zinazojitegemea 10 na Mifuko Maalumu 13.

Mheshimiwa Spika, Bunge lako Tukufu lilipitia na kujadili Taarifa ya Kamati inayohusu Taarifa hizo za ukaguzi kwa muda wa siku tatu (3) kuanzia tarehe 02 Novemba, 2023 hadi tarehe 04 Novemba, 2023. Baada ya mjadala Bungeni, Bunge lilipitisha jumla ya Maazimio ya Bunge kumi na nane (18).

Mheshimiwa Spika, Kamati itaendelea kufanya ufuatiliaji wa utekelezaji wa Maazimio hayo ya Bunge kuanzia Mwezi Machi, 2024 ili kuhakikisha uwajibikaji katika matumizi ya fedha za umma. Kamati ina imani kwamba Bunge litapata fursa ya kujadili tena hali halisi ya utekelezaji wa Maazimio hayo ya Bunge kabla ya kukamilika kwa Mkutano wa Bunge la Bajeti.

2.4 Mafunzo na Semina za Kuwajengea Uwezo Wajumbe

Mheshimiwa Spika, napenda kutoa shukurani za dhati kwako wewe binafsi kwa kutoa idhini kwa Kamati ya PAC kupatiwa mafunzo na semina mbalimbali kwa ajili ya kuongeza uelewa, ufanisi na uwezo wa wajumbe katika kushughulikia maeneo

yenye matumizi mabaya ya fedha za umma. Aidha, napenda kuishukuru Ofisi ya Katibu wa Bunge kwa kufanya uratibu na kuwezesha kufanyika kwa shughuli hizo za mafunzo na semina.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Mwezi Januari, 2023 hadi Mwezi Februari, 2024 Kamati kwa idhini yako ilifanikiwa kupatiwa mafunzo na semina katika maeneo tisa (9). Mafunzo na Semina hizo yalitolewa na Ofisi ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, Ofisi ya Msajili wa Hazina, Taasisi mbalimbali za Serikali pamoja na Asasi za Kiraia zinazoangalia matumizi ya fedha za umma. Mafunzo na Semina hizo ziliweka msisitizo katika maeneo yafuatayo:-

a) Uchambuzi wa Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali;

b) Kuongeza uelewa kuhusu hati mbalimbali za ukaguzi zinazotolewa katika Ripoti za CAG;

c) Kujenga na kuongeza uelewa kuhusu kaguzi mbalimbali zinazofanywa na CAG;

d) Kujenga na kuongeza uelewa kuhusu uwazi na uwajibikaji katika kusimamia matumizi ya fedha za umma;

e) Kujenga na kuongeza uelewa kuhusu wajibu wa Mkaguzi Mkuu wa Ndani katika kuimarisha uwajibikaji, usimamizi wa fedha na utawala bora; na

f) Kujenga na kuongeza uelewa kuhusu shughuli mbalimbali zinazotekelezwa na Taasisi na Mashirika ya Umma.

Mheshimiwa Spika, mafunzo haya yameendelea kuwa nguzo kubwa katika kufanikisha majukumu ya Kamati ya PAC. Waheshimiwa Wajumbe waliongeza weledi katika shughuli za uchambuzi wa Taarifa za CAG hivyo kuongeza ufanisi katika kutimiza majukumu yao ya Kikanuni.

Mheshimiwa Spika, Kamati inategemea kuendelea kupata mafunzo kama hayo na mengine kwa mawanda mapana zaidi ili kuendelea kuboresha utendaji kazi wa Kamati na Bunge kwa ufanisi na weledi mkubwa.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

3.1 Maelezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii imefafanua kwa kina shughuli zilizotekelezwa na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali (PAC) kwa kipindi cha Mwezi Januari 2023 hadi Februari, 2024. Shughuli hizo zinajumuisha, uchambuzi wa Taarifa za CAG kwa Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2022, ukaguzi wa miradi ya maendeleo na mafunzo na semina za kuwajengea uwezo Waheshimiwa Wajumbe. Kwa kuzingatia utekelezaji wa shughuli zote hizo, Kamati ina maoni na mapendekezo kama ifuatavyo: -

3.2 Maoni

Mheshimiwa Spika, maoni ya Kamati yamezingatia jukumu la Bunge kuwa chombo mahsusi cha usimamizi wa matumizi ya fedha za umma. Kwa mantiki hiyo, Kamati ina maoni ya ujumla yafuatayo: -

Mheshimiwa Spika, Kamati ina maoni ya jumla kuwa Bunge linabaki kuwa na dhima kubwa ya kusimamia uwajibikaji katika matumizi ya fedha za umma. Na kutokana na dhima hiyo, ni maoni ya Kamati kuwa kunahitajika maboresho katika mifumo

ya udhibiti katika usimamizi wa fedha za umma ikiwa ni pamoja na kuendelea kuboresha Sheria na Kanuni zinazosimamia fedha za umma ili kuongeza hatua za kiuwajibikaji.Sheria na Kanuni za usimamizi wa fedha za umma ziendelee kuboreshwa ili kuhakikisha Maafisa Masuuli wanawajibika ipasavyo kwa hatua wanazochukua au kutochukua kwa rasilimali zilizowekwa chini ya uangalizi wao.

Mheshimiwa Spika, vilevile Kamati ina maoni kwamba bado kuna changamoto kadhaa katika usimamizi wa mikataba kwa baadhi ya Taasisi za Serikali hali inayochangia upotevu wa fedha za umma. Eneo hili linatakiwa kuangaliwa kwa makini na kusimamiwa ipasavyo, kwani katika utekelezaji wa shughuli zake Kamati imekutana na changamoto kubwa ya matumizi ya fedha za umma kwenye usimamizi wenye dosari wa mikataba katika hatua zote za uingiaji, usimamizi na ufungaji wa mikataba.

3.3 Mapendekezo

Mheshimiwa Spika, mapendekezo ya Kamati yametolewa kwa kuzingatia dhima ya Kaguzi za Ufanisi na Kaguzi za Kiufundi ambazo kwa kiasi kikubwa ndizo zimechambuliwa katika Taarifa hii. Kwa msingi huo, mapendekezo ya Kamati yamejielekeza katika kuhakikisha kunakuwepo na tija, uwekevu na ufanisi mtawalia katika matumizi ya fedha za umma. Naomba kuwasilisha mapendekezo ya Kamati kama ifuatavyo:-

3.3.1 Kuhusu Ukaguzi wa Ufanisi Katika Usimamizi wa Uondoshaji wa Magari ya Serikali

KWA KUWA, Taarifa ya CAG imebainisha uwepo wa magari mengi ya Serikali yaliyoegeshwa kwenye Karakana na Taasisi za Umma kwa muda mrefu yakisubiri kutengenezwa au kibali cha uondoshwaji kwa yale yaliyotumika zaidi ya miaka mitano (5). Vilevile Taarifa imethibitisha ukosefu wa uwazi na uthamini usio halisia kwenye mchakato wa uondoshaji wa magari kwa kuwakopesha au kuwauzia watumishi wa umma;

NA KWA KUWA, Hali hiyo imepelekea magari hayo kuendelea kuchakaa na kutotumika kwa lengo lililokusudiwa.Aidha,hali hiyo imesababisha Serikali kukosa mapato kusudiwa kutokana na kuuzwa au kukopeshwa magari hayo kwa thamani ambayo haina uhalisia. Vilevile, kukosa uwazi wakati wa uuzaji wa magari hayo kumesababisha wafanyakazi wachache kufaidika na magari hayo yanayoondoshwa;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:-

a) Serikali iandae mwongozo utakao toa ukomo wa gari la Serikali kuegeshwa. Aidha, mwongozo huo utoe maelekezo bayana ya mchakato mzima wa uondoshaji magari hayo kwa uwazi na uthamini wake ili kupata gharama halisi na baada ya hapo maamuzi yatolewe

kuelekeza gari hilo kuondoshwa kwa kuuzwa au kukopeshwa mtumishi; na

b) Serikali ifanye mapitio ya Sheria zinazohusika na uthamini wa mali za Serikali ili kuondoa mgongano wa kisheria uliopo sasa wa uthamini wa magari ya Serikali kufanywa na Taasisi tofauti hali inayoleta mgongano wa kiutekelezaji.

3.3.2 Kuhusu Ukaguzi wa Ufanisi Kwenye Uendeshaji na Matengenezo ya Miradi ya Maji

KWA KUWA, Kupitia uchambuzi wa Taarifa ya CAG katika ukaguzi wa uendeshaji na matengenezo ya miradi ya maji ilibainika uwepo wa mapungufu kadhaa katika usanifu, usimamizi, na utekelezaji wa miradi ya maji Nchini. Pia, ilibainika kuwa mpango wa usambazaji wa maji Nchini bado haujaakisi ipasavyo matumizi ya vyanzo vyote vilivyopo vya maji ili kuhakikisha upatikanaji wa uhakika wa maji Nchini. Vilevile, ilibainika kuwepo kwa miradi mingi midogo midogo isiyo na vyanzo madhubuti na ambayo uendelevu wake sio wa kudumu.Taarifa ya ukaguzi iliendelea kubainisha uwepo wa madeni makubwa kwa Taasisi za Serikali ambazo hazilipii huduma ya maji wanayopewa na Mamlaka za Maji Safi na Usafi wa Mazingira Nchini.

NA KWA KUWA, Mapungufu hayo yote kwa ujumla wake yanasabaisha kutopatikana thamani halisi ya fedha za umma kwa uwekezaji mkubwa unaofanywa na Serikali katika Sekta ya Maji. Aidha, athari zilizobainika za kutolipa madeni ya maji kwa wakati kwa Taasisi za Serikali ni kukosekana kwa fedha kwa ajili ya uendeshaji wa Mamlaka husika za Maji hivyo kusababisha Mamlaka za Maji Safi na Usafi wa Mazingira kuendelea kutegemea ruzuku za uendeshaji wa Mamlaka husika toka Serikali Kuu;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:-

a) Serikali ihuishe Mpango Kabambe (Master Plan) wa maji Nchini ambao utaainisha miradi mikuu ya usambazaji maji nchi nzima kupitia vyanzo vya uhakika kama vile Maziwa na Mabwawa ili kuwa na uhakika wa upatikanaji wa maji safi na salama kwa gharama nafuu na kwa kuzingatia thamani halisi ya fedha za umma;
b) Serikali itoe tathmini ya kila mwaka ya asilimia iliyofikiwa ya ujenzi wa miundombinu ya usambazaji maji (percantage distribution network) kwa kulinganisha na kilichopangwa katika mpango kabambe (master plan) ya maji; na
c) Serikali ihakikishe, Taasisi zote za Umma zinazodaiwa ankara za madeni ya maji zilipe madeni yake ikiwa ni pamoja na kuhakikisha kuwa Mamlaka za Maji Safi na Usafi wa Mazingira hapa nchini zinafunga dira za malipo

ya kabla (pre – paid meters) kwa Taasisi zote za Serikali na watu wote wenye matumizi makubwa ya maji.

3.3.3 Kuhusu Ukaguzi wa Ufanisi Katika Usimamizi wa Mipango na Ujenzi wa Mifumo ya TEHAMA Serikalini

KWA KUWA, Kamati imebaini uwepo wa mapungufu katika usimamizi na udhibiti wa mipango na ujenzi wa mifumo ya TEHEMA Serikalini;

NA KWA KUWA, Hali hiyo imepelekea kuwepo kwa mifumo mingi ndani ya Serikali ambayo haina tija kwa Serikali ikiwa imejengwa kwa gharama kubwa pasipokuwa na manufaa yaliyotarajiwa kwa Serikali. Aidha, kutokana na udhaifu huo katika udhibiti wa ujenzi wa mifumo, Serikali imejikuta ikiwa na mifumo mingi kwa Taasisi na Sekta tofauti za Umma ambayo haisomani na hivyo kupunguza ufanisi katika utoaji wa huduma kwa wananchi pamoja na Taasisi nyingine za Serikali;

KWA HIYO BASI, Bunge liaanzimia kwamba;

a) Serikali ikamilishe mapema Sera ya TEHAMA Serikalini pamoja na kufanya tathmini ya mifumo yote ndani ya Serikali na kubaini mifumo yote ambayo haina tija kwa Serikali na kuchukua hatua madhubuti za kuiondoa; na

b) Serikali ihakikishe kunakuwa na muunganiko wa mifumo ya Serikali kati ya Taasisi moja na Taasisi nyingine au Sekta

moja na nyingine katika namna itakayorahisisha utoaji wa huduma kwa wananchi bila vikwazo vyovyote vya kimfumo.

3.3.4 Kuhusu Ukaguzi wa Ufanisi wa Usimamizi wa Urasimishaji wa Makazi Yasiyopangwa

KWA KUWA, Kamati imebaini uwepo wa mapungufu katika usimamizi na utekelezaji wa mpango wa urasimishaji wa makazi yasiyopangwa;

NA KWA KUWA, Mapungufu yaliyobainishwa katika taarifa ya ukaguzi iliyopitiwa na kujadiliwa na Kamati yamesababisha kushindwa kupima na kurasimisha sehemu kubwa ya vipande vya ardhi kama ilivyopangwa hivyo kuikosesha Serikali mapato stahiki;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

Serikali ifanye tathmini ya kina ya sababu zilizochangia mpango wa urasimishaji makazi yasiyopangwa kushindwa kufikia malengo yaliyokusudiwa. Vilevile, Serikali iandae mpango madhubuti na unaotekelezeka wa kurasimisha makazi yote yasiyopangwa Nchini ili kuboresha utoaji wa huduma na kupata fedha za kuwahudumia wananchi.

3.3.5 Kuhusu Ukaguzi wa Ufanisi Juu ya Udhibiti wa Vituo vya Kutolea Huduma ya Afya vya Binafsi na Hiari

KWA KUWA, Uchambuzi wa Kamati katika Taarifa ya CAG Kuhusu Udhibiti wa Vituo vya Kutolea Huduma ya Afya vya Binafsi na Hiari umebainisha uwepo wa mapungufu katika udhibiti na usimamizi madhubuti wa vituo hivi katika maeneo ya usajili, usimamizi shirikishi, ukaguzi, tathmini za huduma na udhibiti wa bei;

NA KWA KUWA, Dosari hizo zimepelekea vituo hivyo kutokutoa huduma bora za afya ambazo zinatarajiwa kutolewa na vituo vya afya binafsi na hiari ambayo imechangiwa na kuwepo kwa muingiliano wa majukumu ya bodi na mabaraza ya usimamizi wa huduma ya afya. Aidha, dosari hizo zimesababisha kuwepo kwa gharama tofauti tofauti za huduma za afya bila kuwepo kwa bei elekezi katika huduma husika. Mapungufu haya yote yanachangia kutopatikana thamani halisi ya fedha za umma zinazoelekezwa kwenye vyombo vya udhibiti wa huduma za afya hapa Nchini;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

Serikali ihakikishe kunakuwepo mfumo thabiti utakaounganisha Bodi zote zinazosimamia vituo vya afya binafsi na hiari ili kuimarisha udhibiti na usimamizi wa vituo hivyo vya afya vya binafsi na hiari.Kwa kufanya hivyo,thamani halisi ya fedha za umma inayotumika kwenye usimamizi na udhibiti wa vituo itakuwa imepatikana.

3.3.6 Kuhusu Ukaguzi wa Kiufundi Juu ya Ujenzi wa Shule Chini ya Mradi wa "SEQUIP"

KWA KUWA, Kamati imebaini mapungufu kadhaa ikiwemo kukosekana kwa usimamizi uliojitosheleza wa ujenzi wa shule za Sekondari chini ya mradi wa SEQUIP kwa kutumia mafundi 'Local Fundi';

NA KWA KUWA, Athari zinazotokana na dosari zilizobainishwa hapo juu ni pamoja na kutokuwepo kwa ubora kwa baadhi ya miundombinu ya shule zilizojengwa. Vilevile,dosari hizo hupelekea kukosa uhakika wa uendelevu (sustainability) wa majengo yaliyojengwa kwa kipindi kilichotarajiwa/kilichopangwa;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

a) Serikali ichukue hatua za makusudi kwa kuhakikisha kuwa miradi ya ujenzi wa shule inasimamiwa na wataalamu waliokidhi vigezo, ikiwa ni pamoja na kuandaa na kutumia miongozo madhubuti yenye kutoa miongozo sahihi juu ya usimamizi, ubora, upatikanaji wa mafundi na ukamilishaji kwa wakati miradi hii; na

b) Serikali ifanye tathmini ya kina juu ya faida na hasara za mfumo huu unaotumika kujenga shule za sekondari Nchini kwa sasa.

3.3.7 Kuhusu Ukaguzi wa Kiufundi Katika Udhibiti wa Ubora Wakati wa Utekelezaji wa Shughuli za Ujenzi wa Miradi ya Barabara ili Kuzuia Uchakavu wa Mapema

KWA KUWA, Kamati imebaini uwepo wa mapungufu katika usimamizi wa ubora katika ujenzi wa baadhi ya miradi ya barabara zilizoko chini ya Wakala wa Barabara Tanzania;

NA KWA KUWA, Hali hiyo imesababisha kujengwa kwa baadhi ya barabara zenye changamoto za ubora hivyo kupelekea baadhi ya barabara hizo kuwa na uchakavu wa mapema kabla ya wakati uliotarajiwa wakati wa usanifu wa barabara hizo. Aidha, Serikali imekuwa ikipoteza fedha nyingi kutokana na kurudiwa kwa kazi za ujenzi wa barabara au kufanya matengenezo makubwa ya barabara hizohizo zilizojengwa kwa gharama kubwa za fedha za walipa kodi;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

Serikali ifanye mapitio ya utendaji wa wasimamizi wa miradi na washauri elekezi ambao wamesimamia miradi yenye mapungufu ya ubora pamoja na ile yenye uchakavu wa mapema ili kubaini sababu za kuwa na usimamizi dhaifu pamoja na kuchukua hatua stahiki zitakazoimarisha usimamizi wa ujenzi wa barabara hizo. Aidha, Serikali inatakiwa kuhuisha miongozo ya usanifu wa barabara,ujenzi wake na usimamizi wake ili kuhakikisha miongozo hiyo inakidhi vigezo na mahitaji ya sasa ya ubora.

3.3.8 Kuhusu Ukaguzi wa Kiufundi Katika Udhibiti wa Gharama za Ujenzi wa Majengo ya Serikali

KWA KUWA, Kamati imebaini uwepo wa ongezeko la gharama za miradi ya ujenzi wa majengo ya Serikali. Sababu za ongezeko hilo

ni malipo ya riba zitokanazo na kucheleweshwa malipo kwa wakandarasi sambamba na malipo ya fidia kwa wakandarasi zitokanazo na kuchelewa kukamilika kwa miradi kwa mujibu wa mikataba husika. Pia, dosari katika upangaji na usanifu wa miradi imepelekea mabadiliko ya kazi na kuchangia katika ongezeko la gharama za miradi;

NA KWA KUWA, mapungufu yote hayo yaliyobainishwa na CAG yanasababisha matumizi mabaya ya fedha za umma;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

a) Serikali itoe mwongozo wa kudhibiti ongezeko la gharama za miradi pamoja na hilo kuwe na mfumo wa kuonesha muda wa malipo kwa mradi husika na taasisi zinazo takiwa kushugulikia malipo hayo ili kuondoa changamoto ya kuchelewa kukamilika miradi;

b) Serikali ihakikishe kunakuwepo mfumo utakao bainisha muda wa mradi, viashiria vya kuchelewa kwa mradi ili kuwe na tathmini ya taasisi nunuzi pamoja na Wizara ya Fedha kwa kuchelewesha mradi husika;

c) Serikali ihakikishe inaweka mfumo wa kuhakikisha hatua zote za usanifu wa miradi zinafuatwa na taasisi nunuzi kabla ya kusainiwa kwa mikataba; na

d) Kwa upande wa ujenzi wa mradi wa 711, Kawe, CAG afanye mapitio ya kina kuhusu mikataba na nyaraka zote zinazohusu

upembuzi yakinifu (feasability study) wa mradi huo na kulitaarifu Bunge ipasavyo.

3.3.9 Kuhusu Ukaguzi wa Kiufundi Katika Ujenzi na Ukarabati wa Meli

KWA KUWA, Kamati imebaini kuwa, Kampuni ya Huduma za Meli (MSCL) iliwahi kuwa katika hali mbaya ya kifedha na kiutendaji kwa kukosa wataalamu wenye ujuzi na fedha za kutekeleza miradi ya ukarabati na ujenzi wa Meli katika Maziwa na Bahari. Hali hii ilisababisha shughuli za ukarabati na ujenzi wa Meli zilizofanyika hapo awali kuwa na mapungufu kadhaa;

NA KWA KUWA,Mapungufu hayo yalisababisha ujenzi na ukarabati wa Meli kutokamilika kwa wakati hivyo kuathiri thamani halisi ya matumizi ya fedha za umma;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

Serikali iandae mipango ya muda mfupi na ya muda mrefu ya kuiimarisha na kuijengea uwezo wa kifedha na wataalamu Kampuni ya Huduma za Meli Nchini ili iweze kutekeleza na kusimamia kiufanisi uanzishwaji, upangaji, usanifu, utekelezaji na usimamizi wa miradi ya ujenzi na ukarabati wa Meli Nchini. Maboresho haya yatasaidia kuimarisha sekta ya uchukuzi na uchumi wa nchi yetu kutokana na nchi yetu kuwa na mahitaji makubwa ya ukarabati na ujenzi wa Meli hasa za kubeba abiria, mizigo na mafuta.

3.3.10 Kuhusu Ukaguzi wa Ufanisi Katika Utekelezaji wa Maendeleo Endelevu Nchini

KWA KUWA, Kamati imebaini mapungufu katika ukusanyaji wa rasilimali, uratibu na ufuatiliaji wa utekelezaji wa Malengo ya Maendeleo Endelevu Nchini;

NA KWA KUWA,Mapungufu katika mfumo wa uratibu yamesababisha kushindwa kuleta matokeo chanya hasa kuwaleta wadau kujadili changamoto pamoja na sera hali ambayo itasababisha Nchi yetu kushindwa kufikia shabaha ya utekelezaji wa Malengo ya Maendeleo Endelevu Nchini;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

a) Serikali ihakikishe kuwa, Wizara ya Fedha inaibua vyanzo mbadala vya mapato ambavyo vitachangia mapato ya ndani na kupunguza utegemezi katika utekelezaji wa Malengo ya Maendeleo Endelevu Nchini;

b) Wizara ya Fedha ihakikishe Mipango Mikakati ya Wizara, Taasisi za Serikali, Sekretarieti za Mikoa na Halmashauri za Serikali za Mitaa zinahuisha mipango mikakati yao kwa wakati; na

c) Tume ya Mipango iratibu kikamilifu utekelezaji wa mfumo wa kitaifa wa uratibu wa malengo ya maendeleo endelevu. Vilevile, Ofisi ya Taifa ya Takwimu, Wizara ya Fedha na Ofisi

ya Rais - TAMISEMI zihakikishe upatikanaji wa Takwimu bora kwa wakati kwa ajili ya ufuatiliaji wa utekelezaji wa mipango iliyohuisha Malengo ya Maendeleo Endelevu.

3.3.11 Kuhusu Miradi ya Maendeleo Iliyokaguliwa na Kamati Mwezi Machi, 2023

KWA KUWA, Kamati ilibaini dosari kadhaa katika miradi ya maendeleo iliyotembelewa na kukaguliwa na Kamati Mwezi Machi, 2023. Dosari hizo ni pamoja na usanifu usiojitosheleza wa baadhi ya miradi, baadhi ya miradi kutokamilika kwa wakati, ongezeko la gharama kwa baadhi ya miradi, kuchelewa malipo kwa wakandarasi na usimamizi hafifu wa baadhi ya miradi;

NA KWA KUWA, Dosari hizo kwa ujumla wake zimesababisha kutopatikana thamani halisi ya fedha za umma iliyotumika kwenye baadhi ya miradi husika. Aidha kwa baadhi ya miradi kumekuwa na viashiria vya matumizi mabaya ya fedha za umma;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba;

a) Serikali iingie mikataba mipya ya ujenzi wa miradi pale tu inapokuwa na uhakika wa bajeti na fedha za miradi husika ili kuepuka malipo ya riba kwa kuchelewa kulipa wakandarasi kwa wakati; na

b) Tathmini ya Utendaji wa kila Mwaka ya Maafisa Masuuli wote ifanyike kwa kuongeza kigezo cha uwezo wa Afisa Masuuli katika kusimamia utekelezaji wa miradi. Iwapo kunabainika

dosari za kiusimamizi katika miradi, Afisa Masuuli husika achukuliwe hatua stahiki ili kuleta uwajibikaji katika matumizi ya fedha za umma.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukurani

Mheshimiwa Spika, Napenda kutumia fursa hii kukushukuru wewe binafsi kwa uongozi wako makini na thabiti. Uongozi wako umeiwezesha Kamati yangu kutekeleza majukumu yake kwa

ufanisi uliotarajiwa kwa kutoa maelekezo na miongozo kila mara ulipoombwa kufanya hivyo.

Mheshimiwa Spika, Nawashukuru Waheshimiwa Wajumbe wote wa Kamati ya Bunge ya Hesabu za Serikali kwa kutekeleza majukumu ya Kamati hii kwa ufanisi na weledi mkubwa. Naomba majina ya Waheshimiwa Wabunge Wajumbe wa PAC majina yao yaingie kwenye Taarifa Rasmi za Bunge.

Mheshimiwa Spika, Naomba kuwatambua Waheshimiwa Wajumbe hao kama ifuatavyo: -

1) Mhe. Naghenjwa Livingstone Kaboyoka, Mb – **Mwenyekiti**
2) Mhe.Japheti Ngailonga Hasunga, Mb – **M/Mwenyekiti**
3) Mhe. Eng. Isack Aloyce Kamwele, Mb
4) Mhe. Joseph George Kakunda, Mb
5) Mhe. Geoffrey Idelphonce Mwambe, Mb
6) Mhe. Simon Songe Lusengekile, Mb
7) Mhe. Anton Albert Mwantona, Mb
8) Mhe. Kiswaga Boniventura Destery, Mb
9) Mhe. Juma Othman Hija, Mb
10) Mhe. Idarus Faina Ravia, Mb
11) Mhe.Jacqueline Ngonyani Msongozi Mb
12) Mhe.Janeth Maurice Masaburi, Mb
13) Mhe.Esther Nicholas Matiko, Mb
14) Mhe. Anatropia Lwehikila Theonest, Mb
15) Mhe.Condester Michael Sichalwe, Mb

16) Mhe.Nancy Hassan Nyalusi, Mb
17) Mhe. Daudi Protas Venant, Mb
18) Mhe.Issa Jumanne Mtemvu, Mb
19) Mhe. Bakar Hamad Bakar, Mb
20) Mhe. Emmanuel Lekishon Shangai, Mb

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru Katibu wa Bunge Bi. Nenelwa Mwihambi,*ndc* kwa uongozi wake thabiti wa Sekretarieti ya Bunge ambayo imeratibu shughuli za Kamati kwa ufanisi mkubwa.

Mheshimiwa Spika, mwisho japo sio kwa umuhimu, Kamati inatambua na kuthamini ushirikiano mkubwa ilioupata kutoka Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi (NAOT) na kwa namna ya kipekee kwa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG), Ndugu Charles Kichere. Aidha naishukuru Wizara ya Fedha kupitia Mlipaji Mkuu wa Serikali (PMG), Mhasibu Mkuu wa Serikali (AcGen), Msajili wa Hazina (TR) na Idara ya Usimamizi wa Mali za Serikali (DGAM) na Maafisa wao wote kwa ushirikiano waliotoa katika kuratibu majibu ya hoja za ukaguzi na mahojiano ya Kamati na Maafisa Masuuli.

4.2 Hoja

Mheshimiwa Spika, nawashukuru Waheshimiwa Wabunge wote kwa kunisikiliza. Naomba kutoa Hoja.

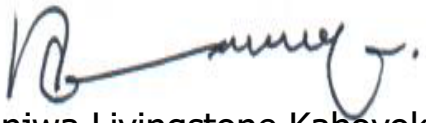

Naghenjwa Livingstone Kaboyoka, Mb

MWENYEKITI WA KAMATI YA KUDUMU

YA BUNGE YA HESABU ZA SERIKALI (PAC)

15 Februari, 2024